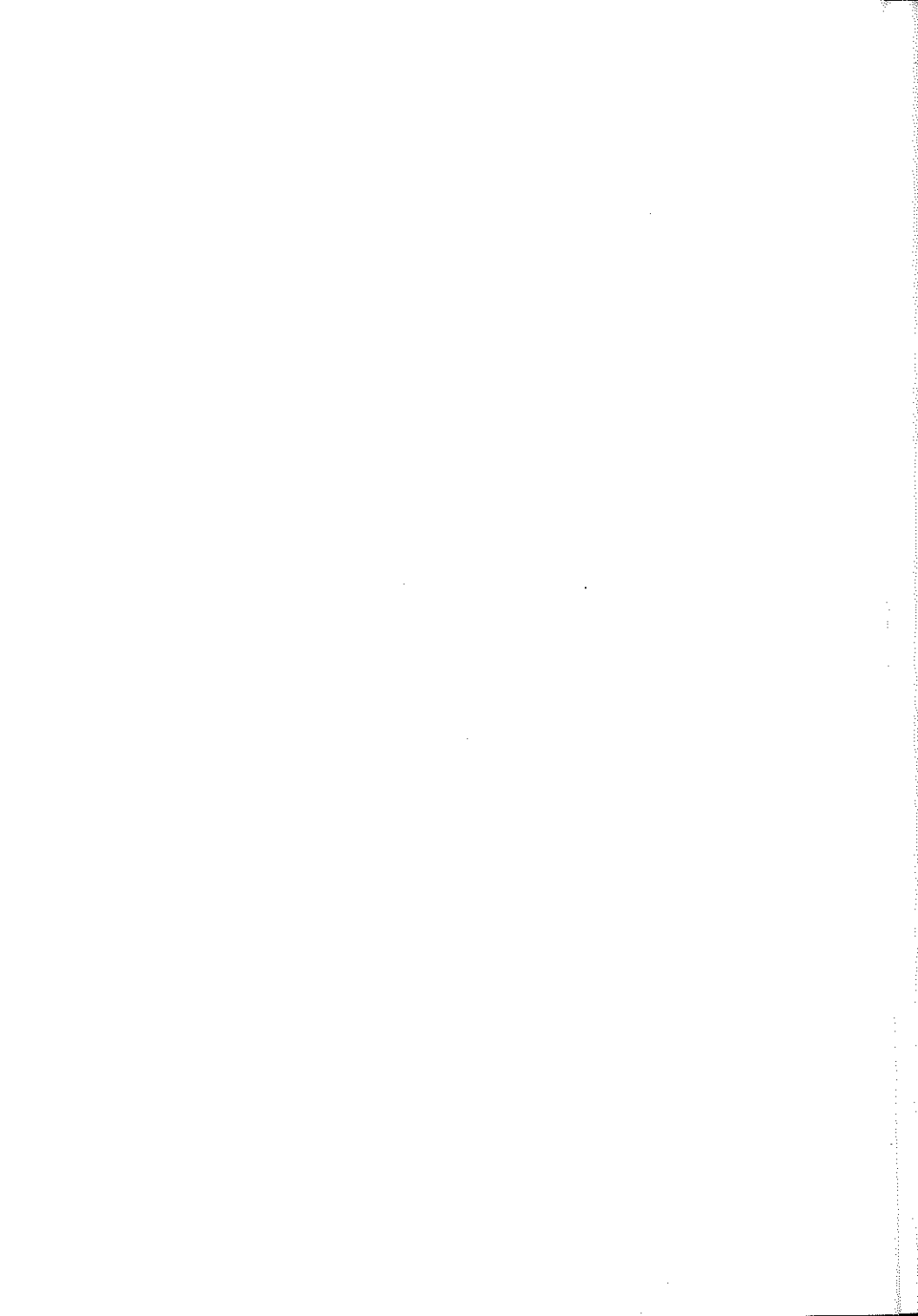

АЛЕКСАНДАР СТЕРЈОВСКИ

БРУСНИК

Александар Стерјовски – БРУСНИК

Aleksandar Sterjovski – BRUSNIK

**На
мајката Зоја, брусничанка по
потекло, чие име значи живот,
а која умре многу млада.**

ALEKSANDAR STERJOVSKI

BRUSNIK
(ON THE 600TH ANNIVERSARY OF
ESTABLISHMENT)

BRUSNIK
1992

АЛЕКСАНДАР СТЕРЈОВСКИ

БРУСНИК

(600 години од основањето)

**БРУСНИК
1992**

ИЗДАВА: ОДБОР ЗА ОДБЕЛЕЖУВАЊЕ
НА ЈУБИЛЕЈОТ – С. БРУСНИК
ДРУШТВО ЗА НАУКА И УМЕТНОСТ – БИТОЛА

ОДБОР ЗА ОДБЕЛЕЖУВАЊЕ НА ЈУБИЛЕЈОТ:

Цане Скерлевски (претседател)

Панде Петровски

Димче Миновски

Раде Димовски

Александар Стерјовски

Пецо Поповски

РЕДАКЦИЈА:

Панде Петровски

м-р Трајко Огненовски

РЕЦЕНЗЕНТИ:

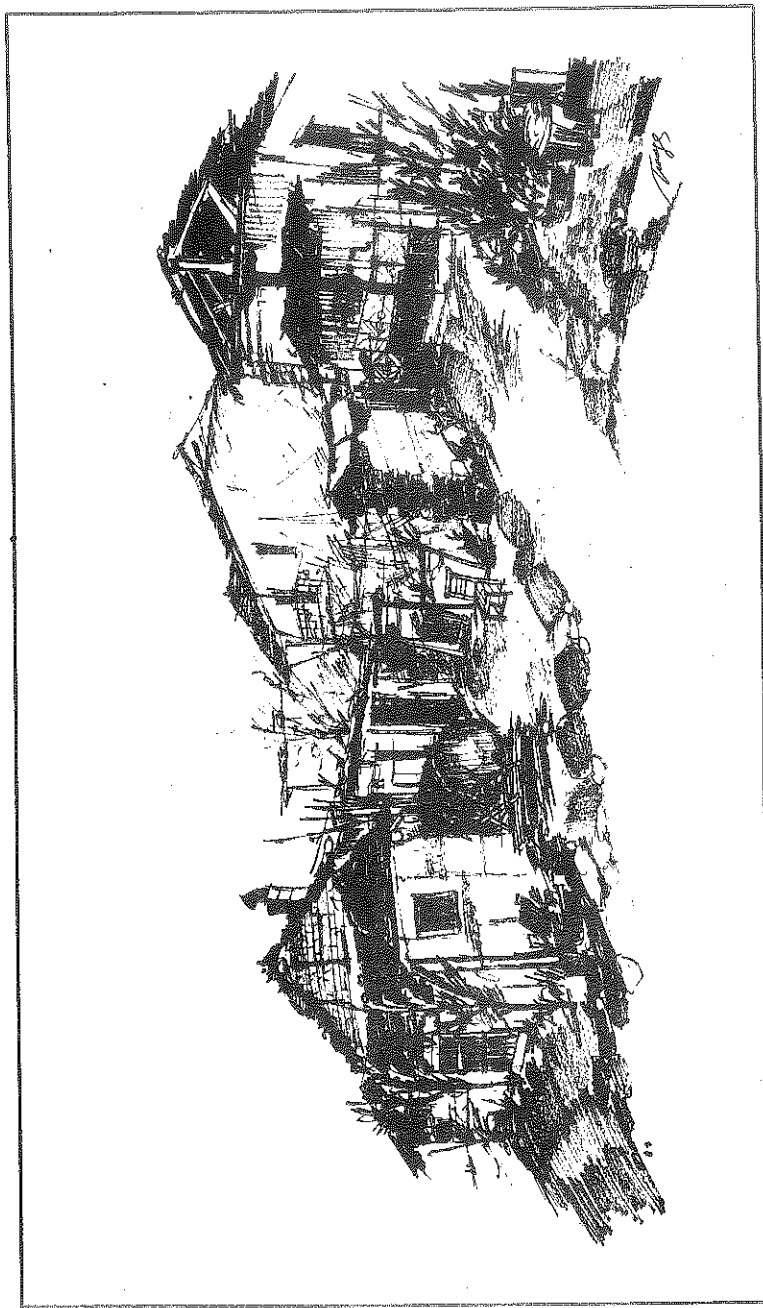
д-р Павле Митревски

м-р Трајко Огненовски

Печатењето е овозможено со финансиското учество на Министерството за наука на Македонија, Министерството за култура на Македонија, ЗЗ „Единство“ – Брусник, стопански претпријатија од Битола и од поединци во Битола и странство. Одборот ја искажува својата благодарност за помошта.

**ИСТОРИСКИ
ПОНИРАЊА**

Нацје Петровски: Мотив од Брусник

ПРВИ ПОДАТОЦИ

Местоположба

На три километри југо-западно од Битола, на надморска висина од 800 метри, покрај рабовите на планината Баба, до букова и четинарска шума, од каде во лето струи постојан влажен и свеж здив, се наоѓа селото Брусник. Патот до него, асфалтиран и со четвртести мали камени коцки, е нов, но и тесен. Тој е главната врска со Битола и светот. Има уште еден, селски, кој комуницира со соседните села, Лавци и Диово.

Во селото се влегува ненадејно. Лаежот и нејасната врева од крави, живина и луѓе што доаѓа преку високите и лиснати крошни од дрвјата, по првиот завој открива вообичаен рустикален амбиент. Осамениите, надворешни станбени објекти по нивите од левата страна од патот припомнуваат на колонизаторскиот од кон интегралниот бруснички простор. Битола веќе е тука. Дошла до брусничките лозја и до некогашните бруснички фабрики за брашно. Прашање е на ден кога таа ќе го допре и сосема ќе го стои во себе селото.

Приземната сина кукарка од десната страна, напуштена и рунирана е првиот објект што пречекува пред селото. Со омаловажувачки однос кон неа од лево, неколкуте станбени градби, правени според последните обрасци на високото ниво на удобното живеење, говорат за печалбарството.

Понатака е зградата на новото училиште, а пред неа дворот и споменикот на паднатите борци.

Сретселото, до кого се доаѓа по последниот дел од стрмниот пат и по оштрата лева кривина, е на местото каде што се наоѓало отсекогаш. Сега е асфалтирано, но и загрошено од руините на околните напуштени објекти.

Крчмата, која некогаш била на влезот и на која сè уште стои избледениот розникав натпис, сега е составен и природен дел на Сретселото. Тука се и просториите на ЗЗ „Единство“ и Коперацијата. На мермерното плато до нив е бронзеното торзо на народниот херој Васко Карашгелевски, чиј поглед е упатен кон патот што се искачува.

Брусник е насаден на висока и стрмна карпа, која од источната страна се извишува вертикално. Оттука пука широк поглед врз Битола, а Пелагонија и Кајмакчалан се на дофат на раката.

Брусник, како и сите потпелистерски села, сè капе во вода.

Чистата, од 15-те извори, планинска вода, се соединува во две реки (Мала и Голема) кои ја формираат Старата Река. Таа го мие селото од источната страна. Брзајки надолу преку каскади, од кои најголема е кај Гавранскиот Камен, се губи во нивјето и ливадите.

Дел се провира и низ селото. Долу ѝ се приклучува и водата што постојано ромори во неколкуте чешми.

Селото има водовод и повеќето куќи го имаат како стандард.

Летата се свежи и пријатни, зимите оштри и студени, но без магла и сињак. И додека Битола и Пелагонија се гушат во пепелести облаци, Брусник сјае во сонце. Релативната влажност на воздухот е во идеалните рамки.

Преданија

Од повеќето бруснички преданија, неколку се поврзани со името, а други со раниот живот на селото.

Најпопуларно е она кое живее упорно и денес, дури и надвор од Македонија, а кое се однесува на настанувањето на името.

Според него, далеку пред турското освојување на Битола, група од десетина семејства, бегајќи од градот Бруса во Анадолија, пред опасностите на исламизацијата и потурчувањето, дошле и извесно време се настанале во Битола. Сопругите биле домаќинки, а мажите занаетчици – ковачи. Сите, и возрасните и децата биле калешни.

На дојденците од далечната земја Битола им се допаднала, но не ја избрале за конечно местожителство. Избирајќи од убаво – поубаво, од здраво – поздраво, се определиле за шумовитиот и со изобилство од вода крај од југозападниот дел на Битола.

Така е основана уште една нова населба во Битолско. Бидејќи жителите биле од Бруса, селото било наречено Брусник.¹

Зачудувачката појава во селото никогаш да не паѓа гром, исто така, се објаснува со предание.

Тоа говори дека пред да биде поставен камен-темелникот на селото, најстариот доселеник го заорил местото вдолж и нашироко со севгар волови-близнаци.

Било тоа магија и до ден денешен не се памети во селото или во околината да паднал гром.

Во близината на селото постои место Чифлик.

И за него има предание.

Битолски Турчин, говори тоа, сакајќи целосно да ги има под контрола брусничани, кои, со султански ферман му биле доделени како имот, во близината на селото, токму на денешните нивје, лозја и ливади, оформил чифлик. Тука и се настанил. Подигнал кула, куќи, амбари, штали и друго, обединувајќи ги со висока и тврда авлија. Довел и бројни стражари, а и семејството.

Наутро, не само оние чиј ред бил да аргатуваат, ами и мнозина други вонредно определени, морале да чекаат на задолженијата, а откако ги добиле одговорно и целосно да ги извршат.

Работејќи така на имотот на Турчинот, брусничани ги запоставувале своите ниви, па не една летнина останала необрана и не еднаш сеното непокосено.

Кога врз сето тоа се насобрал и гнев од грубиот однос на стражарите, брусничани решиле да го избркаат и да се ослободат од Турчинот. Една ноќ кога бил во Битола, а стражарите биле во минимален број, зашто пошле со него, тајно го запалиле чифликот. Со цел да ги избришат трагите и одговорноста, запалиле и своја племна и некоја неожнеана, но запустена нива.

Турчинот ги довел брусничани пред битолскиот кадија, но бидејќи не можел да приложи против нив никаков доказ, биле ослободени.

¹ Јован А. Кокаловски, *Брусник*, Македонско литературно друштво „Григор Прличев“, Сиднеј, Н.Ј.В., Австралија, 1983

Очекувајќи слични потфати и понатака, дури и загрозување на животот, тој набрзина зел што можело да се понесе и се отселил во Битола. Така селото се ослободило од него.

Местото и денес е познато како Чифлик. Подоцна добило и друго име – Апсани. Денес при обработката на лозјата можат да се сретнат остатоци од темели, керамика и примитивна канализација.

Брусник – преттурска населба

Старите записи што го следат и бележат патот Вија Игнатија и кои регистрирале поголем дел имињата на населените места во Битолско не познаваат населба Брусник.² Исто така и брусничките преданија немаат претстава за брусничка преттурска населба.

Меѓутоа, сепак, Брусник е древна, старословенска населба.

Археолошките наоди што се расфрлени на широк простор кај месноста Чифлик /Апсани/ за некои е сигурен знак за некоја стара населба.

Идеалните услови за одгледување добиток и земјоделски производи, изобилството вода која и до ден денешен надоаѓа ваму, близината на градот, биле значајните, ако не и основните предуслови за нејзино лоцирање на овој терен.

Еден турски документ што е во врска со првиот турски попис од 1468 год. говори нешто повеќе за преттурската населба. Тој селото го препознава под името *Л-п-ј-а*³.

Некоректниот запис може да се оправдува со разликите на фонематската структура на старословенскиот со јазикот на пишувачот.

Нема сомнение, името на брусничката преттурска населба е *Лиџа*, односно *Липја*, впрочем старословенската ономастика познава вакви имиња.⁴

²*Tabula imperii Romani*, Slovenska akademija znanosti i umetnosti, Ljubljana, 1976, 30.

³Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опширни пописни дефтери од XV век, том II, Архив на Македонија, Скопје, 1973, 264; Методија Соколовски, Битола и Битолско во XV во XVI век, Прилози, VI, 2, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1975, 50.

⁴Ђура Даничиќ, Рјечник из књижевних старина српских, Вук Караџиќ, Београд, 13.

Старите Словени, имале навика своите населени места да ги именуваат според имињата на растенијата, најмногу според имињата на дрвјата.⁵ Еден современ увид е потврда за тоа.⁶

Основата за ваквото именување на брусничката претурска населба лежи, веројатно, во липовата распространетост во Брусничкиот регион. Како самоникла, висока, кршнеста и крошнеста, таа и денес е присутна по меѓите. Многу битолски липи, како и оние од Битолските касарни водат директно потекло од неа.

Меѓутоа, тоа не е единствената причина. Не треба да се отфрла и односот што се имало кон липата како кон свето дрво во минатото.

Липата како дрво – запис секогаш се наоѓала во сретселата. Старите Словени, и нивните предци околу неа принесувале жртви, видните старци се береле на договор, младите на оро и веселби. Околу неа се вршеле венчавки, а липовите гастаци имале третман на свети места /немаат ли врска со тоа бројните цркви и свети места и денес во Брусник?!/. Се верувало дека на липата живее Мајката Божја и дека на неа не паѓа гром/ нема ли, исто така, врска брусничкото предание за громот?!⁷/ итн.

Зошто, меѓутоа, оваа претурска населба е напуштена? Дали се случила уништувачка непогода, голем пожар, откорнувачка болест или нешто слично?

Документот тврди дека не само Липја, ами уште 13 други битолски села во исто време го промениле местожителството. Некои ги менуваат и имињата. Калуѓерица станува Обедник, Црешево – Граешница⁸ итн.

Во периодот меѓу 1371 год. /Маричката битка/ и првиот турски попис /1468/ во Битолско се случува само

---

⁵ Иванъ Сенгаровъ, *История, на Охридската архиепископшия*, том први, София, 1924, 224.

⁶ Маринко Митков, *Образувањата од имињата на дрвја во македонскиот топонимастички систем од аспект на нивната внатрешна форма*, Втора ономастичка конференција, Скопје, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1980, 205 – 213.

⁷ Веселин Чајкановиќ, *Мит и религија Срба*, Српска книжевна задруга, Београд, 1973, 4; Ш. Кулишиќ, П. Ж. Петровиќ, Н. Пантелиќ, *Српски митолошки речник*, Нолит, Београд, 1970, 195 – 196; Шпиро Кулишиќ, *Стара словенска религија у свјетлу новијих истражувања посебно балканолошких*, Академија наука и уметности Босне и Херцеговине, Сарајево, 1979, 61 – 62.

⁸ Методија Соколовски, цит. дело и стр.

еден крувен и мошне значаен настан – освојувањето на градот Битола од Турците /1382/83/.

Во слични прилики секогаш биле вршени насилства, пљачкосувања, палежи и одведување во ропство. Од тие причини жителите на многу живеалишта, посебно оние што се наоѓале до главните комуникации, ги напуштале панично огништата бегајќи во скришните, планински засолништа. Во средените услови се враќале назад, но некои продолжувале да живеат во новосоздадените села.

Така се формираат нови населби. Некои добиваат и нови имиња.

Така, во претпоследната или последната деценија од XIV век оформена е и новата населба на жителите од Липја. Таа го добила новото име – Брусник.

Името Брусник

Брусник не е непознато име во словенската балканска топономастика. Еден ненаселен остров во близината на Вис на Јадранското Море, едно село во Славонија, едно село /денес гратче/ во Источна Србија, неколку села во Босна итн. се именуваат со Брусник. Покрај битолското и едно скопско село, забележано уште во пописните дефтери од 1568 – 69 год го носи истото име.⁹

Зборот *брусник*, инаку, го познаваат повеќето словенски јазици. Го има во бугарскиот, српско – хрватскиот, словенечкиот, чешкиот итн. Го има и во руските дијалектолошки говори, а тоа потврдува дека тој е пра – словенски.

Секаде определува две основни значења: вид специјален камен и вид плод.

Каменот, познат и како *брус* и како *брусница* е рапав и се употребува како средство за точење /брусене/.

По аналогија и сè она што е во врска со него, кесата во која се чува каменот (руските говори), но и местото каде тој се поставува (чешките говори), се именуваат со терминот *брусник*¹⁰

⁹ *Турски документи...* Опширен пописен дефтер за Скопскиот санџак од 1568 – 1569, Архив на Македонија, том VI, книга II, Скопје, 1988, 168

¹⁰ *Этимологический словарь славянских языков*, Праславянский лексический фонд, 3. Академия наук СССР, Наука, Москва, 1976, 52.

Поаѓајќи оттаму, редакторите на *Енциклопедија на Југославија* на македонски јазик, кои, патем, забравиле да го спомнат и битолското село, тврдат дека името му доаѓа од „еруптивните камења во облик на дебели плочести грамади и познати измазети /„избрусени“/ камења“.¹¹

Слични толкувања има и за други вакви населени места, вклучувајќи го во нив и битолското село.

Се тврди дека горе по реката и низ планината над Брусник има камења што можат да послужат за брусење.

Не само овие населени места, ами слично, според некои тврдења настанале и имињата Брус и Брусница¹².

Меѓутоа, термините *брусник* и *брусница* подразбираат и *Vaccinium vitis idaea* (црвена боровинка), *Vaccinium myrtillus* /црна боровинка/.

Современиот руски јазик, впрочем, и денес боровинката ја определува со терминот *брусника*¹³, а македонскиот со *брусник*¹⁴.

Станува очигледно дека дел од ојконимите, особено планишките, а кои во основата го имаат името брусник, настанале благодарейќи му на ова растение.

Баба Планина, особено Брусничката Планина познати се и со богатите колонии од боровинки /фишки – бруснички/ и тие денес претставуваат значајни ставки во семејните буџети на многу и бруснички и битолски семејства.

Меѓутоа, бидејќи растението вирее над надморската висина од 1.000 метра, а Брусник е само на 800, можно е дечешнава населба, ако го добила името според растението, да е трета по ред, зашто втората би била, како што говори и народното предание, кај месноста Бачилиште.

---

¹¹ *Енциклопедија на Југославија*, Издание на македонски јазик, 2, Југословенски лексикографски завод „Мирослав Крлежа“, Загреб, 1985, 552.

¹² *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umetnosti, dio I, Zagreb, 1880 – 1882, 686.

¹³ *Руско – српски речник*, Саставно др Милош С. Московљевић, Просвета, Београд, 1949, 17.

¹⁴ *Речник на македонскиот јазик*, 1, А – Н, Институт за македонски јазик, Скопје, 1961, 48.

НАСЕЛЕНИЕ

Населеност

Брусник отсекогаш бил од помалите и посиромашните населби. Почнувајќи од 1468 год., па до крајот на минатиот век во просек имал од 20–30 семејства, односно од 150–200 жители. Подемот започнал во последната деценија на минатиот век, а во 1914 год., со 1.000 жители, претставувал едно од поголемите села во Битолско.

Статистиката, особено онаа од крајот на минатиот и почетокот на овој век, не е најсигурен показател, зашто врз неа имала силно влијание политичката пропаганда и ги дошепнувала бројките.

Низ вековите и децениите населеноста на Брусник изгледа вака:

1468 год.	
Семејства	18
Неженети	2
	сè: 20
1568 год.	
Семејства	25
Неженети	5
	сè: 30
1641 год.	
Семејства	26
1650 год.	
Семејства	15

1881 год.		
Куќи		74
Егзархисти		284
1889 год.		
Куќи		117
Егзархисти:		
– мажи		391
– жени		402
		сè: 793
1890 год.		
Христијани		248
1891 год.		
Патријаршисти (куќи)		90
Егзархисти (куќи)		11
		сè: 101
1897 год.		
Куќи		95
Жители (христијани)		589
1897 год.		
Куќи		96
Егзархисти		661
1900 год.		
Егзархисти		755
1905 год.		
Егзархисти		456
Патријаршисти		488
		сè: 944
1914 год.		
Жители		1.000
1942 год.		
Жители		800
1948 год.		
Куќи		177
Жители		964

1953 год.	
Куќи	185
Жители	959
1961 год.	
Куќи	206
Жители	898
1971 год.	
Куќи	176
Жители	898
1981 год.	
Куќи	149
Жители	790 ¹⁵

Маали

Брусник има четири комунални и комуникативни целини, четири маали. Тие се: *Горна Маала*, *Сретсело* (познато и како *Настретсело*), *Сопот-Маала* и *Долна Маала*.

Горна Маала го окупираше горниот, доминантниот дел од селото, падишите од ридот. Со последните куќи навлегува и во шумата. *Сопот-Маала* го претставува источниот, челниот дел, брегот што го гали течната вода (оттаму и името), додека *Долна Маала* е при влезот на селото. Таму денес се наоѓа новото училиште.

---

¹⁵ (1468) – *Турски документи...* Опширни вописни дефтери од XV век, том II... 1973, 264; (1568) – Методија Соколовски, цит. дело, 50; (1641) – *Турски документи за историјата на македонскиот народ*, серија I, том IV, Архив на Македонија, Скопје, д. 75; (1650) – *Битолски каписки списици* (познатака БКС), бр.10, бр. 413; (1889, 1890, 1891, 1897, 1900, 1905) – Горѓи Димовски – Цолев, Горѓи Грамоски, *Статистички податоци за Битолско и Битола во XIX век*, Прилози, бр. 39, ДНУ – Битола, Битола, 1983, табела бр. 1; (1914) – М. Вујачиќ, *Речник места у ослобођеној области Старе Србије по службеним подацима*, Београд, 1914, 14; (1942) – Ал. Д. Пиронков, *Годишњак изитиљ вѣ с. Брусникъ, Пелистерско ехо*, Битола, бр. 25, 25 јули, 1942, 2; (1948) – *Коначни резултати пописа становништва од 15 марта 1948 год.*, кн. I – V, Београд, 1951; (1953) – *Попис становништва 1953*, кн. I, 1959; (1961) – *Попис становништва 1961 год.* Савезни завод за статистику; (1971) – *Попис становништва и станове 1971 год.* резултати за становништво и домаќинства по населџима и општинe, Општина Битољ, Крушево, Београд, 1972; (1981) – *Републички завод за статистика*, Скопје, 1981.

Сретселото обединува и поврзува, тоа е средишниот, најкомуникативниот дел, оттаму поаѓаат и доаѓаат сите патчина и врвици. Тој е и најсоцијалниот дел. Таму се среќаваат селаните, се одржуваат заедничките собири, таму и во минатото и сега во празниците се вие орото и не една средба на млади завршила со брак и не еден живот од насилничка рака завршил за да послужи како пример.

Култното значење што го имал, Сретселото го има и денес. Не случајно тука е чешмата, просториите на задругата, крчмата и споменикот.

Четириите целинки имаат свој засебен живот. Тие, се чини и антрополошки се разликуваат, горномалецот е рунсикав, сопо-малецот-калеш.

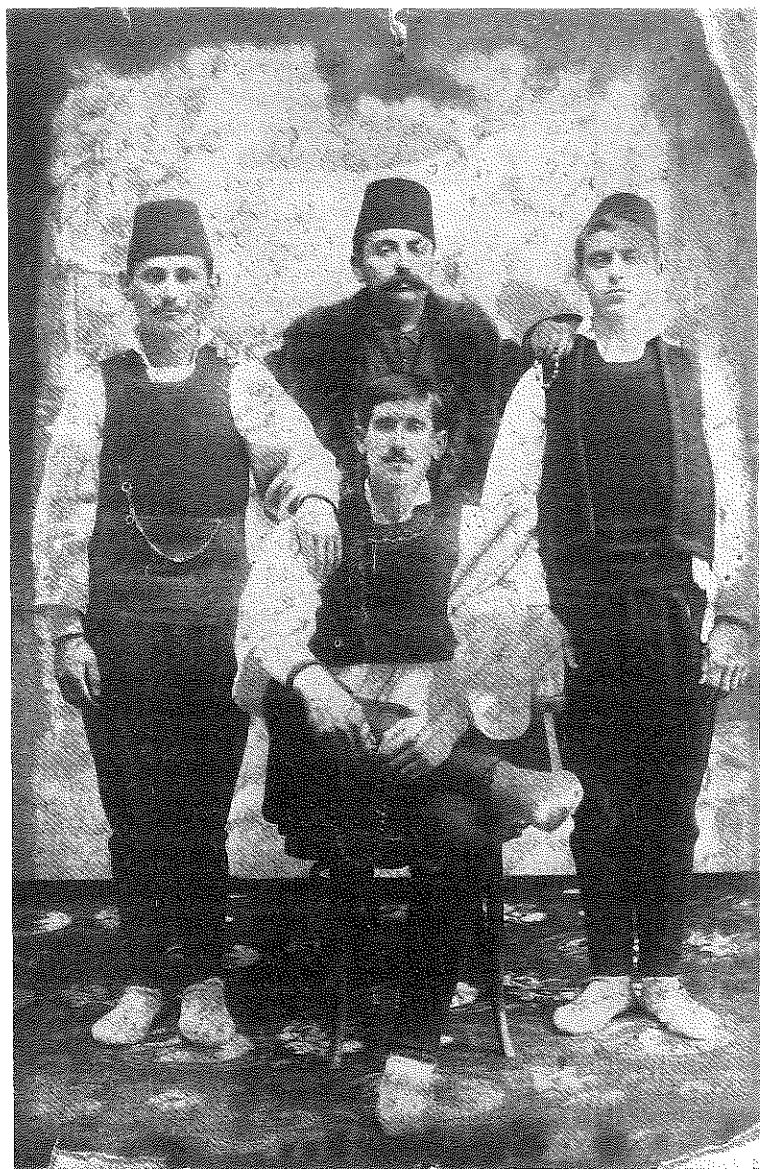
Родови

Старите родовски врски како реликти на нашето дамнешно живеење во Брусник се задржале и до ден денешен. Тоа се огледува не само во заедничките презимиња или прекари кои се чуваат и се предаваат доследно од генерација до генерација, но и во случаите кога родовите се цепат и кога поединците заминуваат во странство. Наперот да се запамети заедничкото потекло особено е присутно и силно, врските со припадниците на родот нагласени. Сите заеднички се гордеат со предците, особено ако тие се истакнале во споменот на селото, посебно ако имале видна улога во отпорот /Илинден, НОБ или во друг значаен настан/. Се памети и се следи крвното сродство за да се избегнат крвните врски. Меѓу припадниците на родот има коректни односи, во странство се бараат и си помагаат.

Актуелниот список на брусничките родови, кој е дел од „Записите“ е остаток на тоа живеење. Тој, меѓутоа, го отсликува и неговиот последен стадиум, зашто родот веќе се цепи на семејства, процес што започнал во средината на минатиот век.

Именските форми, инаку, се флексибилни. Покрај Куљумои, Бедељои, Идризои, ќе се сретне и формата Куљумовци, Бедељовци, Идризовци. Покрај нив, присутна е и кратката форма, па од Ронковци, среќаваме Петре Рошко, покрај Чавцаровци – Петре Чавдар и ти.

Политичките диктати станале резонанси и во презимињата. Спасоје Поповиќ, познатиот бруснички свештеник

Млади брусничани во машка народна носија /1908/ /Крсте Атанасов седи,
а стојат, од лево на десно: Гоше Петков, Мијал Бего и Бонде Андонов/

од времето на Предвоена Југославија, за време бугарската окупација се потпишувал како Спас Попов, а по ослободувањето е Спасе Поповски итн.

Типоци живеалишта

Странските патешественици, кои заинтригирано започнале да ја откриваат Турската империја почнувајќи од XV век, за балканецот говорат дека живеел во приземни, нехиџиски и темни, односно несоодветни услови за живеење. Според некои од нив, италите во Западна Европа биле поудобни и почисти од селското балканско живеалиште.¹⁶

Еден Французин, кој поминал низ Македонија во 1665-1669 год. тврди дека типичната куќа била од плитари, покриена со ржаница и дека во неа се влегувало и излегувало од еден отвор, кој бил и врата и прозорец и од кого единствено струел свежиот воздух.¹⁷

Во Потпелистерјето каде каменот бил насекаде и бил на дофат, станал и основниот градежен материјал. Со него се подигале ѕидишта, се постилале покривите, па ваквите домови личеле на тврди и ладни кули во кои животот во зима станувал скоро неподнослив.

Таква била и брусничката куќа.

Во неа, во агли /катови/ живеела многучедната задруга. До луѓето преживувала и стоката. Заедничкото огниште на средината било местото околу кое се сместувале постарите и изнемоштените лица, децата, но и некој друг. Тука се јадело, а во оштрите зимски вечери и се спиеело. Чадот од отвореното огниште, пред да излезе низ чатијата, се ширел слободно низ просторијата, дразејќи ги очите и дишните органи.

Вечерта, врз рогузина и тешок покривач, а на заедничка долга перница се ределе сите членови од семејството. Меѓу мајката и таткото спиееле малолетните деца, покриени со покривач /во зимските вечери велешце/. Оние што стасувале за женење или мажење се повлекувале во засебен агол. За спиење се подготвувале последни а наутро

¹⁶ Румелијски делници и празници от XVIII век, Отечествен фронт, Софија, 1978, 45.

¹⁷ А. Матковски, Еден француски патешеец низ Македонија /1665-1669/, Историја, год. IV, бр. 2, Скопје, 1968, 131.

станувале први, заменувајќи ја покрнатата со дневна облека прикриено.

Печалбата донесла промени и во начинот на градењето на живеалиштата и во квалитетот на живеењето. Добитокот се отстранил во аури, а за семејствата се подигнале едноспратни или двоспратни куќи. Плочите од куќите се отстраниле и се замениле со керамиди, а влезниот трем се проширил и станал комуникативен. За првиот кат се искачувала масивна дрвена скала. Се појавил и балконот. На него, покрај црвените низи шиперки и снопови од пченка се истакнувало и цвеќето, за кое се напило место и во дворот, но и во просториите за живеење. Сидовите започнале да се варосуваат два пати годишно, а на прозорците се истакнале и пердиња. Огледалото и сликите околу него го украсувале сидот. Земјениот под, кој за Денот на селото се варосувал со црвеница, донесена од нивјето и врз кого стоел домашно исткаениот килим, се ставиле штици.

Клозетот, кој до вчера бил недефиниран, се лоцирал подалеку од живеалиштето. Септичната јама се цразнела по потреба.

Денешното живеалиште скоро во ништо не се разликува од градското, дури има објекти, во кои комфорот е основното правило, кои дури можат да станат урнек за градежна оператива. Во нив гаражите се во предниот, приземниот, асфалтиран или цементиран дел.

Исхрана

Брусничанецот никогаш не бил гастроном. Тој, впрочем, ниту ја познавал вештината на подготвувањето, ниту пак, знаел да ужива во добрата и вкусна храна. По правило таа била без зачини, еднолична и многу мрсна. Зарзаватот и овошјето немале култ и на софрата се појавувале случајно.

Тестенините имале доминантно место и биле главните извори за протеини. Благодарейќи на воденичарството белото пченично брашно, сепак, за разлика од другите села, било во секојдневна употреба. Истото се подготвувало како лебно печиво, како кори и тарана /во зима/, но и како зелник и мазник во секое време. Лебот се печел во семејна фурни еднаш неделно, а зелникот и мазникот на саач и по потреба.

Свинската маст била во катадневна употреба, а скапо-то масло се чувало за кандилото, кое висело до иконата на семејниот светец во дневната соба на источниот ѕид.

Млечните производи, сепак, биле најквалитетниот дел од храната. Млекото се конзумирало како пресно – варено, сирење, изварка, маст и како матеница /мантејџ-ца/. Матеницата се пиела, но во неа се дробел и сувиот леб и тоа можело да биде еден од дневните оброци.

Приборот за јадење бил дрвен и земјен. Металниот се појавил во нашите дни.

Заедничкото јадење се обавувало на софра /примитив-на, 30 см. висока, тркалезна маса/ околу која се берело сето семејство, поседнато на перници, на рогузина или на черга. Се сркало од заедничката паница на средината на софрата.

Подоцна дошле масата, столиците и личниот метален прибор.

Кога поединецот заминувал рано наутро, појадувал на местото од работата, а кога се ангажирале и аргати, покрај членовите од семејството, ручекот се служел на нива, донесен од редарката или од помлад член.

Конзервирањето за зима се обавувало со изобилна употреба на сол. Се солел интегралниот и расцепен труп на козата или овцата /пастрма/, свинското месо наредено во каца, но и зелените пиперки, домати, краставици и зелка-та. Расолницата била главниот извор на витаминот „Ц“ во зимата. Таа се пиела, но зачинета со лута буковска пипер, служела за дробење на сувиот леб.

Дивите круши, сливи и другото шумско овошје што се берело во Брусничката Планина се сушело и од него преку зимата се правеле вкусни компоти. Дупките служеле за правење слатко /„маџун“/, а наредени по долапите, кре-денците и низ другите места, го освежувале воздухот со пријатна миризма. Денес како многу популарен безалкохол-лен пијалок е малината, од која скоро секоја домаќинка прави сируп.

Во зима многу се конзумирале костени. Тие се вареле и се печеле. Се служеле и пуканки и варена пченка, чии дебели лушпи се плукале во паниците и пепелниците. Се вареле и се печеле и компири и тие биле дел од вечерниот десерт, кога семејството уживало во заедничките часови и кога се раскажувале многу приказни или се пееле популар-ните или новите песни.

Се пиеле, особено во студените денови, многу чаеви, од кои најпопуларен бил планинскиот, но и од липа, камилица, пане, наваличе и др.

Салепот, кој се берел горе во планината, бил вкусен и лековит напиток во зима.

Алкохолните пијалоци што се конзумирале биле ракијата и виното. Виното се лачело, но во големи количества се оставало како комињак. Куќа што турала вино, печела ракија и која хранела прасе се третираше за ситуирана и домаќинска.

Главната храна за бебињата било мајчиното млеко, па од тие причини тоа се доело една, две, не ретко и три години. Причини за продолжителното доење било и верувањето дека жената што дои не може да остане gravidна.

Покрај мајчиното млеко, доенчето во одмишатите месеци примало и дополнителна храна која била од списокот на возрастните. Корка сува леб била и храна и играчка. Тешката и мрсна храна, како и подлажувањето со вино и ракија создавале кај овие деца стомачни грчеви и проблеми.

Овие деца се прихранувале и со каша од печено брашно. Тврдата храна мајката или бабата претходно ја обработувале во својата уста, па како пилците, потоа им ја ставале во устата на бебињата.

Босилекот ја имал функцијата на денешниот дезодоранс, момите го ставале во пазувите или се украсувале со него. Тој се ставал и во ковчезите каде што се чувала новата волнена промена и служел како средство против молци.

Смртност

Закоравеното уверување дека брусничанецот заради генетските предиспозиции / чист планински воздух, здрава исхрана и др./ имал долговечен живот и дека во Брусник смртта доаѓала со бавен чекор е погрешно. Примерите на метузалементство /Петре Рошко – 101 год., Петре Чавдар – 91, Сотир Стојановски – 86 итн./ се исклучоци. Според „Списокот на умрешите 1919-1935“, просечниот век на брусничанецот изнесувал само 29 години. Ако се има предвид дека тој се однесува на време без воени и други потреси и на живот во релативна благосостојба, тогаш тој е, навистина, сосема краток. Оттаму и причината 60 години возраст да се третира за длабока старост.

Несоодветниот начин на исхраната, лошите хигиенски услови, пред сè, несоодветниот третман на болестите, биле основните причини на нискиот просек на животот.

Првата година од животот била најкритична. Втората, исто така. Проливот и настинките биле главните виновници за смртта на малолетните деца, а туберкулозата, маларијата, чумата, колерата и др. го десеткувало населението и во повозрасните години.

Се раѓало многу /„Секое летење детенце“ била општа препорака/. Се раѓало и по 10 и повеќе деца, а од нив во живот останувале најмногу 3-4. Абортуси имало ретко, ги применувале во несаканите бремености. Обично биле пестручни и опасни, а ги обавувале постари или. искусни жени.

Не лекарите, кај кои се поаѓало кога веќе било безнадежно, ами бајачките, кушачките, треварите, дервишите, свештениците и др. , биле лицата што се грижеле за здравјето и за лечењето на болестите. Не е чудо, оттаму, што во живот останувале само најотпорните, и, секако, најсреќните.

Поделби

80-те години на минатиот век значат почеток на генерален пресврт, кога грчевитите и тешки битки против грчкото влијание и грчкиот јазик, ќе резултираат со основање словенски црковно-школски општини и со отворање словенски цркви и школи во повеќето населени места каде што неотповикливо беше присуството на Грчката патријаршија.

Брусник, заедно со уште неколку села, и покрај што Потпелистерјето веќе национално беше се отрезнило, уште долго ќе остане упориште на грцизмот.

Процесот на националното отрезнување и занес, меѓутоа, беше пуштил корења и дел од брусничани решително беше го отфрлиле гркофилството.

Така, Брусник ќе се подели на два тарафа /партии/, грчки и, таканаречен, бугарски.

Методите за прибирање нови членови и во обата табора биле исти, при што, учителите и свештениците биле стожерниците на новите регрутации. Се применувал ефикасен метод и на материјална награда. Се говорело: „Се запишав во грчкиот тараф-ми заклокоти тенџерето!“

За десетина турски лири, како што говорат брусничките сеќавања, не еден го ставил својот потпис во едниот или во другиот тараф. Имало, се разбира, зачленување со уцени и заканувања, со презентации на сила итн.

Кога бројот на приврзениците на егзархистите толку многу се зголемил, се поставило и прашањето за сопственоста и на единствената црква Св. Димитрија и на единствената школска зграда.

Предметот од селото и Битола, ќе пристигне и во Цариград каде благодаревки на интервенцијата на цариградскиот патријарх истиот бил решен во полза на грчкиот бруснички тараф, односно, црквата и школата и по 1898 год., со решението на надлежното турско министерство, ќе остане во рацете на гркофилите.

Тоа довело до гневна реакција и палење на училишната зграда и закана за палење и на црквата, па грчкиот битолски митрополит привремено ќе ја забрани богослужбата во црквата.¹⁸

Судирите меѓу двата тарафа станале вообичаена практика и дел од фолклорот на брусничкото катадневие.

Еден таков се случил и на 3 јули 1901 год.

Поголема група егзархисти од Битола, која, како што соопштува битолскиот српски конзул, броела повеќе од 200, дошла во Брусник да го отпразнува својот ден. На нејзино чело се наоѓале битолските егзархиски учители и учителки. Да не била благовремената интервенција на предвремено известената коњичка турска полиција од градот, тепачката што започнала, по провокативните и иритирачки говори и навреди на егзархистите, ќе имала трагичен крај, зашто во рацете на учесниците се нашло и оштро и опасно оружје. Вака сè завршило со некоја скршена глава и продупчена рака.

Слична провокација, сега од гркофилите, и слична тепачка имало и во месец мај 1902 год.¹⁹

За една ваква тепачка, во која главна ролја имала попаѓата, сопругата на грчкиот свештеник Јосиф Талев, а која спорот го решила со фрлање лут пипер во очите на егзархистите, знаат и брусничките преданија.

¹⁸ д-р Крсте Битоски, *Дејноста на Пелагониската митрополија/1878-1912/*, Институт за национална историја, Скопје, 1968, 127-128.

¹⁹ *Архив Србије*, Београд, ППО, ред. 278, 1901, по. бр. 295

Поттикнувачи и директни учесници во ваквите судири станале и комитските и андартарските чети и поединци. За жал, таквите секогаш завршувале и со човечки жртви.

Така, заради директното учество против комитските чети бил убиен селскиот грчки кмет. Како заложник, покрај тоа, бил одведен и неговиот син во непознат правец.²⁰

Почнувајќи од 1905 год., како реципрочен одговор ќе започне и андартарската одмазда и терор²¹ итн.

Брусничани во турскиот суд

Во турските документи што се однесуваат за Битола и Битодско, познати како Битолски кадиски сицили /БКС/, а во кои најмногу се наоѓаат регистрациите на судските спорови, многу малку, речиси симболично е присутен брусничанецот. И додека жителите на соседните села, парничејќи оставиле множество податоци за себе и за своето село, брусничанецот гради слика на мирна оаза, чиј животен ритам ретко го нарушува судскиот позивар.

Меѓутоа, и покрај тоа, тој, во огромниот број документи на 136 тома, сепак е присутен, присутно е и неговото живеење.

Меѓу другото, тој е присутен како судски сведок.

Во далечната 1622 год., така, некој си Никола, син на Грујо, од Брусник дошол во Шеријатскиот суд во Битола за да биде сведетел во примо-предавањето заем.²² Со исто задолжение и во истиот суд во 1652 год. дошол и Никола, попознат со прекарот Косиот Никола²³ итн.

Брусничани и како заедница и како поединци присутни се и како гаранџи.

Институцијата „гаранџ“, инаку е честа во турската судска практика и со неа, барем за власта, се обезбедувала успешна заштита на државните интереси со префрлање

²⁰ Pan. Cali, *To doxasmeno Monastiri*, Thesaloniki, 1932, 24.

²¹ Извештан од 1903-1904 година на австриските претставници во Македонија. Превод, редакција и коментар Данчо Зографски, Гласник на Институтот за национална историја, Скопје, 1955, 157, 200.

²² Турски документи за историјата на македонскиот народ, серија дрва, /1607-1699/, том I, Државна архива на СР Македонија, Скопје, 1963, д. 100.

²³ Турски извори за ајдутството и араџството во Македонија /1650-1700/, Превод, редакција и коментар д-р Александар Матковски, Институт за национална историја, Скопје, 1961, д.2.

одговорноста од еден на друг, односно од една на друга заедница. Гарантирале, притоа, поединец за поединец, село за село, група за група итн.

На 23 мај 1728 год., така, брусничаните Ѓорго, син на Ничо и Трпо, син на Петре и уште неколкумина гарантирале еден за друг.²⁴ На 3 јули 1742 год. брусничани, заедно со жителите на уште неколку села, ги обновиле гаранциите, задолжувајќи се дека ќе ги гошат ајдутите. Меѓу другото се потпишале и дека: „Сите ние едни за други гарантираме дека тие што ќе ги уништуваат животите и имотите на луѓето и кои се откажуваат од покорноста ќе ги фаќаме и ќе ги доведуваме пред Диванот на Румелија“.²⁵

Брусничани во судот се јавуваат и како оптужени и како тужители.

Во 1639 год. заедно со жителите на уште неколку соседни села, биле доведени во Шеријатскиот суд под оптужба дека учествувале во киднапирањето еврејски деца, но откако магаревчани се обврзаа дека ќе ги пронајдат децата и ќе ги донесат живи и здрави во судот, селаните биле ослободени.²⁶

На 15 септември 1657 год. брусничанецот Митре Петко ги довел во судот своите соселани Миле Шабо и Миле Јован, како и диовчанецот, овчарот Нестор, под основно сомнение дека биле организирана група која го откраднала, одземајќи му овца. Вината била потврдена, оптужените му биле предадени на забитот да ја изврши изречената казна.²⁷

Судски спорови брусничани имале и со соседите.

Лавчани често бесправно го искористувале брусничкиот синор. За одмазда и брусничани го правеле истото. Меѓутоа, кога споровите меѓу нив можеле да прераснат во крвави пресметки, интервенирал, разрешувајќи го спорот, Битолскиот суд.²⁸

Во 1661 год. по сличен повод брусничани ги оптужиле и магаревчани и боинџанци. Тие на богатите бруснички ливади го испасувале својот добиток. Нивната тужба стигнала до Цариград, а решението, се разбира, било во нивна полза.²⁹

²⁴ Турски документи за ајдутството... /1650-1700/, д.2

²⁵ Турски извори за ајдутството... /1620-1650/, д.48.

²⁶ Битолски кадиски сицили /БКС/, сицил бр. 15/бр.323/.

²⁷ БКС, сицил бр. 18/637/.

²⁸ Исто, сицил бр. 18.

²⁹ Исто...

Месните, селските спорови, исто така ги доведувале во судот.

Јован Петре во 1656 год. ја довел пред судот соселанката Сирма, ќерка на Петко, под оптужба дека бесправно присвоила нива и ливада, а кои, според него, му припаѓале нему.³⁰ Митра, ќерка на покојниот Раде Пејков, исто така го оптужила својот соселанец Коста Стојанов за бесправно присвојување лозје од синорот на Брусник, а кое, инаку, според тестаментот требало да ѝ припадне нејзе³¹ итн.

Иселувања

Годините на балканските војни и на Првата светска војна го бележат првиот помасовен и посериозен бран на брусничкото откопачување и конечно напуштање на селото. И дотогаш, се разбира, Битола и другите поголеми околни градови претставувале магнет, но иселувањето било индивидуално и без трагични последици за селото.

Сега, со турското иселување и нивното масовно и за симболични суми отуѓување на имотот/нивјето, куќите, ливадите, водениците и др./се надоврза и брусничкото. Тоа било поттикнувачко и примамливо. Комплекси куќи со заеднички дворови преминувале во рацете на побогатите брусничани, дури и цели улици и маали, особено во горниот дел на градот, меѓу другите и Охридска улица во еден нејзин дел, стануваат бруснички.

Покрај Битола привлечен преселнички град, особено за припадниците на брусничкиот грчки тараф станува Лерин. Брусничани и таму купуваат куќи, нивје, најмногу воденици, но и продавници со брашно и фурни. Семејството Талидис од Лерин има блиска крвна врска со брусничкото семејство Талевски, чии клонови се наоѓаат и во Београд /Галевиќ/ и во Австралија, Канада и на др. меридијани.

Ако преселбите меѓу воените години, заради индивидуалниот карактер, немаат посебно значење за селото, тогаш оние од 60-те години претставуваат најтрагичните. Тие се најмасовни и рушилачки. Притоа, повторно се открива САД и старите крвни и пријателски врски кои го аранжираат и го поттикнуваат иселувањето. Се открива и

³⁰ Исто, сџил бр. 18/бр. 297/.

³¹ Исто, сџил бр. 37.

Австралија и денес таму има бројни колонии, од кои, најмасовна е Мелбурнската. Се открива и Франција, Германија, Шведска и др.

Иако процесот е забавен, тој сè уште трае.

Управно место

Во својата долга историја Брусник имал мигови кога добивал посебно значење. Станувал и управно место.

Поаѓајќи од гео-политичката положба, но и од релативно добрите комуникации со соседните села и со градот, српската цивилна власт од Битола, уште при нејзиното конституирање во ноември 1912 год., Брусник ќе го избере за општинско место. Во Општината Брусник, покрај Брусник, спаѓале и селата Лавци, Диово и Нижеполе. Во неа, покрај претседателот, кој најчесто бил од селото, биле вработени уште неколку службеници и неколку џандари.

Прв претседател бил брусничанецот Лазо Јажето³², по него уште неколку брусничани, меѓу другите и Томе Цилевски. Трифун Илиевски како претседател дошол од Диово.

Општината Брусник сунгстествувала за сето време на постоењето на Кралска Југославија.

Брусничанецот и општополезните акции

Долгиот живот под туѓинска власт, тарафската поделеност и наковстрешеност, притисоците и пресиите, најмногу сиромаштијата, од брусничанецот изградија поединец што е згрчен и затворен. Индивидуалец е, се интересира само за себе и за своето семејство. Туѓиот и општиот проблем не го иритира и не го покренува. Не му верува секому, сè мери и оценува, барајќи скриена мисла. Не се спротивставува, но ослободен, гласен и тврдоглав критичар е, не ретко и критизер. Не ја прифаќа промената, утврдениите и воспановени односи и обичаи се закон и за него и во нив е најсигурен. Дури и кога ќе се согласи за општа акција, се двоуми, одложува и бара прилика за повлекување.

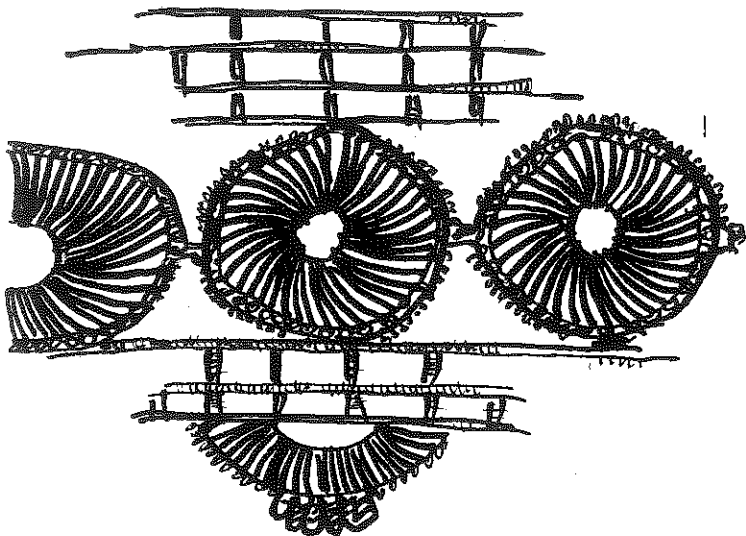
³² Диово, Битола, 1985, 17, 19.

Истиот тој брусничанец, меѓутоа, во опасност на соседот или на селото, образец е на невидена решителност и саможртва. Акциите во кои нема сомнежи од измами и нечесности, воодушевено ги доведува до реализација. Не почитува авторитети. Го восхитуваат чесни и енергични поединци.

Така можат да се објаснат покренувањата и доведувањата до финализација на општополезните акции, какви што биле градбата на водоводот, подигањето на новото училиште и двата споменика, отпорот против туѓоверското доселување и отпорот против колективизацијата.

Тој е и длабоко религиозен. Без двоумење нуди помош при подигањето храмови, оттаму во селото четири цркви и уште неколку свети места.

Иселениците не го забораваат селото и се активни во акциите. Објавувањето на книгава е и нивни голем придонес.

ОБИЧАИ И ВЕРУВАЊА

Задруга

Како форма на колективно живеење, во која врските се градат по крвна линија, задругата била институција со посебно значење во животот на нашиот човек во минатото. Претпочитајќи го заедничкото, ги брицела индивидуалното и индивидуата, инсистирајќи послушност и покорност, во замена на материјална и социјална сигурност. Инстинктивното и природното семејно групирање, притоа, никогаш нема да го олабави или да го елиминира задружниот стег и норми.

Домаќинот /дедото, газдата, стопанот/ бил најстариот или најспособниот од машките членови на задругата. Преку него таа комуницирала и се експонирала пред надворешниот свет. Тој раководел со производството, одредувал кој што ќе работи, располагаал со општиот имот и заедничките средства. Неговата жена раководела со женскиот дел од колективот, и таа ги одредувала и ги распоредувала женските задолженија. Не ретко, заради преголемата власт, некој од нив можел да биде тиранин, па незадоволството да стане подземна болка што го разјадува уште повеќе нежноста и со сила крпено ткиво на задругата.

Облиците на ваквото живеење Потпелистерјето ќе ги чува скоро до нашите дни, макар што почетоците на негациите и гласните и отворените отпори ќе започнат уште во средината на минатиот век.

Брусник во тој однос не бил никаков исклучок. Селото ќе се гради и ќе живее по нормите задружни дури и кога промените ќе го направат своето. Со тие традиции, како

што информира една автобиографија, брусничанецот ќе живее и во градот³³.

Војните, преселбите, особено печалбата ќе дојде како додатен потрес и рушилачка сила и од задружниот свет понатака ќе остане само споменот.

Водици во Брусник/1936/

Денот на селото

Денот на селото, брусничката селска слава, се совпаѓа со христијанскиот празник Св. Петка.

Иако празникот е на 8-ми август, празникот, всушност трае три дена. Тој почнува на 7-ми, а завршува на 9-ти август.

Во селото тие дни е најфреквентно и највесело. Гости доаѓаат и од соседните села, од Битола, но и од странство. Гостите, особено нижеполците, со кои брусничани најмногу се во пријателски и родбински врски, доаѓаат вечерта на 7-ми август, кога во селото веќе започнала Настретсело веселбата.

Сепак, свечениот дел започнува утрото на 8-ми август со богослужба во црквичето Св. Петка. Оттаму посетите-

---

³³ Александар Стерјовски, *Годините на Првата светска војна во Битола и Битолско во новооткриена автобиографија*, Прилози, бр.42, ДНУ - Битола, 1985, 147-161.

лите се преселуваат и во дворот на црквата Св. Димитрија, Насретсело и по домовите низ селото.

И брусничани и гостите се во најсвечени алишта. Аниматори на веселбите Насретсело се музичарите од соседните села, најмногу од Битола. Проматарските тезги и сеирциите се на околните агли и странични места.

Тој ден се готват највкусните јадења, се пие и се јаде најмногу. За овој ден се вади специјалното, најквалитетното вино, кое се чувало од минатата или од минатите години.

Веселбата тој ден трае до доцните вечерни часови кога дел од гостите си заминуваат, а другите се повлекуваат на гости и на спиење кај пријателите и роднините. Тие ќе останат до другиот ден.

Така е со години.

Семејна слава

Покрај селската, семејната слава (крстна, крстно име итн), исто така, е значаен празник во Брусник. Меѓутоа, ако првата е заедничката, втората е семејна и индивидуална, која се поврзува со семејниот светец, чија икона постојано се чува на ѕидот во домот.

Нејзиното потекло е древно, ја познавале и Словените, како и сите Индоевропејци. Денес најизразено се задржала меѓу Србите, но и другите словенски народи, вклучувајќи ги и Македонците ѝ ги чуваат основните содржини.

Во Брусник се поврзува најмногу со Св. Никола, но има семејства што го слават и Св. Димитрија, како и некои други христијански светци.

Тој ден семејството не работи. Свечено облечени, сите празнично се чувствуваат и однесуваат. Обредите ги обавуваат возрасните, а тие започнуваат со месече погача која домаќинката ќе ја однесе утрото в црква на спевање.

Благопожелбите се за здравје и за богатство, но и за просперитет на стоката.

Она семејство што има слава му доаѓаат гости на честитање. Тие се од селото, но и од селата, како и од градот. Некои од нив се капат и на ручек кога се сервира најдоброто јадење и најдоброто пиење.

Обичаи при раѓање

Кога жената, во отсуство на менс, за првпат ќе претпостави дека е бремена, а со второто отсуство, тоа и ќе го потврди, веста, особено ако таа е млада, одоколу ѝ ја соопштува на свекрвата, на мајката или на некоја друга жена од семејството или соседството. Набргу се проширува и низ семејството и меѓу пријателите и роднините. Веста му ќе соопштува и на сопругот. Тоа го прави сопругата.

Радоста е општа зашто новиот член во семејството бил секогаш добредојден.

Ако жената е прворотка, ја поштедуваат од потешка физичка работа, макар што тоа таа лично не го бара, ами продолжува со вообичаениот живот и со домашните и земјоделските задолженија.

За првото мрднување таа се подготвува, зашто, според верувањето, во кого ќе погледне, такво ќе ѝ биде детето.

За сето време идната мајка се труди ништо да не украдне, зашто формата на украденото како телесен знак ќе се отиснел на телото или врз лицето на детето. Пред неа не се јаде или ѝ се нуди од она што се јаде за да не го пометне детето.

Кога приближува денот на раѓањето, се труди да не се оддалечува од домот подалеку, зашто, според верувањето, детето треба да се роди дома за да има и свој дом како возрасен. Сепак, и покрај тоа, не една жена се породила на цива и самата ја пресекла папочната врвца и го повила новороденчето.

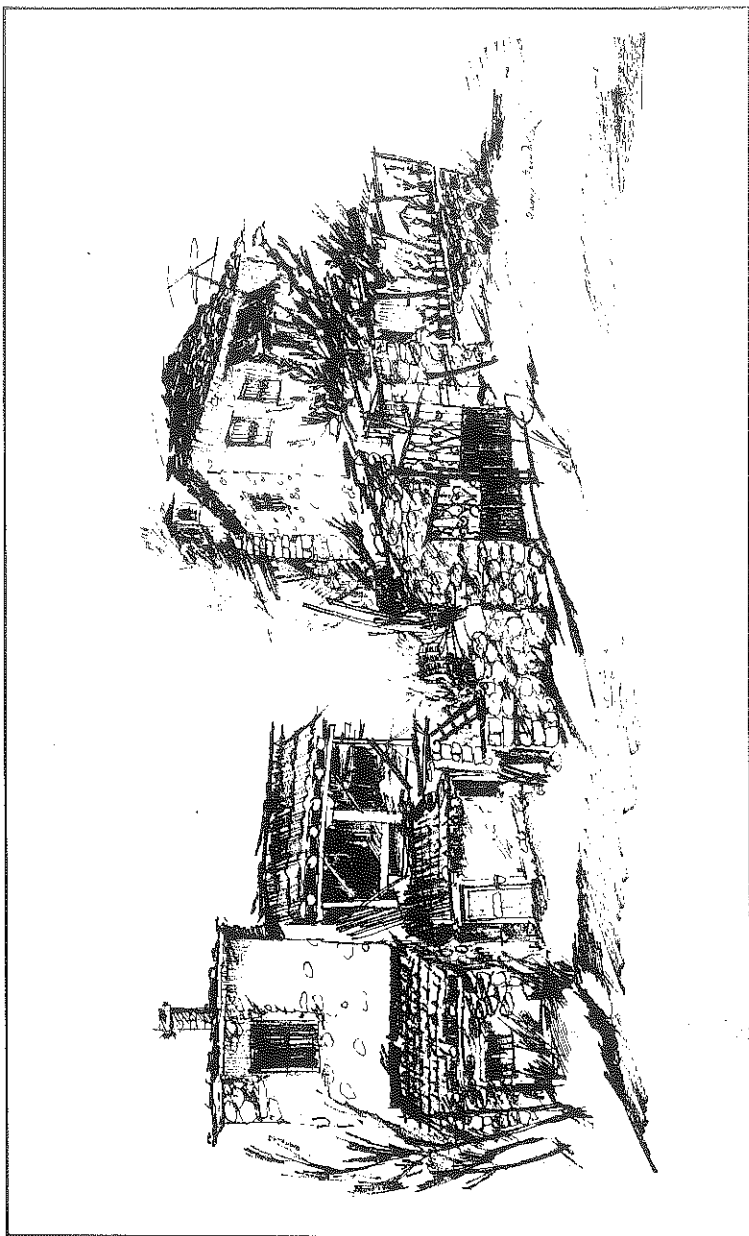
Брусничката денес се пораѓа и во Битолската болница.

Кога ќе се појават знаците на раѓањето, а тоа се организира дома, тоа потајно ѝ се соопштува на свекрвата или на некоја сосетка, а оваа брза да ја викне бабицата, која е постара и искусна жена.

Мажите за тоа време се острануваат од домот. Тоа се прави и со децата.

Ако породувањето е неизвесно и тешко, се ловикува бајачка.

За сето време на породувањето, бабицата ја охрабрува, ја поттикнува и ја советува. Ако новороденчето е машко, радосно ѝ соопштува: „Машко!“ и ѝ го покажува да го види, а ако е женско ја теши: „Женско, така сакаше Господ, другото ќе биде машко!“

Панце Петровски: Могил од Брусник

Бабицата ја пресечува папочната врвца, за да биде, пак, детето јунак, тоа го прави со срп. Папочниот остаток што отпаднал, многу семејства го чуваат во својот дом.

По породувањето веста се проширува низ селото. Се прават питулици и истите се носат кај соседите, пријателите и роднините, кои набргу пристигнуваат со дарови. Новороденчето се дарува со пари (за да биде богато кога ќе порасне). Го благословуваат, посакувајќи му долг и среќен живот.

Првото задојување го прави друга доилка, по можност што дои машко дете и за тоа таа ќе добие награда од среќниот татко.

Третиот ден од животот на детето е празничен. Се готват најдобрите јадења, се канат гости на вечера. Родилката не смее да заспие таа вечер, зашто тогаш, од трите наречници се одреднува судбината на новороденчето. Се одредува: колку години ќе живее, каква среќа ќе има, со кого ќе склучи брак итн.

Бабата што го извршила породувањето или некој друг таа вечер до новороденчето става срп, секира и пари (порано), односно книга (денес) да биде земјоделец, дрводелец, трговец или „учен“ човек.

Жената што родила и што дои се вика леулка. До 40 дена таа не излегува од домот, особено ноќе (за да не ја нападнат лоши сили). Надвор не го изнесува и бебето, а пелените, кои, главно, се сушат, се волнени (оттаму и честите црвенила на бебенската нежна кожа) и се прибираат пред да падне мракот.

Главната храна за новороденчето е мајчиното млеко. Ако доилката нема доволно млеко тогаш пие боза и млеко.

Изборот на името е привилегија на кумот или на неговото семејство. Тоа се држи во тајност сè до крштевањето, кое паѓа по 40-те дена од породувањето. Магични значења имаат некои имиња, како, Доста (да се прекинат понатамошните раѓања), Трајан, Трајанка (да „траат“ децата) итн.

Свадбени обичаи

Родителите се оние кои ја избираат девојката за сопруга за својот син, меѓутоа имало случаи и момчето да ја произнесе својата желба. Но тоа секогаш го правел внима-

телно, преку некој друг, со напомена дека сепак родителите најдобро знаат што да прават.

Преку стројници или пријатели се пренесува пораката до семејството на девојката, а тоа, доколку е заинтересирано дава сигнали дека е согласно, а ако не е, оддолговлечува со одговорот или го одбива предлогот.

Дадената согласност покренува редица состаноци и договори на кои се пречистуваат датумите, вредноста на подароците, висината на отплатата (ако девојката се купува) итн.

Брусничката свадба била во недела и од тоа правило немало отстапка.

Пред свадбата, во четвртокот, во домот на младоженецот девојки месат погачи од пченично брашно, кои биле наменети за кумот, стариот сват и за свадбата. Со карта вишо и ракија и со две погачи се канеле кумот и стариот сват.

Во саботата се месе сфаќата, погача без сол и месена со студена вода. Таа требало да има магична намена и се кршела на парчиња кога се поаѓало по невестата. Истовремено се шетел и венецот во кое учествувале и кумот и девојките. Чинот бил обреден и се пееле песни. Најпопуларна била оваа:

*– Виј се венче, виј се кивче,
Кој ќе киски кити?!*

– Селски мали моми!

А венче се верио моли:

– Убаво ме завијајте,

Оти ќе одам туѓо село,

Да не шега ми се бијат!

Пред поаѓањето по невестата, во неделата наутро се бричел зетот. Тоа го правел кумот, односно деверот и со тоа симболично се означувал почетокот на преминувањето меѓу возрасните.

Со бајрак на чело, зетот ја поведувал поворката. Пред невестинската порта шив ги пречекувал таткото на невестата, а невестата скришум, преку сито од прозорецот, го набљудувала и зетот и неговите роднини.

Додека сватовите се гоштеваат, сестрата или другачка на невестата го кити зетот, со кого за цело време се прават шеги. Донесениот венец, исплетен во домот на зетот, сега стариот сват го става на главата на невестата.

Сето тоа се следи со пригодни обредни песни.

До почетокот на XX век, односно до подигањето на храмот Св. Спас, сите венчавки се обавувале во единствената црква Св. Димитрија.

Со свирки и песни, со невестата качена на коњ, по венчавањето сите се упатуваат во зетовскиот дом. Таму продолжува веселбата. За сето време околу невестата се наоѓа помалиот сват, деверот или другари на зетот, кои ја чуваат и ѝ помагаат. Тие предходно ќе ѝ помогнат и да слезе од коњот пред зетовската порта, каде што ја очекува свекорот односно свекрвата. Пред да влезе во новиот дом на потпоријата греда таа прави симболичен знак во вид крст со подаденото масло и шеќер. Веднаш потоа, внатре ѝ се нуди столица на која седнува и во skutот ѝ се става манко дете, чие значење е уште во првата година од бракот да добие машко дете.

Додека другите јадат и се веселат, невестата „губее“ (молче и дреме) стоејќи простум. При бакнувањето рака, кое се случува за време ручекот неа ја даруваат сите. Најголемиот дар потекнува од кумот и стариот сват.

На дадениот знак, вечерта, младите се повлекуваат во предходно подготвената соба. На обајцата, од постари блиски роднини, поединечно им се даваат упатства за однесувањето во брачната постела.

Веста дека невестата е „чесна“, по проверката на чаршафот од стариот сват и неговата жена, како и од свекрвата, се објавува со пушка. Веднаш потоа се вари слатка („блага“) ракија и таа им се нуди на сите што ќе дојдат во домот. Радосната вест им се испраќа и на родителите на невестата со јаболко украсено со жолтица. Доколку невестата била „нечесна“ тогаш, таа, во некои случаи, качена на коњ или магаре, со лицето кон задникот и со опашката во рацете, им се враќала на родителите.

Овој груб обичај подоцна се изменил, а непријатната вест на нејзините родители им се соопштувала, исто така, со испраќање јаболко, но, сега, со лута пиперка украсена. Случајот се настојувал да се заборави и заболути, макар што раскараните јатрви во караниците ќе го истакнеле.

Обичаи при смрт

Кога поединецот се мачел и „не можел да ја даде душата“ се претпоставувало дека причина е или преголема-

та, а неисполнета желба неког да го види или преголем и непростив грев. Тогаш се повикувал свештеник да изврши исповедување и проштевање на гревовите. На човек што умираше не му се зборувало и во домот се трудело да биде мирно (се одело дури и на прсти за да „не се поврати умрениот“).

По смртта, откако најблискиот роднина или пријател му ги затворал очите, покојникот „се подготвувал“: се миел, пресоблекувал во најновите алишта, му се врзувале нозете и вилиците и се поставувал на чаршафи предвреме-но подготвени и паменети исклучиво за вакви прилики.

Обичајот е жив и денес.

Мртвечкиот сандак бил груб, од обични штици, а него го правел некој од селото, не ретко и член од семејството.

Жалната вест се проширивала низ селото со тажното биене на камбаната. Роднини и пријатели дотрчувале да изразат сочувство и да се поздрават со покојникот, предавајќи му пораки и за своите мртви роднини и пријатели.

Ако покојникот бил помлад човек или жена, кој зад себе оставил сирачиња, за него многу се тажело, не само од членовите од семејството, ами и од пријатели и роднини. Тајат („редат“) жени.

Вечерта мртвецот „се чува“ покриен преку главата и обиколен со цвеќиња. Часовниците се запираат, огледалата се покриваат. Околу покојникот дежураат мажи и жени сè со цел преку него да не прескокне мачка, па тој да се повампире. За тоа време присутните се нудат со ракија, вино, леб, маслинки, сирење, кафе, локум и др.

Пред одредениот час за закоп, се прибираат сите што ќе учествуваат во поворката. Малолетните деца, кои, обично дотогаш биле засолнети кај соседите или роднините, сега се доведуваат за збогување и тој е најболниот миг. Откако свештеникот ќе го опеа, носен од помлади, мртвецот се носи до црквата каде што ќе се одржи главното опело.

Збогувањето на гробот е потресно, особено ако мртвецот е помлад.

Посетите на гробот имаат утврден распоред. Веќе следниот ден по закопот, се одбележуваат трите дена, потоа доаѓаат и 7-те, па 20-те. На 40-те дена на ручек се канат, по посетата на гробот и спевањето, најблиските.

Има и други обележувања на смртта, како последен датум кој е обврзан се трите години, а Дуовден останува заедничка прилика за споменување на сите мртви.

Брусничките вампири

Заради воденичарството, а во водениците, познато е, отсекогаш се настанувале вампири, во Брусник почесто навраќале вампири.

Еден од полоштите, според сè уште свежото сеќавање, се појавил во 1932 год. Не се знае дали бил свампирен брусничанец или бил гостин од друго место.

Се појавил првин во Горна Маала. Започнал со поединечно фрлање камења и лепешки по покривите и прозорците од куќите, а потоа се осмелил и завлегувал и во домовите, по катовите, каде ги преврќал и ги растураше, тешко газејќи и крчкајќи по душето, тенџерињата, кошевите и др. Завлегувал и во пондилите, сениците и во другите помошни простории. За тоа време, не само луѓето, ами и животните, коњите, кравите, дури и кучињата претрашено се притајувале. Родителите рано ги прибирале децата, а овие веднаш се покривале преку глава со тешките покривачи, скоро не дишејќи. Никој не излегувал надвор дури и кога имал најголема потреба.

Набргу од Горна, се преселил и во Сопо – Маала, а и во преостанатите две, не заборавајќи, притоа, повремено да ги потсети горномалци на своето присуство.

Исплашените и од слаб сон испиени и недоволно исхранети брусничани, раните утра ги пропуштале за редовна работа, зашто ги заменуваа со продолжителен сон, за кое време кравите и другиот добиток вознемирено се огласувале.

Кога на крајот се оцени дека ваквиот живот станал неиздржлив и дека за него мора да се бара решение, брусничани се одлучиле да упатат група во кичевско село и оттаму да го донесат прочуениот убиец на вампири /вампириџија/. За цена од 3.000 динари /5 – 6 просечни службенички плати/ тој се согласил да дојде со нив во Брусник³⁴.

Вампириџијата во Брусник отседнал во куќата каде што почесто се појавувал. Уште истата вечер со пушката

³⁴ Антоније Д. Младеновиќ, *Битол и негово околно*, Београд 1937, 53.

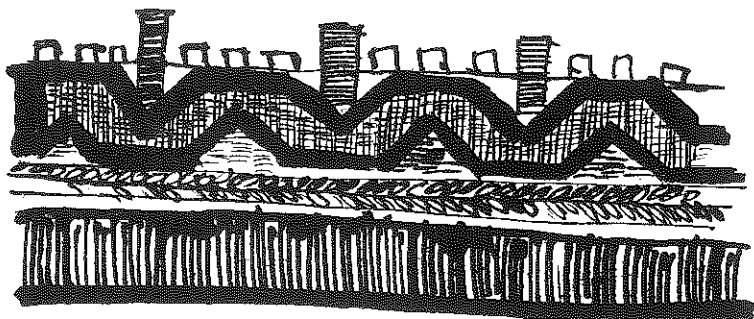
што ја довел, излегол да го гони. Меѓутоа, за непендек вампирот не се појавил. Не се појавил ни следната ни третата вечер. И кога сите помислиле дека се исплашил и го напуштил селото, четвртата вечер во Долна Маала продолжил да тероризира. Оттаму се појавил и Насретсело и на другите места, и тоа, кога вампирцијата се појавувал во едниот, тој се огласувал во другиот крај. Таа игра траела речиси цела недела, а за тоа време, вампирцијата, за да добие сила /„кувет“/ барал да му се печат црпи кокошки.

Убиството се случило каде што се појавил, во Горна Маала. Раскажуваат дека таа вечер меѓу него и вампирцијата имало долга борба, гмечење, грофтење, прпелкање додека на крајот не се чул пукот. Испотениот и извалкан вампирција соопштил дека го убил вампирот. И навистина утрото на местото на борбата била најдена локва крв. Оттогаш престанале вознемирувањата и животот продолжил да тече.

Десет години подоцна, односно во 1942 год. во Брусник се појавил уште еден. За него се знае дека не бил од Брусник и дека бил донесен од воденицата што се наоѓала кај Гориото Дулие, во која работел брусничанец – воденичар. Откако вампирот исчезнал од воденицата, тој се досетил дека за време доаѓањето дома една вечер, неговиот коњ збивал и се облил со пот. По тоа заклучил дека е оној што го довел вампирот во своето село.

За разлика од предходниот, овој не само што ги вознемирувал жителите, ами „ги налегнувал жените“.

Од селото исчезнал без ангажман на вампирција.

СТОПАНСТВО

Брусник како посед

Тимарско – спахискиот систем што ќе започне да се гради со завладувањето на балканските земји, а ќе се разруши во вековите на воените порази на Турската империја, се карактеризира со мириска земја, односно државна сопственост. Бидејќи, пак, султанот го претставувал врвот на државната хиерархија, де факто бил и главниот сопственик, чие право било, преку дарови на заслужните војни да ја остапува земјата и закрепостени селани на времено користење /лепо/.

Најголемиот имот што се добивал бил хаосот. Изнесувал приход над 100.000 акчиња, а како сопственици се јавуваат високите команданти и личностите од султанската средина. Со хаосови располагал и самиот султан.

Брусник многу рано ќе припадне во системот хас.

Во 1568 год., заедно со селата Паралово, Диово, Демир Хисар и Цер бил во хасот на румелискиот беглербег Хусеин паша³⁵, во 1661 год, во хасот на Мустафа паша, во кого припаѓале и селата Ротино и Карамани³⁶, во 1676 год бил во хасот, повторно, на румелискиот беглербег, но сега на Али паша³⁷ итн.

Од крајот на XVI век тој станува спахиско село. Во 1709 год., според еден турски документ, како спахиско село

---

³⁵ Методија Соколовски, цит. дело, 15.

³⁶ БКС, сицил бр. 18/бр. 639/.

³⁷ Исто, сицил бр. 23.

му припаѓал на некој си Ибрахим, жител на градот Битола.³⁸

Во средината на XVIII век повторно станува дел од хас³⁹.

Сопственикот на хасот или на чифликот бил силно заинтересиран за навремено и наполно извршување на даночните обврски на своите потчинети. Меѓутоа, наместо тој, вообичаено било на теренот да се појави друг, даночник, кој дополнително, и за себе ги грабел и ги тероризирал селаните.

Во 1661 год., меѓу другите, како даночник, а за сметка на Мустафа паша, се појавува некој си Осман⁴⁰.

Со распаѓањето на тимарско – спахискиот систем и со ослободувањето на балканските територии од Турците, во Брусник, како и насекаде во Македонија, настануваат нови сопственички односи и се појавуваат нови господари.

Денес, брусничкиот земјоделски имот, главно, е индивидуален и тој се состои од:

	Хектари -вкупно	Индивидуални -хектари
Ниви	185,1805	166,0507
Градини	2,1137	1,9927
Овошни градини	20,6374	20,4383
Лозја	31,0189	30,7710
Ливади	67,2376	64,8850
Пасишта	294,4896	5,5570
Шуми	245,4457	0,02
Неплодно земјиште	28,2127	7,1497
вкупно	874,3405	296,8634 ⁴¹

Земјоделе и сточарство

Земјоделието и сточарството биле најраните, до откривањето и воведувањето на воденичарството и печалбар-

³⁸ Александар Матковски, *Крепосништвото во Македонија*, Институт за национална историја, Скопје 1978, 186

³⁹ БКС сиџил бр. 51

⁴⁰ Сиџил бр. 18/бр. 622/.

⁴¹ Катастарски уред во Битола, податоци за 1969 – 1970 год.

ството дури и единствените стопански гранки за брусничкото население.

Производите што ги давал ритчестиот и не многу плодороден бруснички терен се извлекувале со многу труд и пот, затоа селото било мало и сиромашно.

Во 1468 год., со симболичните давачки за државата од 10 товари пченица и исто толку јачмен, како и 450 акчиња испецце, селото се вбројува во најсиромашните во Битолска околија⁴².

Сепак, до појавата на брусничката, многу ценета преша, која ќе го поттикне економскиот развој, брусничани нашле доходовна стопанска гранка во лозарството. Тоа ќе биде и првиот фактор на препородот. Лозја, заради климатско – почвените предности, имало насекаде, под селото. Сопствениците се не само жителите на селото, ами и многумина други, најмногу битолчани.

Во 1651 год. многу големо лозје имале братот и сестрата од Битола, Абдул Селим и Јова /што ќе рече дека тој бил проверник – исламизиран/. Тоа имало вкупна површина од 270 мотики. Таа година, за висока цена им го отстапиле на брусничанецот Никле Стојко⁴³.

Лозја во атарот на Брусник имала и некоја Турчинка, која, исто така, во 1661 год. го продала⁴⁴, потоа имале и многумина други⁴⁵.

Покрај лозарството, ливадарството, исто така било многу развиено. Брусник, сè до нашите дни бил најпознат регион во Битолско со ливади и пасишта.

Тие се природни и вештачки.

Меѓу населбата и реката Драгор, па до Довлецик, се простираат вечно зелените, заради присуството на водата, Бруснички Ливади. Таму пасел добитокот не само на брусничани, ами и на многу други од соседните йли другите села, кои, всушност ги ограбувале. Поплаките и судските спорови, заради тоа, биле чести.

Нив ги искористувале бесправно или со симболична отплата и турската армија. Во 1712 год. се скоро уништени⁴⁶, а во 1812 год. тука е стационарот на армијата на

⁴²Турски документи... Опширни пописни дефтери..Т. II, 264.

⁴³ БКС, сиџил бр. 12.

⁴⁴ Исто, сиџил бр. 18/бр.67/.

⁴⁵ Исто, сиџил бр. 18/бр.318/.

⁴⁶Турски документи за ајдутството... т.III,д.94

турскиот командант Мечо Боно Мехмед⁴⁷, како и стационарот на дел од германската армија од Битолско во Втората светска војна.

Ваквите пасишта и ливади стапуваат основа за подем на сточарството, особено овчарството.

Турските документи покажуваат дека Брусник по бројот на овците што ги одгледувал е едно од најбогатите во Битолско⁴⁸. Број од 200 – 300 овци во едно семејство е вообичаеност. Последни одгледувачи овци во толкав број е семејството Станковци.

Покрај доходовната овца, која во масовен број се откупува за турската армија, чиј еден од главните стационари е Битола, секое брусничко семејство одгледувало и крупен добиток. Волови имале поимотните и земјоделско поразвиените семејства, а крави и посиромашните. Заради шумата и економичноста во одгледувањето, и козата, исто така, за брусничкото семејство била популарна.

Живина одгледувало секое семејство, а свињи поимотните.

Брусничката цреша и брусничкиот костен

Поголемиот дел од жителите на Брусник, кои, главно, имаат редовни вработувања во Битола, се бават и со производство на цреши. Поединци (Пецо Поповски и др.) имаат и по неколку стотини стебла, плантажно одгледувајќи ги.

Почнувајќи од Дуовден, кога за првпат ја вадат црешата (черешна – бруснички) на пазар, па до почетокот на јули, до кога трае оптималната берба, целото село живее со и околку црешата. Жените, децата и др. ја берат, мажите со комбиња и лесни коли ја распесуваат низ Македонија. Среќна околност е што пазарните денови не се совпаѓаат, па така тие доаѓаат по цреши и повторно заминуваат во други градови.

Во средината на минатиот век Брусник веќе ја имал славата на најзначаен и најпознат производствен центар на

⁴⁷Турски документи за македонската историја... 1809 – 1817, т. III, с. 70

⁴⁸ Исто, т. II, д. 28, с. 58

цреши во Македонија⁴⁹. Црешата, препознатлива со имињата „далбазија“, „папучара“ (заради израсокот – „папучкот“ на долниот дел) или едноставно како „брусничка“ веќе ја имала многу високата цена. Славата и популарноста ѝ траат и до ден денешен, и покрај уфрлувањето и на странските, пред сè, француските сорти цреши, па 75% од вкушното производство во Македонија ѝ припаѓа нејзе.

Кога се појавила не е познато.

Сосема, меѓутоа, е извесно дека базата ѝ се трите основни македонски црешови сорти од минатото: белата, воденската и охридската кои ги инвестирале во неа најдобрите особини. Мотивот на појавата, нема сомневање, стои врз високата цена што ја имала црешата во минатото, а како илустрација, само еден пример: Ако на 20 мај 1647 год. козјото месо изнесувало – 3, јагнешкото месо и сирењето – 4, црешата ја достигнувала фантастичната цена од 8 акчиња⁵⁰. Тоа ги поттикнувало опитните и ангажирани брусничари, искористувајќи ги природните претпоставки на климата и на почвата, да ја селектираат и да ја понудат како најпопуларна македонска домашна цреша.

Со пречник од 2 см, таа е една од покрупните. Плодот ѝ е слачен и вкусен. Бојата ѝ е променлива, од светло црвена (во почетокот на зреењето, до темно-црвена, па и црна во крајниот стадиум). Издржлива е на транспорт и барања за конзервирање. Стаблото ѝ е добро развиено, а родноста редовна и богата.

Бара песокливо и без многу влага земјиште и надморска висина од околу 800 метра⁵¹, односно токму онакви почвено-климатски услови како што ги има нејзината прататковина-Брусник.

Покрај црешата мошне популарен бил и брусничкиот костен. Голем е и плоснет, со светло – кафеава боја, слачен е и со пријатен вкус. Покрај поречкиот тој бил најпознатиот во Македонија.

За жал, денес го нема, епидемичната болест од 1948 год. скоро наполно го уништи. Останаа неколку стебла низ

---

⁴⁹ Никола Ганчев Ѓничерев, ВЪзапомнания и бѣлѣжки, София, 1906,353.

⁵⁰ БКС, сџил бр.11/бр.976/.

⁵¹ Дилл. инж Боро Стојанов, дилл. инж. Александар Гашевски, дилл. инж. Никола Наумовски, зем. тех. Љубомир Боцевски, Специјално овоштарство со преработка, Наша книга, Скопје, 1983,82.

шумата, кои во последно време се обидуваат, се ејќи го својот плод, повторно да му го дадат она што го имал некогаш како значење.

Занаетчиство

Брусничани рано ќе ги запознаат занаетчиските дејности, посебно оние што биле најшумни и кои не барале специјализација и скапи и ретки алати. Земјоделецот во нужда го земал стругот, теслата или некој друг алат и успешно ги поправал скршеното тркало, дрвената конструкција на покривот итн. Тоа, всушност била негова, покрај земјоделието или сточарството дополнителна активност. Меѓутоа имало и личности што занаетчиството им било главно, а земјоделството и сточарството дополнително занимање. Просториите каде ги обавувале тие активности биле во кругот на куќата.

Најран податок за брусничанец – занаетчија е од 1468 год. Во турскиот документ стои дека Којо брусничанецот, бил „син на коларот“. Ако името на првиот занаетчија изостанало, знаеме, за Димо Бојаци од 1657 год., а и за Трпче такици (такиција – занаетчија што изработува платнени мали муслимански капи) од 1716 год.

Бидејќи малото село, кон тоа и христијанско, не можело да го апсорбира занаетчиското умевање на овие мајстори, станува очигледно дека тие работеле за потребите на Битола и на околните села.

Меѓу двете светски војни млади брусничани многу често слегуваат во Битола за да учат занает. Тие се определуваат за шивачкиот, чевларскиот, абаџискиот, бочварскиот или некој друг занает, покрај популарниот фурницискиот. Повеќето во мугрите поаѓаат за Битола, а во вечерните часови се враќаат назад.

Оние што занаетот го применувале во селото, ги задоволувале, како Јон Кебачов, познат мајстор на разбои, потребите на споменатото, но и на другите села.

Бидејќи воденичарството остана главно занимање за брусничани, многумина од нив ќе се обидуваат да ги усовршат занаетчиските вештини што биле поврзани со него. Неколку брусничани, заслужни се за изработката на многу квалитетни воденичарски камења, вештина што беа ја научиле надвор од Битола и со тоа воденичарството во Битол-

ско да го ослободат од лиферувањето воденички камења отстрана, некои дури и од странство (кај Чавдарови, на пример, постоел воденичарски камен со натпис „Будапест“⁵²).

Воденичарство и мелничарство

Брусничани станале заедница која во Битолско и низ Македонија оставила значајни траги во развојот на воденичарството и мелничарството. Во одреден период тие биле дури и најбројни и најбарани мајстори. Почетоците и развојот на мелничарската индустрија во Битола, посебно на автоматскиот млин „Драгор“ не можат да се замислат без нивниот придонес.

Благодареејќи на Брусничкиот Јаз, кој, почнувајќи од с. Диово, врви под селото и е доволно енергичен, но и доволно мирен и кроток заради редуцираниот и контролиран потенцијал, воденичарството во Брусник рано ќе се појави.

За брусничани нема податоци кога најрано започнале да се бават со оваа професија, но за лавчани се знае дека уште во XVII век веќе активно биле ангажирани⁵³. Логично е дека и нивните соселани брусничани во истиот период да се вклучиле во професијата што ќе ги афирмира.

Во почетокот биле калфи и мајстори кај сопствениците—Турци, подоцна стануваат наполичари, но и газди, откупувајќи ги водениците од Турците.

Во 1812 год. во Брусник како воденичар работи Сскулла.⁵⁴ Во 1869 год. брусничанецот Димо, син на Илче, својата воденица им ја продал на тројца браќа, негови соселани за сума од 2.500 гроша⁵⁵ итн., што ќе рече дека во XIX век воденичарството во Брусник е значајна стопанска гранка и дека сопственици на воденици во селото има доста.

Во крајот на минатиот век во Битолско има вкупно 257 воденици, а во 60-тина од нив работат или се сопственици брусничани.⁵⁶

⁵² Според тврдењето на Петар Чавдаровски (Куљумовски), службеник од Битола.

⁵³ БКС, сцил бр.10/бр.312, бр.494/, сцил бр. 17/ бр. 134/ итн.

⁵⁴ Турски документи... 1809-1817,65.

⁵⁵ БКС, сцил бр.136/II/,бр.512/.

⁵⁶ Милош Хр. Константинов, *Занаети и еснафи во Битола и околината*, Научно друштво – Битола, Битола, 1961,26.

Балканските војни и Првата светска војна ќе го поттикнат интересот на брусничани за воденичарството. Многумина што биле земјоделци или сточари, заради ниската цена на водениците, што ги продаваат Турците, се определуваат да се бават со воденичарство. Брусничкиот Јаз повторно оживува со возобновувањето на старите или разрушените воденици или со подигање нови.

Капиталот што се вложува е огромен. Дел е позајмен од битолските лихвари, поголемиот е печалбарски. За краток интервал тука е вложена сума од 63.000 жолтици, просечно по 3.000 за воденица.

Многу од водениците се модернизираат и се оспособуваат за производство на повеќе типови брашна. Тие се познати под името „фабрики“. Во некои водената енергија, која изнесувала околу 20 коњски сили, се заменува со моторна, со јачина до 116 коњски сили. Со капацитет од 5.000 кг. дневно се задоволувала и битолската, но дел и од македонската, па и албанската потреба од брашно.⁵⁷

На Брусничкиот Јаз меѓу двете светски војни и непосредно по ослободувањето фабриките на диовците се: Сотир Биндето, Вељо Стојановски, Ванчеи и Васил Амајлија, како и фабриките на брусничаните: Момицо, Поповци, Тасејчини, Скерлевци, Чекутовци, Беделовци, Чавдарите, Симон Цилев, Ташко Цилев, Брзата, Илковци, Костовци, Станковци, како и фабриката позната со името Лавчаните.

Меѓу нив се наоѓале и воденици, меѓу другите: Ванчеи, Митето (обата диовци), Гроздановци, Гоше Ацијата, Вангел Кубуро, Тале Торбо, Налевската, Карангелевската, Пандо Кунов, Томе Чекутов, Божин Чекутов, Спиро Кочов и др.⁵⁸

Сите до 1948 год. ќе згаснат и денес има само руини.

Брусничани воденици и мелници држеле и низ Битолско и низ Македонија. Меѓу другите се и овие: во Чебрен/Томе Тирацо, Божин Чекутков, Тицо Кунов;/ Прилеп/Чале Кокаловски, Диме Кокаловски;/ Канатларци/Тоне Митревски, Алексо Талевски;/ Велес/Пане Иванов, Вангел Солевски;/ Ропотово/Тодџе Илчев-Влашето;/ Тополчани/Поповци, Петре Љољако;/ Лисолај/Вангел Трапанов, Иван Чавдаров,

---

⁵⁷ д.рџ Теодосиј А. Робевџ, *Битола*, Македонски прегледџ, г.ХІІІ, кн.1, Софија, 22-24.

⁵⁸ Според тврдењето на Сотир Стојановски, активен воденичар од Брусник, роден во Брусник 1908 год.

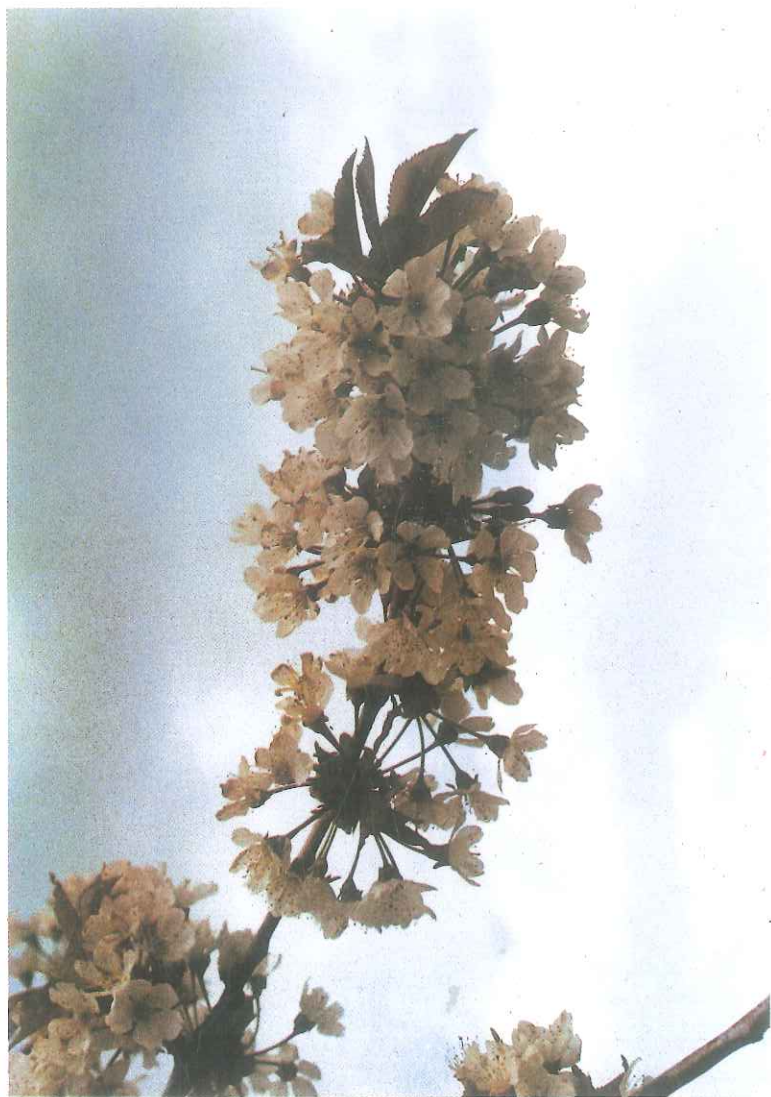

1. МАШКА И ЖЕНСКА НАРОДНА НОСИЈА ОД БРУСНИК
2. ПОГЛЕД КОН ЦРКВАТА СВ. ДИМИТРИЈА

3. СРЕТСЕЛОТО СО СПОМЕНИКОТ НА ВАСКО КАРАНГЕЛЕВСКИ

4. БРУСНИЧКАТА ЦРЕША ВО ЦВЕТ

Михо Симоновски, Пецо Трапанов/; потоа ги имало и во Дедебалци, Добрушево, Новаци. Градешница и на др. места.⁵⁹

Печалбарство

Печалбарството во Македонија, општо, како и она од регионот на Битолско има долга традиција.

Цариград бил првиот печалбарски град, а соседните земји Србија, Грција, Бугарија и Романија ќе се откријат откако ќе ја стекнат својата независност и откако економскиот подем во нив ќе ја избрише неразвиеноста. Во последните децении на минатиот век ќе се открие и САД, потем и Австралија.

Заминувањето одело во бракови. Силен печалбарски бран започнал паралелно со андарстарскиот терор. Во 1907 год. осумте регистрирани агенти од Битола само за САД и Канада ќе испратат 3.630 лица.⁶⁰ Вториот /1918–1927/ ќе биде уште поснажен.

Брусничани, главно, заминувале за САД и Канада. Исклучоци ја откривале и Франција /Петре Рошко/, а за Австралија во раниот печалбарски период не замиснал ниту еден.

Неквалификувани, без основно познавање на јазикот на туѓата земја, со други навик и обичаи, тешко и мачно се вклопувале во новата средина. Избирале, главно, физички работи и учествувале во подигањето железнички пруги, работеле во јагленокопите, во фабриките, а сосема малку се определувале, заради слабите заработувачки, за работата што најдобро ја познавале, земјоделието.

Ја прифаќале и кафеанската и ресторанската работа, но ретки биле оние што имале сопствени кафеани и ресторани /еден од нив бил Пандо Андонов, кој во 1933 год. во Детроит, во главната авенија Вудворд имал три ресторани/.

Во туѓата земја се концентrirале во колонии. Ги имало најмногу во Детроит и во Гери Индијана.

На печалба заминувале по оформувањето на семејството и по добивањето на првото или второто дете. Оној што еднаш бил, секогаш плацирал и за повторно заминува-

⁵⁹ Според тврдењето на Пецо Трапановски, жител на с. Брусник.

⁶⁰ д-р Крсте Битоски, цит. дело, 241.

н.е. Мотивацијата била од материјални причини, но и постојаниот и непрободен повик по побогатата и поразвисна средина.

Банкарските и другите малверзации, големата економска криза, како и несоодветниот начин на живеење, кој секогаш претпочитал испосништво, им ги тенчеле заштедите или сосема ги банкротирале. Но имало поединци кои се враќале и како богаташи, еден од нив, кој во Брусник донел 3.200 жолтици, искачувајќи се на тој начин на челното место на ранг-листата на богатите печалбари од Битолско, бил Лазо Метловски – Кубуро.⁶¹

Во педесеттите години од овој век започнал најновиот и најсилниот бран, поврзан и со иселеништво. Скоро сите што се одлучуваат за напуштање на родната грутка, заминуваат без повратен билет. Меѓу оние што заминале на „привремена работа“ во Шведска, Германија, Франција и во други европски земји денес се раѓа и третата, скоро наполно оттуѓена генерација.

Торонто во Канада станува нов иселенички центар, а Мелбурн и Сиднеј во Австралија.

Задругарство

Првото искуство со задругарството брусничани ќе го стекнат во раните меѓувоени години и тоа е во тесна врска со брусничката потрошувачка задруга, какви што имало и во другите села на Потпелистерјето. Нејзината функција била да им помогне на селашите полесно да ги разрешат проблемите со снабдувањето со потребитините за обработка на земјата и стоката, но да стекнат и современо земјоделско искуство.

Ова децениско искуство по ослободувањето ќе се накалеми врз формирањето на повоената задруга. Позната е како „Земјоделска задруга „Единство“. Формирана е на 17.VI 1945 год. и е една од најраните во Битолско.

Сите жители од селото што станале нејзини членови, преку неа имале можност да набавуваат вештачки ѓубриша, заштитни средства, а и вишокот од производите да го пласираат.

---

⁶¹ Трајче Грујовски, *Битола*, ДНУ – Битола, Битола, 1971, 97/115.

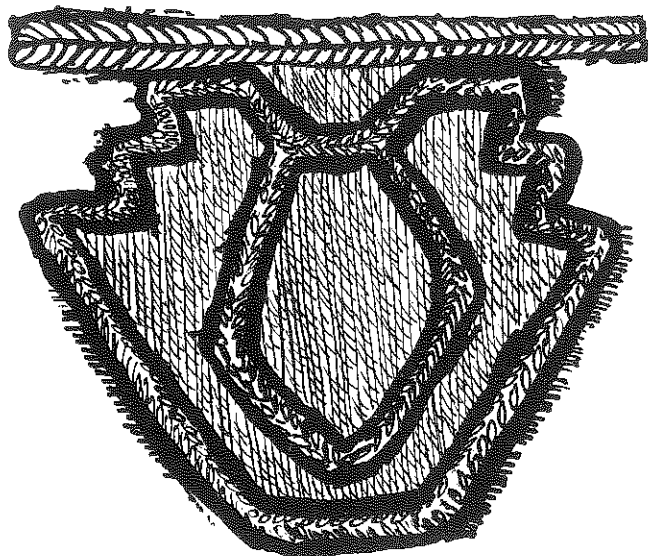
Денес има разграната дејност, таа е и откупна станица за лековити билки, боровинки, смрека, капини и др. Преку „Крка“ од Ново Место, „Вишожула“ од Алексинац, „Плива“ од Загреб, „Дрога“ од Порторож ги пласира скоро низ сета Југославија.

Таа е спонзор и аниматор на бројни активности во селото.

Сместена е во новата зграда, изградена во 1977 год. на местото на поранешната, а на Сретселсто. Кон неа припаѓаат и продавницата за колицијални стоки, бифето, како и салата со билијард.

Вработува пет работници.

Раководители биле неколкумина, првиот бил Димко Стојановски, а последниот, Пецо Поповски, на тоа место е цели 33 години.

ЕКСПЛОАТАЦИЈА И ТЕРОР

Даноци

Во долгиот список даноци во Турската империја на прво место се наоѓал *ушурот* /десетокот/, кој се земал во натура за сите земјоделски производи. Висината се движела од една десетина до една половина од годишното производство.

На име ушур за 1468 год. брусничани платиле 10 товари пченица и исто толку јачмен, а бидејќи за таа година не биле задолжени со ушур за лозја, улишта, свињи, лен и др. произлегува дека овие култури или не биле застапени или не во оној обем за да може да се фрли данок⁶².

Испенцето, кое за немуслиманското население изнесувало 25 акчиња /за муслиманската раја-22/ се плаќало“/ во пари. Брусничани на име испенце за 1468 год. платиле 450 акчиња, што ќе рече дека дел од жителите биле прогласени сиромашни и дека платиле понизок износ.⁶³

Дизнето /харач, арач/, кој се состоел од *авариз*, *нузул* и *целепкешан* се плаќало во натура. Тој бил паричен данок што се употребувал за воени цели. Целепкешанот, данокот за овци, се плаќал во натура.

Во пари се плаќале и многу други давачки, како данокот за домашни животни, за лов на риба, водешници, валавици, свадбаришата, разните глоби, такси и др.

⁶² Турски документи... Опширни вописи дефтери... т. II, 264.

⁶³ Исто.

Многу од даноците се одредувале според даночните единици – хане/ куќа /, чија вредност се менувала и во голема мера зависела од економската моќ на населението, но и од моментните потреби на државата. Битолско, на пример, за 1657 год. било задолжено со 1.600 ханиња, при што едно хане изнесувало 275 акчиња⁶⁴.

За 1636 год. Брусник бил задолжен со 8 ханиња /наспроти Триново – 5, Мало Лавци – 3, Големо Лавци – 19, Бистрица – 4 итн/⁶⁵.

Како целенкешан за оваа година селото платило 13 овци /1 овца – 36 акчиња/, додека Лавци – 5, Породин – 5 итн., со што јасно се потврдува дека овчарството во Брусник претставувало значајна стопанска гранка. Три години подоцна /1639/ Брусник бил задолжен, со истиот број – 13⁶⁶, додека за 1642 год. овој данок изнесувал – 18, Магарево – 43, Ниџополе – 19, Породин – 12⁶⁷ итн.

Ова задолжение за XIX век значително се намалило и за 1801 год. тоа изнесувало само 1 и $\frac{1}{2}$ овца.⁶⁸

Вонредните даноци, исто така, претставувале тешко дополнително оптоварување за населението.

За 1677 год. на име авариз брусничани собрале 37.000 акчиња⁶⁹, додека за 1800 год. тој изнесувал $\frac{1}{2}$ хане⁷⁰, кој износ бил и за следната година⁷¹ итн.

Вонредните даноци се фрлале по потреба и набргу станале катадневни. Понекогаш биле во врска со престојот на царската војска. Во 1804 год. за престојот на царската војска биле задолжени и Битола и Битолско, при што Брусник дал 8 глави овци, 40 товари дрва итн.⁷²

Поединецот или заедницата биле задолжени и со бакшиши, кои набргу станале и редовна обврска. Така во 1712 год. на име бакшиш брусничани за битолските ајани платиле 2.700 акчиња за купување „кафтаг-бега“ /скапоцена

⁶⁴ БКС, сиџил бр. 15/бр. 630/.

⁶⁵ *Турски документи...* серија /1600-1699/, том III, д. 93.

⁶⁶ Исто, д. 104

⁶⁷ Исто, д. 281.

⁶⁸ *Турски документи...* т. I, 1800-1803, д. 122.

⁶⁹ БКС, сиџил бр. 23.

⁷⁰ Исто,

⁷¹ Исто, том II, 1803-1808, д. 28.

⁷² *Турски извори за ајдутството...* т. III, д. 94.

облека/. За купување облека „араба“ платиле уште 1.240 акчиња итн. Ако се има предвид дека таа година селото е опустошено од ајдутствкиот грабеж, може да се претпостави во каква состојба се наоѓало тоа во ова време⁷³.

Најтежок и понижувачки данок бил девширмето /данокот во крв/. Во одреден временски интервал, најчесто по пет години, царски пратеници ја обиколувале царската земја со задача да прибираат христијански деца за турската армија, јашичари /јени-нова, чери-војска/. Секогаш биле одбирани најличните и најитрите. Оваа војска ќе стане една од најстрашните што ја познавал светот и благодарейќи ѝ нејзе многу христијански земји биле опустошени или покорени.

Заемн

За да ги подмират ваквите тешки даночни обврски, посебно оние што се плаќале во пари, брусничани често се задолжувале. Кредитори, со големи камати, се јавувале, притоа, и институции и поединци.

Во 1607 год. брусничани „сите жители“, како што стои во документот/ се задолжиле во вакафот на Ахмед паша од Битола, позајмувајќи 6.000 акчина. Каматата на таа сума за една година изнесувала 900 акчиња⁷⁴. Во 1640 год. се задолжиле со 1.000 акчиња, повторно од касата на вакаф, вакафот на Махмуд ага⁷⁵. Во 1641 год. вратиле веќе позајмени пари од Евреинот Јосиф⁷⁶, а во 1675 год. повторно, со огромна сума од 5.300 акчина се задолжиле во вакафот на Темена катуи⁷⁷ итн.

Покрај колективното, уште почесто било поединечното задолжување.

Во 1640 год. брусничанецот Панче Стојко од битолчанецот Хаџи Хасан позајмил 500 акчина.⁷⁸

Меѓу кредиторите предничеле богатите Турци и богатите Евреи, но и по некој христијанин. Меѓу другите, некој

⁷³ Турски извори за ајдутството... т. III, д. 94

⁷⁴ Турски документи... /1607-1699/, д. 1.

⁷⁵ Исто, серија прва, том IV, д. 11.

⁷⁶ БКС, сицил бр. 7/бр. 611/.

⁷⁷ Исто, сицил бр. 15.

⁷⁸ Исто, сицил бр. 6/бр. 227/.

си Петин во 1662 годи. му позајмил 1.000 акчина на Стојо од Брусник.⁷⁹

Позајмувањето како традиција продолжила и во подоцнежните векови. Кога ќе започне првиот силен бран на печалбарството, тоа зафатила и епидемичен замав. Лихварите во Битола, од кои најпознати биле Никола Кожуваро, Далента, Питошка и уште неколку сарафи, главно, Евреи го дереле населението.

Вообичаено било да се плаќаат големи камати. За 20 жолтици, а за шест месеци, се потпишувала меница дури за 40 позајмени жолтици. Но и меници во кои каматните стапки достигнале до фантастичните 270% биле катадневие.

За неплатен долг низ Потпелистерјето не една куќа, земјоделски или друг имот биле продавани на барабан⁸⁰.

Турски терор

Освен економската експлоатација и инцидентниот терор од поединци и групи, најмногу од селските полјаци, жителите на селото Брусник, до последните децении на минатиот век, може да се рече, живееле во релативен мир.

Комитските чети ќе ги доведат турските војници и жандари, а кога ќе отпочне и андартарското движење и терор, војничкиот и жандарскиот терор ќе стане постојан.

Еден таков терор опишува и австрискиот конзул во Битола Аугуст Крал.

Според него, на 12 јуни 1904 год., а со цел да извлече податоци за одвлечениот син на патријаршискиот кмет, турски жандармериски подофицер, ги извел насилно сите мажи Насретсело и започнал со масовно малтретирање и телање. Настанот многу лошо одекнал во Битола.⁸¹

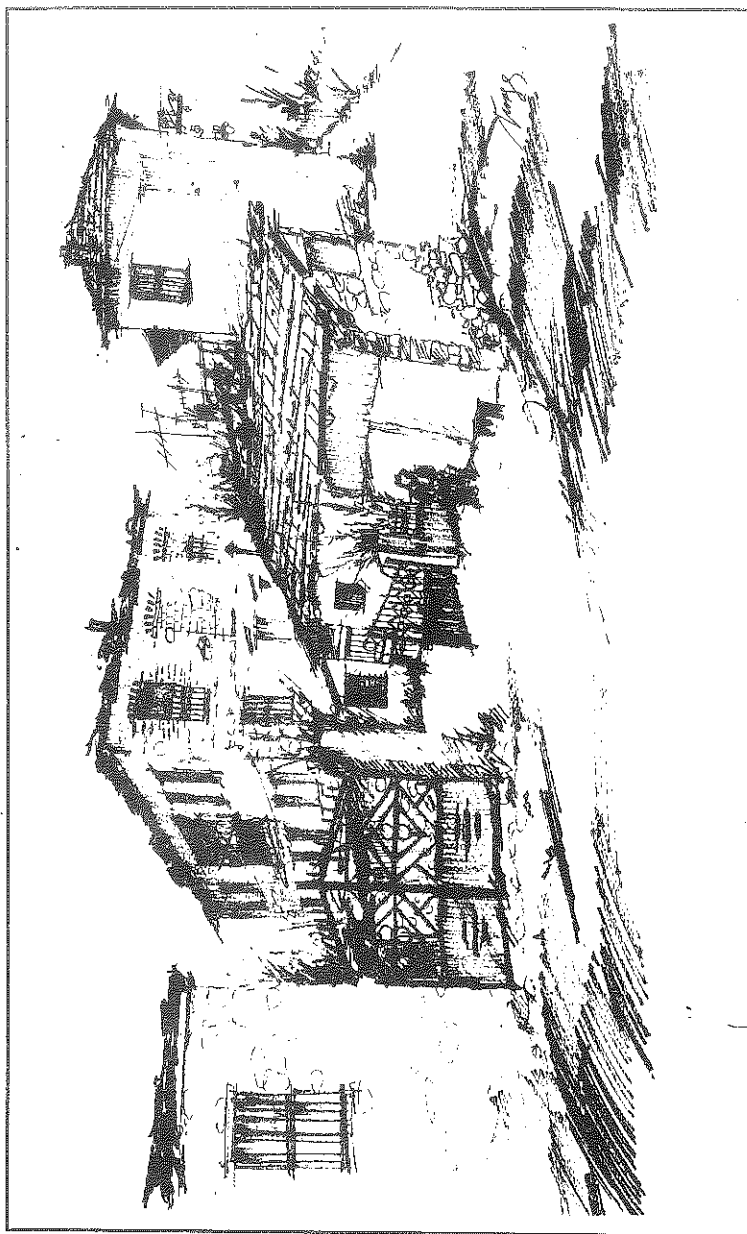
Во 1908 год. се случил сличен настан.

Фаќањето андартарски четник во близината на Брусник станал мотив за жесток турски терор. Андартот, кој одејќи од куќа до куќа и од поединец до поединец, ги покажувал тајните места и конспираторните врски и лично-

⁷⁹ Исто, стил бр.18/бр.434/.

⁸⁰ д-р Трајче Грујовски, цит. дело,37.

⁸¹ Извештај од 1903-1904 год. на австриските претставници во Македонија...200.

Павле Петровски: Мотив од Брусник

сти, им нанел многу зла на брусничани. Турските војници и жандари влегувале во куќите, племните и другите простории, божем барајќи скриени андарти, а всушност за да грабаат. Поединци како соработници биле извлекувани Насретсело и биле подложувани на невиден терор. Не еден брусничанец благодарейќи на оваа хајка го завршил животот насилно. Тоа станало и основна причина многумина да се решат да заминат на печалба.⁸²

Брусничките преданија ги меморирале овие малтретирања и убиства и ги потврдуваат службените соопштениеја.

Арамиско-ајдутски терор

Макар што од арамиско-ајдутските грабежи и терор не биле поштедени ни градовите, вклучувајќи ја, како што соопштува Евлија Челебија и големиот град Битола,⁸³ главната арамиска цел, сепак, биле селата, посебно оние што биле подалеку од комуникациите и од центрите.

Знаејќи за таквите состојби на теренот, Портата се обидувала, преку закани и совети упатени до месните кадии, воените заповедници и др. да заведе ред и мир и да го заштити населението.

Во таа смисла е и ферманот на султанот Мехмед IV од 1671 год. Во него, меѓу другото, се потврдува дека бројните арамиски дружини „ги напаѓаат патниците, ги ограбуваат намирниците и стоките, па дури и убиваат“ и дека виновници не се само оние што го вршат, ами и неспособните службеници да го спречат тоа.⁸⁴

Брусник, како и другите населени места имал искуства во тој однос.

Еден од потешките грабежи што се случил во селото бил оној од летото во 1711 год. Тогаш 1.000 Албанци со 500 коњи наполно го ограбиле и го уништиле селото. Биле уништени ливадите, градините, било одземено сè, дури и семето предвидено за сеидба. Три дена и три ноќи било тоа во блокада и никој не се обидел да му помогне ни да го заштити.

⁸² д-р Крсте Битоски, цит. дело, 239-240.

⁸³ Evlija Čelevi, *Putopis, odlomci o jugoslovenskim zemljama*. Svjetlost, Sarajevo, 1957, 59.

⁸⁴ БКС, сицил бр. 21.

Направениот биланс на оштетата потврди дека селото за долго не ќе може да закрепне, па било, од тие причини, побарано од месната власт во Битола, ослободување од даночните задолженија во времетраење од две години. Прифатените, но погазени барања, иритирале бруснички интервенции до султанот.⁸⁵

Дека Брусник било привлечно село за арамиски и ајдутски грабежи се потврдува и со документот од 1837 год. Во него се подвлекува дека на брусничани, со цел да се заштитат, им било одобрено поседување огнено оружје.⁸⁶

Еден од последните арамии кој грабел во селата од Потпелистерјето, од кого страдале и брусничани, бил Љуман Арамијата. Во тесна соработка со припадниците на официјалната градска власт од Битола, посебно со неговиот претседател, изнудувал пари и уценувал, главно, богати селани и печалбари.

Терор од војници и туѓински власти

Иако во ноември 1912 год. биле пречекани како ослободители од вековното робство и истородни браќа, српските војници и новата власт набргу ќе станат посетители на жесток терор. Само што се појавиле дел биле сместени во поголемите куќи, другите во училиштето. Третите под шатори биле во блиските ниви и ливади. Сите тие на различен начин го најавувале своето присуство, особено со барањата за зелници печени на саач, вино и ракија и печени пилина. Даночниот систем кого упорно ќе го спроведуваат се потврдил како поефикасен од турскиот, од кого, со итрина и малверзации не ретко се успевало, ако не да се одбегне обврската, тогаш да се намали. Набргу започнале и мобилизациите и одвлекувањето на младите на фронтот. Многу од нив се вратиле ранети или со трауматични траги, а осум и воопшто не се вратиле. Ги оставиле коските на Кајмакчалан или на други места каде се воделе воените операции.⁸⁷

⁸⁵ Турски извори за ајдутството... т. III, д. 94.

⁸⁶ Турски документи... том V, 1827-1837, д. 144.

⁸⁷ Според тврдењето на Фана Талевска, пензионерка од Битола.

Во 1916 год. од италијанските војници била извршена реквизиција на фуражот и на добитокот и од Брусник.⁸⁸

По релативно мирниот живот меѓу двете светски војни, од 1941 год. повторно настапиле веќе видените и доживеаните тортури и малтретирања од туѓинските војници и власти.

Набргу младите биле одведувани во бугарската армија, а постарите на вежба или на бесплатна поправка на патештата, воешите и други објекти, најмногу во акцијата на сечата на брусничката и пелистерската шума, во која биле вклучени заедно со влечениот добиток.

Од 1942 год. Брусник ќе стане стационар и на група бугарски војници задолжени и да го чуваат редот и мирот, а и да ги следат движењата на осомнените, особено да ги откриваат движењата на партизанските одреди. Од една ваква група е откриен и Првиот битолски партизански одред.⁸⁹ Блокадите и претресите станале катадневие.⁹⁰

Рушење на селото

Големата трагедија на селото Брусник започнала со масовното ислување на неговите жители. Под мотивација дека се преземаат заштитни мерки, во 1916 год. првин во Лавци, а потоа и до крајот на војната во околните и полските села, најмногу во Буково, Ореово, Крстоар, Бач и др., брусничани биле разделени и расфрлани. Некои се префрлиле во безбедниот и мирен Лерин, а други упорно сакале да фатат корен во постојано бомбардираната и труена со бојни отрови, Битола.

За тоа време во селото се сместиле италијанските, набргу дошле и француските војници. Конач избирале во

---

⁸⁸ д-р Глигор Тодоровски, *Српски извори за историјата на македонскиот народ 1913–1917*, Институт за национална историја – Скопје, Завод за унапредување на стопанството на СРМ „Самоуправна практика“ – Скопје, Скопје, 1981, 379.

⁸⁹ Крсте Митевски – Кицо, *Ако не кажеш каде се партизаните, ќе ти ја покажеме смртта, Оковани во прагги*, Наша книга, 1981, 256

⁹⁰ Генерал-полковник Дане Петковски, *Брусник и брусничани и во Народно-ослободителната војна 1941 и 1942*, Битола и Битолско во НОБ 1941 и 1942, Општински одбор на Сојузот на здруженијата на борците од Нов – Битола, Друштво за наука и уметност – Битола, Издавачка дејност „Развиток“ – Битола, книга втора, Битола, 1978, 485.

поздравите објекти, но заради впорното бомбардирање од околните висови, каде била закопана германската и бугарската армија, а и од воздух, куќите ги замениле со ровови. Во долот кај Сопо-Маало била сместена француската разнокалибарска артилерија. Нагоре оттука се искачувале длабоките ровови, но и ровот што бил ископан, како најсигурно засолниште под брусничките објекти. Обата влезе од него – почнувале кај Сопо-Маало, биле поврзани со подземни ходници, во вид правоаголник. Остатоците сè уште можат да се откријат. Во безбедната шума, биле скривниците, но и надземни тврди, од камен објекти. Тука била сместена и воената болница.

Она што не ќе го уништат гранатите, ќе го докрајчат војниците, кои, користејќи ги вратите и гредите за градежен или огревен материјал, ќе ги рушат куќите една по друга⁹¹.

Кога во 1918 год., во месец ноември ќе пристигнат првите брусничани на старото огниште, ќе се сретнат со морничава глетка на скоро срамнето село. Само на некои куќи, најтврдите, биле оставени ѕидиштата.

---

⁹¹ Според тврдењето на Јосиф Христовски /Буфта/, пензионер, 78 год., Александар Стерјовски, *Годините од првата светска војна во Битола и Битолско во новооткриена автобиографија*, Прилози, 42, ДНУ-Битола, Битола 1985-147-161.

ОТПОР

Антиропски

Отпорот против системот на турската управа, како и сето рајатинско население, брусничани ќе го организираат како пасивен и како активен.

Напуштањето на местожителството, бил еден од најчестите и најефикасните. Протестирајќи против економската експлоатација или против форми на репресии, дел од жителите, не ретко и целото село, заедно со добитокот и она што можело да се понесе, го напуштале живеалиштето. Избирале планински недостапни места или ненаселени, а пушти краишта во кои тешко можеле да бидат откриени. За тоа време рајата не кулучела и не плаќала даноци и тоа траело сè додека повторно не биле пронајдени и доведени назад или додека повторно не биле внесени во даночните дефтери.

На овој начин многу села биле запустени и откопачени, но и многу нови организирани.

Власта, обезбедувајќи се, изградила систем на присилба, во кого меѓусебната гаранција станала посебно ефикасна и честа. Со него биле врзани и брусничани.

Во 1709 год., на пример, биле доведени пред судот со задача да гарантираат меѓусебно дека нема да го напуштат селото, дека редовно ќе ги плаќаат даноците на државата и на спахијата⁹².

Вакви учени имало и подоцна, но тие никогаш докрај не ги смириле брусничани.

---

⁹² Александар Матковски, *Крепосништвото во Македонија...* 186.

Кога во 1711 год. селото било ограбено од албанските ајдути и кога на жителите им била дадена потврда /хуџдет/ дека се ослободуваат од даночните задолженија, а тоа започнало да се изигрува, во писмото до султанот, следејќи ги проверените методи, се закарнале: „Ако не се држат до хуџдетот нито е во наши раце, сите робови-рајата ќе се разбегат и нашето село ќе запусте“⁹³.

Пасивниот отпор се содржел и во епската народна песна која упорно опстојувала, а во која се одржувал бодриот дух и непокорност. Исто, така, незабележително, но упорно се поткраднувал спахискиот имот, се избегнувале кулучките и други задолженија.

Активниот, напротив, бил воинствен и вооружен. Бројните припадници на ајдутските дружини кои потекнувале и од овие краишта го подвлекуваат тој континуитет на непомирливата борба.

Имало и други форми на ваков отпор.

Во 1741 год., незадоволните и гневни брусничани му го запалиле сеното на својот спахија. Тој ги довел пред судот, но палежот не можел да се потврди нити со еден доказ, па така биле ослободени⁹⁴.

Посебен бруснички антиропски отпор претставува сочуввањето на верската и етничката чистота на селото. Почнувајќи од неговото основање па до денес во него никогаш не се настанил нити еден туѓоверник и останало докрај чисто словенско-христијанска населба.

Илинден и илинденци

Востаничко село. – Иако македонската пишана национална историја на селото Брусник не му доделила позначајна улога во Илинденското востание, иако од него не излегла нити една востаничка чета, факт е дека неговите жители дале не мал придонес и во подготовките, но и во разгорувањето на Востанието. И покрај тарафската поделеност, тоа ќе стане едно од најсигурните засолништа и за војводите, како и за нивните чети.

Демирхисарскиот војвода Алексо Стефанов, секавајќи се за подготовките на Востанието и за значењата на оддел-

⁹³ Александар Матковски, *Турски извори за ајдутството...* V, д. 94.

⁹⁴ БКС, свдцил бр. 47,17 јуни 1941.

ни места, Брусник ќе го истакнува како востанички центар. Во него и тој лично и неговата чета наоѓале сигурно засолниште⁹⁵. Засолниште наоѓал и Јордан Пиперката. Георги Сугарев оттука поаѓал не еднаш во извршување на востаничките и вооружените акции⁹⁶. Во Брусник престојувал и еден од раководителите на Востанието во Битолско, Георги поп Христов⁹⁷. Пред Востанието, веднаш по напуштањето на Бугарија, како во прва станица во Македонија, заедно со уште неколку офицери, во Брусник ќе престојува и Борис Сарафов⁹⁸ итн.

Благодарейќи на докажаната приврзаност кон делото на Организацијата и широката револуционерна активност, во селото рано бил оформен Бруснички револуционерен комитет. Задачата му била да прибира храна, снабдување со оружје и муниција, организирање прифаќање револуционери, но и регрутација на нови борци, како и организирање вооружени акции.

По предлог на овој комитет, меѓу другото требало да биде извршено вартоломејско чистење на сомнителните и непријателски настроените диовски муслимани. Благодарейќи на спротивставувањето на Сугарев, кој се плашел од етнички и верски судир од пошироки размери, не дошло до реализација на планот⁹⁹.

Ангел Брусничанец. – Ангел /Ангеле/ Брусничанец му припаѓа на генерацијата македонски борци од предилинденскиот период, чии високи заложби се во заштитата на населението и во подготовките на востанието.

Роден е во Брусник околу 60-те години на минатиот век. Како дваесетгодишен ѝ пристапил на ајдутската чета на војводата, опеаниот во народната песна, Калеш Димо, која била оформена во 1884 год. Главната задача на четата, составена исклучиво од физички издржливи, но и бестрашни мажи, биле закани и одмазди врз насилниците. Оперирала на Баба Планина, а засолништа и јатаци наоѓа-

---

⁹⁵ *Револуционната дейност во Демирхисар /Битолско/, по спомени на Алексо Стефанов /демирхисарски војвода/, съобщава Боян Мирчев, София, 1931, 7, 8.*

⁹⁶ Дново... 16.

⁹⁷ *Револуционната борба в Битолския окръг, спомени от Георги п. Христов, Отечествон фронт, София, 1953, 14.*

⁹⁸ *Извештан од 1903-1904 год. на австриските... 27.*

⁹⁹ Дново... 16-17.

ла во Лавци, Брусник, Диово и уште во неколку околни села.

Четата посебно се истакнала со киднапирањето на битолскиот чифликсајбија, еден од најомразените Турци од крајот на минатиот и почетокот на овој век, Шабединчето.

Заседата што му била успешно поставена, била во Ореово. За ослободување на уловениот Турчин добила откуп од 1.000 турски лири.

Народната песна ја опеала и четава, а и Ангеле Брусничанец¹⁰⁰.

Велјо Водејнчаро и други илинденци. – Меѓу брусничаните-учесници во Илинденското востание, чија револуционерна дејност има посебно значење и за селото и за Битолско, е и Велјо Водејнчаро.

Благодаревќи на воденичарството и врските што преку него ги воспоставувал, рано ќе се вклучи во отпорот. Преку битолчанецот Тодор Фурнацијата, еден мошне смел и решителен маж, ќе се вброи во групата револуционери, а во која спаѓале и учителот Геле, свештеникот Никола од селото Тарене и др.

Првин бил јатак на војводата Делјо Лесковски, господарот на Вичо Планина. Потоа станал и активен учесник во подготовките на Илинден.

Во 1898 год. веќе е член на Организацијата, а меѓу првите задачи што ги реализирал бил аражманот на средбата меѓу својот војвода и членови на Организацијата од Битола.

Истата се организирила во Брусничката Планина на Денот на селото, Св. Петка. На неа Делјо му дал согласност да го елиминира Шабединчето, но за жал, тоа не го финализираше зашто заедно со четата бил убиен од турскиот аскер на Вичо Планина.¹⁰¹

Меѓу брусничките илинденци спаѓа и Јосиф Бедельо. До крајот на својот живот (1950 – 1960 год.) ја уживал илинденската пензија.¹⁰²

---

¹⁰⁰ д-р Душко Хр. Константинов, д-р Милош Хр. Константинов, Коста-Кочо Анг. Цингаровски, *Хроника на Битолско Лавци*, Битола, 1962, 22.

¹⁰¹ *Револуционната борба в Битолскија...* 14 – 15.

¹⁰² Според тврдењето на Радомир (Раце) Талевски, службеник од Битола.

Илија Кокаловски и Симон Стрезо, исто така му припаѓаат на редот на брусничките илинденци. Првиот бил четник во четата на Ѓорѓи Сугаре. Умрел во 1945 год.¹⁰³

Во многу длабока старост, откако својот живот го проживеал интезивно, менувајќи разни задолженија и професии, со противречни спомени меѓу своите соселани, во седумдесеттите години од овој век, во Брусник почина и последниот бруснички илинденец – Јосиф Кукановски – Гацо. Се говори дека тој е оној кој го запалил грчкото патријаршиско училиште и дека бил в затвор заедно со Александар Турунцев.¹⁰⁴ За себе говорел: „Јас не сум ни Србин, ни Бугарин, ни Грк, јас сум Македонец!“¹⁰⁵

Во неговите заслуги се истакнува чистењето на брусничките и диовските чифлици од Турците – насилници.

Отпор против воената регрутација

Епицентарот на енергичниот и спонтан отпор против воената регрутација од 1919 год. станало селото Брусник.

Нему му предходеле иритирачки постапки на српските воени и цивилни власти, како и горчливото искуство и последиците од предходните регрутации.

Првата реакција по добивањето на поканите за војска била нивното киење. Потоа следувал поединечен, уште повеќе организиран бег преку српско-грчката граница, со јасна цел: воената обврска да се замени со печалба. Ластојчин Камен на Пелистер и уште неколку други места станале собирни пункта од каде масата младинци од Потпелистерјето заминувала во прекуокеанските земји.

Оние што не сакале да ја напуштат земјата, се решиле да побегнат в планина, а откако бил организиран масовен протест пред зградата на Брусничката општина и откако биле разоружани четирите жаңдари и отстранети организите на власта на Општината, тие тоа и го направиле.

Кон оваа група наскоро се приклучиле и други од другите села и логорот кај Дванаесетте кладенци нараснат на 60-70 млади позивари.

¹⁰³ Според тврдењето на Димко Кокаловски, пензионер од Брусник.

¹⁰⁴ П. Петров, *Бил затвор со Александар Турунцев*, Битолски весник, год. II, бр. 21, 3. II. 1965.

¹⁰⁵ Според тврдењето на Фана Талевска.

Не сакајќи да го драматизира настанот, очекувајќи дека месецот декември и првиот снег ќе го решат случајот, власта ќе го прифати како реалност. Навистина набргу еден по друг младите започнале да слегуваат во градот и да се пријавуваат покајнички пред воените власти. Страдалничката одисеја, меѓутоа дури сега ќе им започне, зашто насекаде ќе ги следи погрдниот атрибут – „болшевик“ и сите реперкусии што биле поврзани со него.¹⁰⁶

НОБ

Подготовки. – Истите, поволни услови, близината на шумата и на градот, составот и сплотеноста на населението, кои го експонираа во регистарот на значајните илинденски села, ќе му обезбедат и атрибут на востаничко село и за време НОБ и Револуцијата.

Подготовките започнаа релативно рано. Веќе на 8 август 1941 год., на Денот на селото, била оформена првата скоевска група. Организатор бил Коле Капински. И тој, кој заради роднисики врски во селото, како и лавчанецот Тодор Ангелевски, почесто навраќале станале, главните аниматори на народното будење и отпорот.

Наскоро, по првата, биле оформени уште неколку скоевски групи. До средината на 1942 год. активирани биле вкупно пет, со 31 организиран младинец.

Идејата на револуцијата, преку нив епидемично се проширила од куќа до куќа, од улица до улица и од маала до маала. Селото се обединило и тоа е основната причина, и покрај страничните удари, да не дојде до нарушување на конспиративноста и до предавство.

Брусничани упорно собирале оружје и се наоружувале и покрај присуството на бугарски и германски стационарни војници и покрај близината на германскиот логор во Брусничките Ливади. Голем дел од оружјето доаѓало преку лесно поткупливите италијански војници. Тоа се складираше и се чувало во скривниците и на водениците и низ домовите.

Брусник за сето време ќе живее со настанот што се очекувал и со новиот ден.

---

¹⁰⁶ д-р Душко Хр. Константинов, д-р Милош Хр. Константинов, Коста-Кочо Анг. Цингаровски, цит. дело, 37-38.

Акции и репресии. – Во месец јули 1942 год. во селото биле растурени првите антиокупаторски летоци. Преку активист, биле донесени до Нижополе и набргу најактивните скоевци ги подметнале по брусничките куќи.

Вакви летоци растурени се и кон крајот на истата година.

Дел од скриеното оружје и муниција, кои се наоѓале и во скривниците на црквата Св. Димитрија, преку активисти биле доставени до борците на одредот „Пелистер“. Истовремено се доставувала и храна и облека. Секој знак за присуство на партизански одред во близината на селото значи, така-речи, општа селска акција за негова поддршка. Наскоро од селото заминуваат и првите партизани.

Од месец март до месец август 1943 год. во партизанските одреди вклучени се вкупно 12 а во крајот на 1944 год. во Седмата и во другите бригади има вкупно 58 брусничани, односно секој возрасен брусничанец од ова време или бил активен борец или посредно го помагал движењето.

Сето тоа предизвикува наковстрешеност и непријателски третман од бугарската власт и од нејзините претставници. Почнале и репресиите, чија главна цел било застрашување и угушување на активностите.

Како прво, на сите брусничани им било забрането кога поаѓаат в поле на работа да понесуваат и храна, со претпоставка дека истата можела да се најде во торбата на активен борец. Во месец јули 1943 год. во близината на селото, односно онаму каде што почесто се појавувале одредите, организирана била „хајка“ во која учествувале покрај бугарски војници и полицајци, и насилно вклучени брусничани. Нивната задача била не само да бидат заштитици, ами да помогнат во предавањето на партизаните. Задолжени биле да ги примамуваат со зборовите: „Шумкари, предајте им се на властите, нема ништо да ви се случи!“

Наскоро неколку активисти биле затворени (Алексо Андреевски, Дане Петковски, Душан Димовски, Ангеле Петковски) а еден од нив (Цане Станковски) бил осуден на 10 год. затвор.

И покрај тоа отпорот не можел да биде скршен.

Селото во овој виор ќе поклати осум животи на млади луѓе, ќе се здобие со еден народен херој и носител на Партизанска споменица 1941 год (генерал-полковник

Васко Караџелевски), и со други пет носители на Партизанска споменица 1941 год. (генерал-полковник Дане Петковски, Бошко Станковски, Алексо Куновски, Тале Огненовски и Цане Станковски).¹⁰⁷

Отпор против колективизацијата

Брусник, макар што како востаничко село требало да стане носител на акцијата за колективизација и образец во однос на новите промени, тоа уште еднаш и во оваа прилика ќе ја потврди здравата трезвеност и исконскиот отпор против беззаконието.

Среќна околност било што непосредно пред тоа биле одземени водениците, па револтот кон новата власт што тлеел, можел да прерасне во несакан размер. Тоа го имале во предвид партиските активисти што крстареа по теренот. Сепак, најзначаен момент за неуспехот било единството на селото, посебно отпорот што го дале семејствата во кои имало членови што искрвариле во НОБ и кои заземале видни републички функции. Тие, станале дури и водачи на антиколективизацијата.

Никакви собири, убедувања, закани и ненадејни ноќни одведувања на поединци со „марица“ не вродиле со плод и не можеле да ја скршат одбојноста. Како аргумент брусничани секогаш ја истакнувале пасивноста и сиромашноста на селото, но и уцената: „Вратете ни ги водениците од кои отсекогаш живеевме, па ќе влеземе во колективот!“

Водениците не можеле да бидат вратени, па и брусничани никогаш не влегле во колективот.

По нивниот пример пошле и други, пред сè, лавчани.

---

¹⁰⁷ Дане Петковски, цит. статија; Цане Скерлевски, *Активноста на скоевската организација во Брусник во 1941 и 1942 година*, Истиот зборник, том II, 723-727; Истиот, *Активноста на селото Брусник во НОБ во 1943 и 1944 год.*, Исто, том I, 391-401.

УЧИЛИШТА

Грчко-патријаршиско

Почнувајќи од 1800 год., кога во Магарево било оформено првото грчко патријаршиско училиште, едно по друго во селата на Битолска околија ќе никнат бројни училишта во кои наставниот јазик бил грчкиот.¹⁰⁸

За учители биле доведувани Грци од Стара Грција или елинизирани и набрзина исшколовани домашни кадри. Нивната основна задача била преку училиштето да извршат грцизација на словенското и несловенското население кое ја испovedувало православната религија. Високите плати биле црпени од фондовите на Битолскиот грчки митрополит и од грчкиот конзулат во Битола, а тие се полнеле од државните каси и од доброволните прилози на битолските трговци и занаетчи.

Точниот датум на формирањето на брусничкото грчко-патријаршиско училиште засега не е утврден. Поаѓајќи, меѓутоа, од динамиката на формирањето на сличните училишта во селата на Битолска околија, логично е да се претпостави дека и тоа му припаѓа на раниот период, односно дека потекнува од првите децении на минатиот век.

Брусничкото било основно и од типот граматодида-скасион, односно четиригодишно. Имало еден учител и било сместено во почетокот, додека не била подигната школската зграда покрај црквата Св. Димитрија, во индивидуална стамбена зграда. Во 1882 год. било едно од попоз-

¹⁰⁸ Pan. Calis, цит. дело, 59.

натите.¹⁰⁹ За него се грижел посебен одбор од поактивни селани.

Во учебната 1901-1902 год. платата на учителот, според грчкиот конзул во Битола, изнесувала 24 турски лири¹¹⁰, (наспроти 12 турски лири на диовскиот¹¹¹).

Во 1905 год. броело 22 ученика¹¹².

Покрај училиштето, рано започнало да работи и забавиштето и тоа, во еден период, било едно од позначајните и поголемите.¹¹³ Во 1905 год. наспроти 23 ученика, колку што имало училиштето, имало 50 посетители во забавиштето.

Во забавиштето работеле посебни воспитувачи и нивната главна цел била Македончињата да ги подготват за училиштето со знаењето на грчкиот јазик.

Во почетокот на веков како грчки учители работеле: Хариклија, Цилка и некој си Пацдо.¹¹⁴

Неколку ученици од Брусник пошле и на студии. Еден, Бонде Андонов, студирал филолошки науки во Атина, но не ги завршил, а Тодор студирал во Солун и како завршен студент подоцна во Битола ќе предава грчки јазик.¹¹⁵

Во 1919 год. направени биле обиди училиштето да се возобнови. Почетокот, со учителката Ангелина, бил во индивидуална зграда на влезот на селото, зашто училиштето било уништено од бомбардирањата.

Малубројните ученици набргу се префрлиле во српското и грчкото дефинитивно престанало со работа¹¹⁶.

Бугарско-егзархиско

Почнувајќи од 1880 год. (десет години по конституирањето на Бугарската егзархија) во Битола и Битолско започнува силен бран на отворање бугарски егзархиски училишта. Селата, кои до вчера се декларирале за патри-

¹⁰⁹ д-р Крсте Битоски, цит. дело, 87.

¹¹⁰ Исто.

¹¹¹ Дново... 25.

¹¹² д-р Крсте Битоски, цит. дело, 249.

¹¹³ Според сеќавањето на Фана Талевска.

¹¹⁴ Исто.

¹¹⁵ Според сеќавањето на Ката Митревска, 82 годишна брусничанка, ученичка во ова училиште.

¹¹⁶ Исто.

јаршиски, кои плаќале грчки учители и свештеници, стануваат егзархиски. Со силна желба да го воведат разбирливиот бугарски, наместо неразбирливиот грчки јазик, тие ги браќаат грчките учители и свештеници и доведуваат бугарски.

Онаму, како во Брусник, каде грчко влијание било силно, се појавува паралелизам. Грчките училишта продолжуваат со работа, но се отвораат и бугарски.

Бугарското егзархиско училиште во Брусник е од времето на раниот период.

Битолскиот руски вице-конзул Н. Скрајабин известува дека во учебната 1883/84 год. Брусник имал вакво училиште. Тоа имало еден учител и 65 ученици.¹¹⁷ Отпочнало со работа во индивидуална зграда (денешната куќа на Спасе Отненовски¹¹⁸).

Ако се има предвид дека во ова време грчкото патријаршиско училиште брои само 22 ученика, видлива е големата популарност на новото училиште и сфатлива е постапката на бугарскиот тараф да го добие правото на сопственост на старата училишна зграда.

Кога зградата е запалена и уништена, започнала акцијата покрај црквата Св. Спас да се подигне наменски школски објект. Наскоро тој е подигнат. Во двестажната зграда има четири училници.

Во 1910 год. тоа е четириодделенско. Една од учителките што е вработена во ова време е Фанија.

Училиштето ќе престане со работа во првите денови на балканските војни.

Српско

Наскоро по востановувањето на српската власт во ноември 1912 год., како и во сите поголеми и позначајни населени места во Околијата, и во Брусник е основано ново училиште, српско. Тоа, всушност, е првото српско училиште тука воопшто. Кога селото ќе добие општинско значење, училиштето ќе прерасне во централно, во кого

---

¹¹⁷ Политическія и економическія свѣдѣнія о Битолскомъ виѣнѣтъ, собраннѣя русійско-императорскимъ вице-консуломъ Н. Скрабинѣмъ, Битолиа, 1885, 45.

¹¹⁸ Според тврдењето на Димко Кокаловски.

наставата ќе ја посетуваат и ученици од околните села, особено од Лавци и Диово.

Воените дејствија и зачестените бомбардирања ќе го означат привремениот крај на училиштето.

Возобновувањето ќе се случи паралелно со возобновувањето на селото.

Во месец ноември 1918 год. училиштето повторно започнува со работа.

Бидејќи во селото не постоеле никакви услови за работа, дел од учениците заминуваат на школување во Битола, а поголемиот ја посетуваат наставата во училиштето во Лавци. Цела година, со торби во кои имало „крижул“ и табла и парче леб, младите брусничани патуваат наутро за Битола и Лавци, а попладне за Брусник.

Во есента 1919 год. училиштето, со два учители и четири одделенија започнува со редовна настава. Учителката Славка („една крупна и со големи очи жена“) ги има првите две одделенија, а учителот Раде, третото и четвртото. Наставата се одвива во индивидуалната зграда на Василичка и Ленка Терзицата.¹¹⁹

Во 1920 год. зградата на училиштето покрај црквата Св. Димитрија е возобновена и наставата од учебната 1920/21 год. се изведува таму.

Меѓу двете светски војни од ова училиште ќе произлезат генерации школувани кадри, од кои некои образованието ќе го продолжат и во Битолската гимназија, Економското или во другите средни училишта.

Сите наутро патуваат за градот, а попладне се враќаат назад.

Најдолго време во брусничкото српско училиште учители биле Симо Велјановиќ од Босилград и Велјо Апчески.¹²⁰

Бугарско-окупаторско

Врз старите егзархиски традиции, со подготвителен временски интервал кој нудел можности за навремени назначувања и доведување учители, учебни и други помагала,

¹¹⁹ Според тврдењето на Сотир Стојановски

¹²⁰ Според тврдењето на Ката Митревска

Четвртото одделение во учебната 1935/36. Долен ред од лево надесно: Бошко Станковски, Јосиф Талевски, Паце Петковски, Тоде Петковски, Илија Спасевски, Вангел Цилевски; прв ред: Цане Скерлевски, Аце, Вангел Цилевски, Коле Шарковски, Томе Калејчини; средина: учителот Велјан Апчевски, свештеникот Спасе Поповски, учителот Симо; горен ред: Милица Ивановска, Божана Станковска, Рада Станковска, Паца Станковска, Милица Станковска, Ана Апчевска, Љуба Петковска, Паца Шекеровска и Паце Карангеловска.

врз проверен наставен план и програма, новото бугарско, окупаторско училиште во Брусник со редовна настава отпочнало во оптималниот рок, односно во раната есен 1941 год.

Со целосна опфатеност на учениците тоа ќе работи три полни учебни години. Отпочна со три учители. Првите две одделенија имале засебни учители (Ј. Георгиева и Вел. Т. Апчевски), а третото и четвртото изведуваат комбинирана настава (В. Иванов).

Учителите доаѓаат и си заминуваат, па покрај наведените низ Брусник, покрај редовниот Вел. Апчевски, настава изведувале и други (Ст. Аврамова, К. Н. Грозданов, М.А. Чомакова, Ив. Панова, која ја врши функцијата и на директор и др).

Бројот на учениците по одделенија и по години е следниов:

1941/42			
I	II	III	IV
41	34	20	23
1942/43			
30	38	33	20
1943/44			
38	28	54	20

Напуштањата и повторувањата се чести.

Еднаш годишно, на крајот од учебната година, пред стручна комисија и пред родителите, се изведуваат годишните испити. Тој ден и за училиштето и за селото претставува свеченост.¹²¹

Покрај основното („првоначалното“) четиригодишно училиште, во селото работела и тригодишна прогимназија („Брусничка народна прогимназија „Св. Климент Охридски“). За разлика од основното, кое било сместено во училишната зграда покрај црквата Св. Димитрија, прогимназијата наставата ја изведувала во две индивидуални згради, првите два класа ги слушаат предавањата во куќата на Јосиф Бедељо, а третиот „Кај Сабрија“.¹²²

За сето време директор на прогимназијата бил Борис Мунев, кој истовремено бил вклучен и во редовната настава, а ја вршел и функцијата на класен раководител. Покрај него предавања држат и учителите Пенка, Ѓорѓи, Сл. Илиев и др.

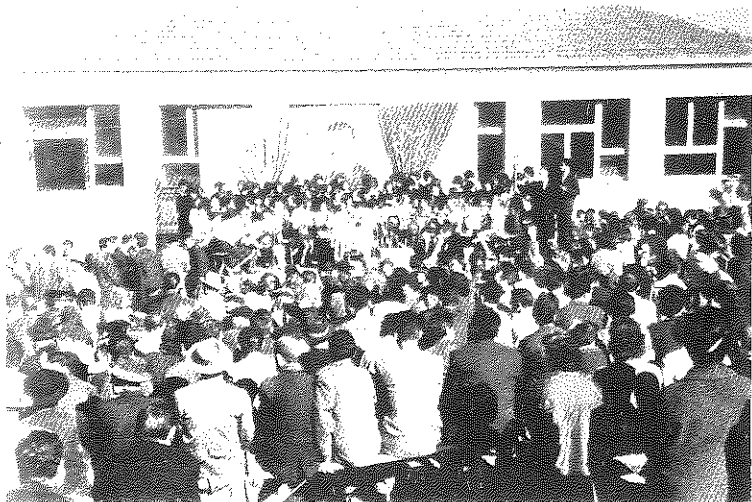
Во секој клас се предавале просечно 10–12 предмети (I клас: Вероучение, б'лгарски език и црквено-славјанско четене, обшта историја, општа географија, аритметика, геометрија со геометриско чертене, естествена историја, рисување, р'чна работа или р'коделие, пение, телесно в'зпитание, краснопис; II клас – истите предмети итн.).

¹²¹ Главна книга за учебниктџ 1941/42, 1942/43, 1943/44 и 1944/45 год., Архива на Централното основно училиште „Стиф Наумов“ – Битола.

¹²² Според тврдењето на Радомир (Раде) Талевски.

Учебната година, која започнувала на 15 септември траела до 15 јуни (15 јули за градските училишта). Била поделена на две полугодија, при што првото завршувало на 20, а второто започнувало на 28 декември. Тоа траело до 5 мај. Времето од 5 мај до крајот на учебната година служело за повторување на наставниот материјал и за подготовките за годишните испити.

Свеченост при предавањето на новиот објект на училиштето
(10.XI.1963 год.)

Македонско

Во првите месеци од 1945 год. пред сите жители на селото и видни гости од градот, со пригодна програма што ја извеле учениците, со поздравни говори и свеченост, отпочна да работи првото училиште на македонски јазик во Брусник.

Почна со два учители (една е Љупка Г. Димитровска) и со 140 ученици, распределени во четири одделеџија. Нивниот состав е:

I	II	III	IV
37	34	29	40

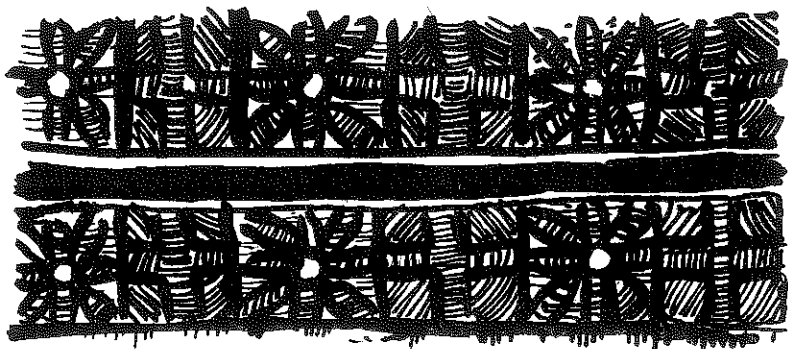
Застапени биле овие предмети: I одделение: Предметно учење, читање, цртање, краснопис и телесно вежбање.

Освен краснописот, истите се застапени и во второто одделение. Третото и четвртото ги изучуваат овие предмети: Македонски јазик, географија, сметање со геометрија, природознание, цртање, рачна работа, краснопис, пеење, телесно воспитување и историја.

Заради задоцнетото отпочнување, наставата во оваа прва учебна година продолжена е до 22.VI.1945 год.¹²³

На 10.XI.1963 год. предаден е денешниот современ училишен објект кој наполно ги задоволува педагошките стандарди. Со свеченост, со учениците од Централното основно училиште „Стиф Наумов“, кон кого припаѓа Бруничкото училиште како подрачно, на тогашниот директор Цане Скерлевски, објектот ќе му го предаде претседателот на Општината Битола, Никола Бакулевски.

По подемот што го имаше по ослободувањето, со неочекуваниот иселенички одлив, Училиштето денес е со еден учител и минимален број ученици.

---

¹²³ Исто.

ЦРКВИ

Св. Димитрија

Најстара, долго време и единствена црква во селото била Св. Димитрија. Со тоа значење имала третман и на соборна. Посветена му е на светец за кого во Потпелистер-јето има многу храмови.

Еднородна е и без посебна и надворешна и внатрешна орнаментика.

Таа е прва црква што била возобновена по Првата светска војна и до 1939 год. ќе остане и единствена.

Во 1929 год., кога врз внатрешноста се интервенира со помали градежни зафати и кога е варосана, се придодал и тремот, којшто и црквата и Битолската митрополија ќе ја чинат 5.000 динари.

Располагала и со недвижен имот, имала: нива (Црквеник) и пет ливади (Горна Ливада, Три Елени, Гушејца, Врапца, Крст и Бурлија), кои ги издавала под закуп (во 1925 год. за нив се добиени 6.700 динари).¹²⁴

Во непосредна близина на црквата се наоѓаат активните селски гробишта. Тие се и најстарите. Во времето, при тарафската поделба, беа се оформиле и покрај црквата Св. Спас, но тие имале краток век.

Извесно време активни биле и гробиштата кај месноста каде што денес се наоѓа црквата Св. Горѓи и фудбалското игралиште, но заради несоодветното земјиште и подземната вода, истите се напуштени.

¹²⁴ Историски архив – Битола, Фонд Егзархиски духовен суд – Битола, 1915–1944, АЕ 2/1931.

Така селото повторно ќе им се врати на своите најстари, Светодимитриевските гробишта.

Св. Спас

Најубавата, во крстовидна форма, истурена на островскиот, источен дел од селото, онаму каде зеленилото е најинтензивно, шумата најблиска, а погледот кон Пелагија најпростран, втора по градежен редослед, е црквата Св. Спас (Св. Воскресение).

Посветувањето („ингилисањето“) на црквата Св. Спас (1903 год.)

Датумот на подигањето не е утврден. Меѓутоа, поаѓајќи од изработката на иконостасот (1903 год.), може да се претпостави дека објектот потекнува од крајот на минатиот или од првите години на овој век, најдоцна до 1903 год. Неговата појава, инаку, е највпечатлив израз на времето, најмногу на меѓутарафските бруснички судири и пресметки.

Преданието говори дека за нејзиното подигање биле собрани големи материјални средства врз доброволна база и дека бил ангажиран обемен градежен потенцијал („Ако првата кола со градежен материјал се наоѓала на местото на градбата, последната била дури до Кукуречани“, се вели

во него¹²⁵). Била подигната според нацртите на познат бугарски градежен инженер.¹²⁶

Камените блокови од фундаментот и од темелите биле извлечени, според преданието од мадемот над селото.

Очигледно е дека финансиерите и градежниците имале амбиција и според надворешноста и според внатрешната орнаментика да подигнат една од најубавите цркви во Битолско. Тоа и го постигнале.

За 2.000 турски лири биле ангажирани најдобрите копаничари на своето време, тајфата на браќата Нестор и Лазар Алексиеви од с. Осој, Дебарско.¹²⁷ Нивната задача била да го изработат иконостасот. Истиот, според убавишата, бил споредуван со оној во црквата Св. Спас во Скопје. Бил поставен во 1903 год., кога црквата е и посветена.

Иконостасот немал, за жал, долг век и од него има само траги.

Во бомбардирањето на селото во Првата светска војна, кровната конструкција се срушила, уништувајќи дел од него, другиот бил употребен за горење од војниците што го имале запоседнато селото. Бугарските војници што биле заробени и годините на заробеништвото ги поминале во Франција тврделе дека делови од него можеле да се сретнат и во Франција, пренесени од француските војници.¹²⁸

Со многу, и денес видливи рани на фасадата, и во руинирана состојба, црквата ја дочекала и 1939 год., кога се повела широка акција за обновување и кога конечно е и обновена. Денес се поведува слична акција од Црквениот одбор на селото за поправка на кубето и на другите, склони кон паѓање, делови.

Црквата е активна, но само во одредени денови. Надоместениот иконостас, изработен и поставен во нашиве дни, не може ни оддалеку, се разбира, да го замени по својата убавина претходниот.

Фрески живопис во црквата нема, а единствената се наоѓа на надворешниот, влезен дел и истиот во 1978 год. го изработиле двајцата месни сликарски талентирани жители, Стево Тасевски и Цане Чавдаровски.

¹²⁵ Според тврдењето на Димко Кокаловски.

¹²⁶ Според тврдењето на Сотир Стојановски.

¹²⁷ Роберт Михајловски, Горѓи Грамосли, *Дејноста на копаничарот Нестор Алексиев во Битола и Битолско*, Културно наследство, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, 14/15, Скопје, 1987-1988, 42-50.

¹²⁸ Ал. Д. Пиронковъ, цит. статија.

Другите цркви

Покрај овие две, во Брусник постојат уште четири други, две поголеми /Св. Петка и Св. Горѓи/ и две капелки, едната покрај Св. Петка, а другата покрај Св. Спас. Со шест цркви Брусник, во тој однос претставува единствен случај во Битољско и тоа е причина многумина да го именуваат за „Битољска Света Гора“.

Св. Петка од брусничани се нарекува манастирче. Се наоѓа во Брусничката Планина. Подигната е врз темели на стар христијански храм во 1934 год., а иницијативата ја дал брусничанец /Ташко Цилев/ кому „му се сонило“.

Всушност местото каде што се наоѓа денес манастирчето и дотогаш имало третман на свето, било обградено со темелен низок правоаголник, имало камен на кого се палеле свеќи и имало иконка. „Многу се внимаваше местото да не се испогани од добиток или деца“, се сеќава Сотир Стојановски.

Покренатата иницијатива ги ангажирала сите селани и поголемиот дел од нив дале материјална поддршка /пари, дрва и др/ или се вклучиле со добитокот во пренесувањето на градежниот материјал. Нивни прилог е и подигањето на камбанаријата и камбаната.¹²⁹

Црквичето на западниот дел од селото, покрај фудбалското игралиште има слична историја. И за него „му се сонило“, според едно предание на Јован Горовски,¹³⁰ а според второ, на Ана Цилевска.¹³¹ И во неговото подигање се вклучиле сите брусничани. Подигнато е во нашите дни.

По повод одбележувањето 600-годишнината од основањето на селото, по лична иницијатива на митрополитот г. Петар, на брусничкото Сретсело ќе биде подигната капелка, посветена на Св. Пантелејмон.

Свештеници

И покрај отежнатите и несоодветни услови, затворањето, рушењето или преобразувањето на црквите во цамии, христијанската црква и нејзините службеници, свеште-

¹²⁹ Според тврдењето на Димко Кокаловски.

¹³⁰ Исто.

¹³¹ Според тврдењето на Сотир Стојановски.

ниците, за сето време на турската управа покажаа зачудувачки виталитет и отпорност.

Свештеникот, исклучиво селски, за сето време бил и останал човек од народот, кој, скоро по ништо не се разликувал од обичниот човек. Сеел и жниел, одел по дрва и го поднесувал теретот, а како првенец, со уште поголемо време.

Првиот бруснички свештеник за кого се знае е поп Петре. Се среќава во списокот жители од 1468 год.

Каде и каков бил неговиот храм во штотуку формираното село, не е познато. Поаѓајќи, меѓутоа, дека и во средината на XIX век сè уште имало случаи христијанската богослужба во селата и во градовите да се обавува во прилагодени простории во индивидуалните живеалишта, во кои, освен икошите и шанданот ништо друго не припомнувало на храм, може да се претпостави и сликата на неговиот божји дом во населбата што се конституирала и во која црквената традиција се воведувала.

Нити кои свештеници биле нити какви цркви имало во селото до средината на XIX век нема податоци.

Ако се знае, меѓутоа, дека во XVII век скоро секое село во Битолско имало барем по еден свештеник / во 1661 год. дури и во зафрлениот Брод¹³², а во Кукуречани во 1662 год. имало па и два, поп Јано и поп Блаже¹³³ /нема сомнение дека слична била и состојбата и во, до градот блиското село, Брусник.

Почнувајќи од почетокот на XIX век Грчката митрополија во Битола, конституирана и зајакната, назначува бројни свештеници низ битолските села. Некои од нив, имаат дури, како Маловиште и по неколку.¹³⁴ Иако не е потврдено, најверојатно и во Брусник во почетокот на минатиот век имало веќе свештеник, грчки, се разбира.

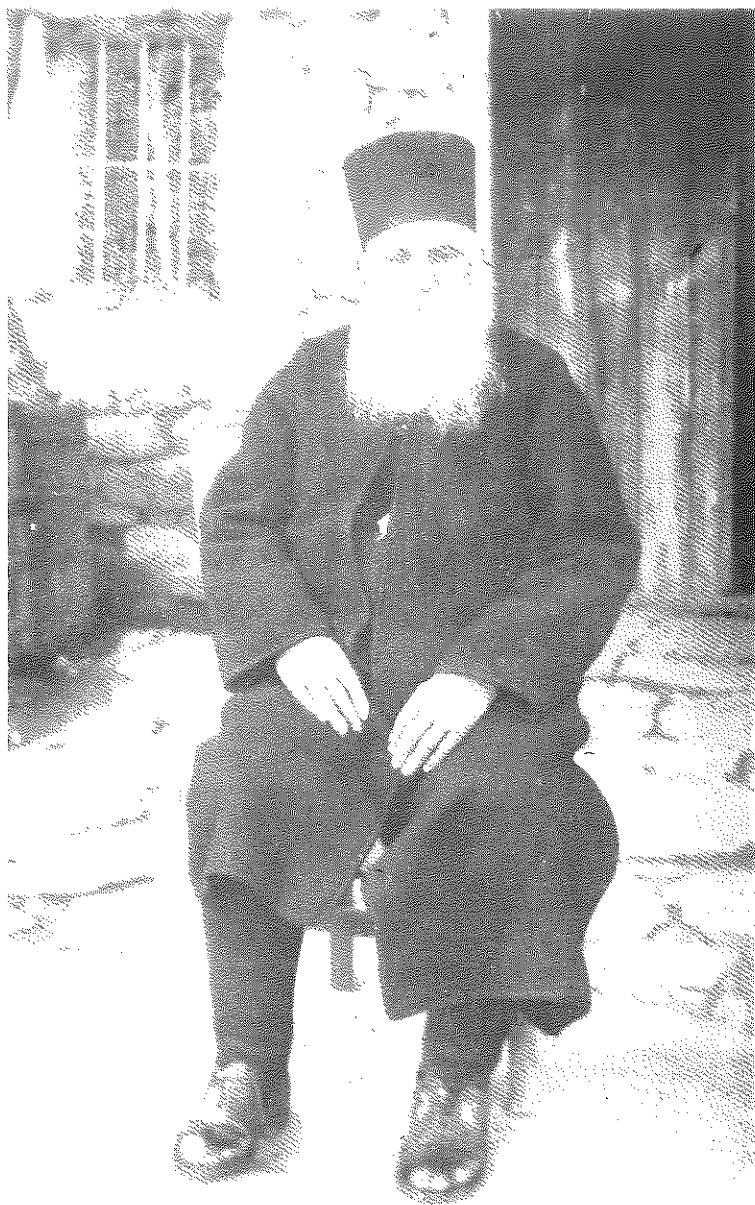
Во крајот на минатиот и почетокот на овој век посебни свештенички траги во селото ќе остави Јосиф Талев, мештанин. Бил од семејството Бумбеџи, познато и како Трпевци, по неговиот дедо Трпе, а заради неговата силна личност и улога што ќе ја има во селото, семејството понатака познато ќе биде како Поповци.

---

¹³² БКС, сицил бр. 18./бр. 178/.

¹³³ Исто /бр. 180/.

¹³⁴ Турски документи... IV, 1818-1827, 85.

Свештеникот Јосиф Талев

Како грчки и српски свештеник и во селото, но и во околните села и градот Битола, тој е еден од најпознатите што ги даде Брусник. Умре во 1940 год. во длабока старост.

Паралелно со него, додека тој служел во храмот Св. Димитрија, во храмот Св. Спас служел вториот бруснички, „бугарски“ свештеник, Велјо Петруш Ѓаватлиовски.¹³⁵

По Првата светска војна Брусник немал редовен свештеник. Неделната или празничната богослужба, како и певањето на умрените и др. ги вршеле свештеници што доаѓале од Битола, меѓу другите и: Коста Димитријевиќ – 1919, 1920, 1921; Иван Јосифовиќ Астролог – 1920, 1921; Стојан Костадиновиќ – 1920, 1921; Лазар Бојациевиќ – 1921; итн. Александар Јевтимовиќ – 1921, 1922, 1923, 1924, 1925 и Владимир Стефановиќ – 1921, 1922 год. се првите постојани бруснички свештеници,¹³⁶ додека не биде назначен Спасе Поповски, кој почнувајќи од 1925 год. брусничката парохија ќе ја држи до ослободувањето, а и по ослободувањето.

---

¹³⁵ Според тврдењето на Сотир Стојановски.

¹³⁶ *Историски архив – Битола*, Протоколи за упис ројених, Брусник, књ. II.

КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКИ И СПОРТСКИ АКТИВНОСТИ

Брусничкото читалиште

Почетоците на Брусничкото читалиште поврзани се со отворањето српско училиште и со активностите на културен план на учителот Симо Велјановиќ. Од скромниот фонд книги на српски јазик, најмногу школска лектура, во кои посебно место заземале делата на српските реалисти од минатиот век /М. Глишиќ, Р. Домановиќ, Ј. Веселиновиќ, Лаза К. Лазаревиќ и др./ формиран е основниот материјал врз кој тоа ќе се развива. Подемот, сепак, е во тесна врска со бугарскиот напор за денационализација, зашто како прв акт на новите власти било не само уништување на она што не е бугарско, во таа смисла и на српските книги, ами презентација и на бугарските класици /И. Вазов, Хр. Ботев, А. Константинов и др/ посебно на оние со националистичка содржина. Дел од книгите бил и стручен и тој се однесувал на обработката на земјиштето и одгледувањето домашни животни.

Читалиштето го носело името „Војвода Никола Иванов“. Одговорен бил учителот С. Иванов, но имало и Управен одбор, во кого влегувале и жители на селото.

Во 1944 год. тоа имало вкупно 120 книги.

Покрај позајмувањето и популаризацијата на литературата, читалиштето се бавело и со организирање аналфabetски курсеви. Амбицијата му била да стане едно од најактивните и најразвиените во Битолска околина.¹³⁶

---

¹³⁶ Пандо Георгиев, *Културна дейност во с. Брусничк, Битолско Пеллестерско ехо*, бр. 105, 29 февруари 1944, с. 2.

По ослободувањето ќе ја продолжи работата во истите простории /зградата на Општината/, со истата, бугарска, но и со македонска литература, при што особено популарни биле делата на Венко Марковски.¹³⁷

Аматерски групи

Населението во Брусник посебно музички е надарено. Песната се сакала и постојано била на устите. Се пеело не само на свадбата и во радосните мигови, ами и кога се одело и се враќало од работа, дома, Насретсело, во водениците, во прешовите крошни, кога се берела црешата итн.

Покрај лирската се сакала и, до скоро, се пеела и епската народна песна. Врз мотивите на песните испеани за прочуениот војвода од Могила, Димко Могилчето, испеана е и најобемната епска варијанта.¹³⁸ Од Брусник излезе и еден од најпрочуените македонски кларинетисти и гајдаџии – Тале Огненовски.

Првата пеачка група, со околу 20-тина членови, основана е меѓу двете светски војни, поточно на 7 септември 1932 год. Таа ќе стане основа за формирањето на следните.

Најпопуларна и најсакана, и заради традициите и заради односот кон орото, била играорната. Под анимација и раководство на Доне Станковски, уште во првите години по ослободувањето ќе се оформат две, женска и мешана.

По ослободувањето имало и драмска група, која, главно, подготвувала и изведувала едночинки.

Бидејќи во селото немало соодветна сала, настапите се реализирале во Задружниот дом во Диово во неделните и празничните свечености, но и на смотрите што биле организирани еднаш годишно.

Неколку години по формирањето, брусничките аматерски групи ќе организираат и турнеја по градовите на Источна Македонија, при што ќе бидат посетени Валацково, Делчево, Пехчево и др.¹³⁹

Фудбалски екипи

Макар што спортски, посебно фудбалски активности во Брусник имало и меѓу двете светски војни, интензивниот

¹³⁷ Според тврдењето на Петар Чавдаровски.

¹³⁸ *Пелистерско ехо*, бр. 73, 20 јули 1943.

¹³⁹ Според тврдењето на Радомир /Раде/ Талеvски.

спортски живот започнува, всушност, по ослободувањето. Она што веќе било поставено како почва преку соколските друштва од Киро Димитровски – Данцаро, Коста Догу и др. сега наиде на плоден и сестран развој.

ФК „Торпедо“ (1947)

Првата фудбалска екипа формирана по ослободувањето е „Торпедо“. Иницијатор бил Панде Метловски, а „кум“ Петре Кокаловски. Само што била оформена, се зачленија и заиграа повеќемина, меѓу кои и: Васко Сташковски-голман, Пјеро Јосифовски, Сотир Илковски, Васко Чекутковски, Томе Чекутковски, Цане Ивановски, Миле Јосифовски, Раде Талевски, Вангел Талевски, Панде Талевски, Јонче Талевски, Цане Гроздановски, Цане Цилевски, Пецо Цилевски, Дуле и Момчило – браќа близнаци од Битола, Велјо Митревски и др.

Екипата првин играла пријателски мечеви со екипите од соседните села.

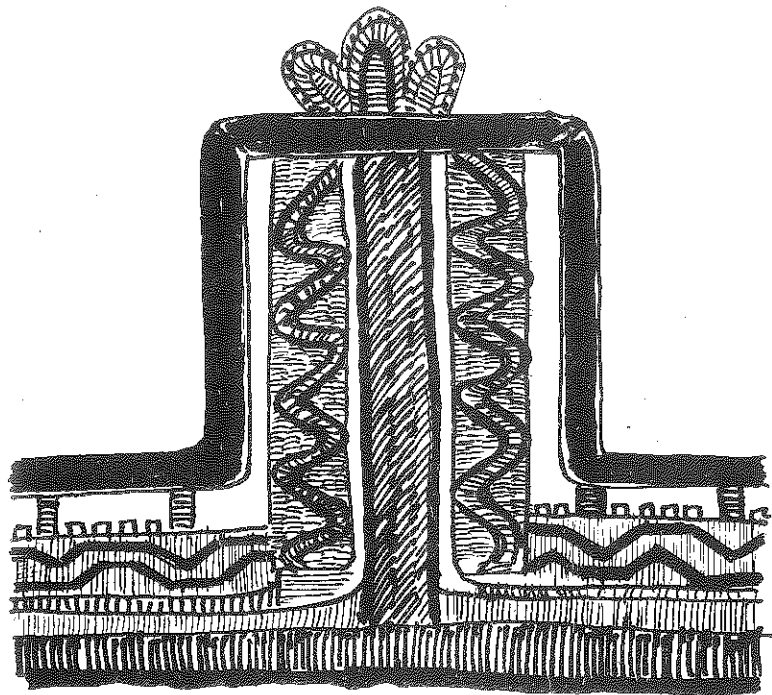
Некаде околу 1960 год. ќе биде оформена фудбалската лига на потпелистерските села во која, покрај „Торпедо“, се натпреварувале и фудбалските екипи од Лавци, Диово, Нижо Поле, Трново, Магарево, Ротино, Братиндол, Цапари.

Брусничкото фудбалско игралиште од ова време е кај „Гушејца“ /во близината на денешното.¹⁴⁰

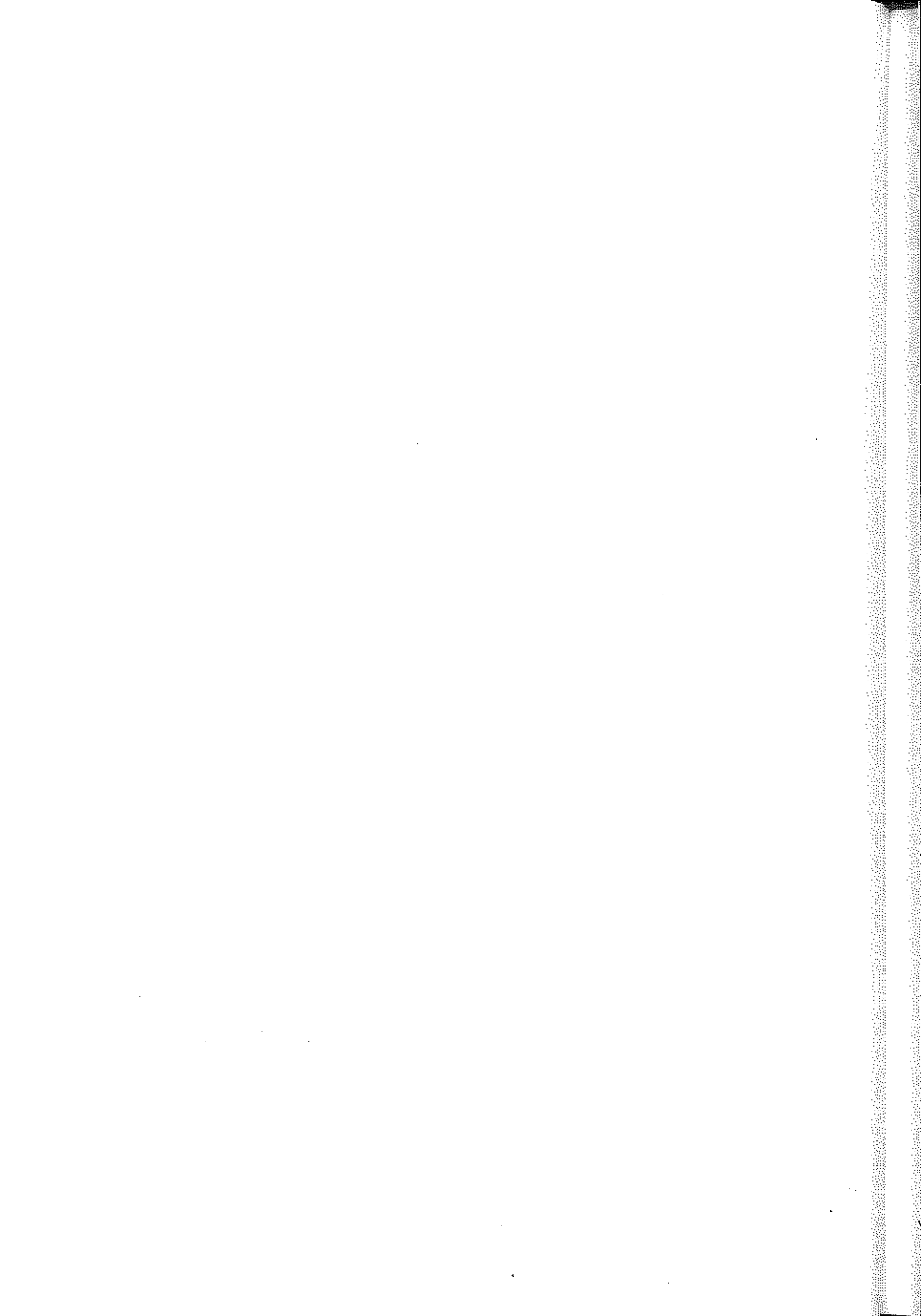
По две години натпревари брусничниот тим се растурил.

Традициите на „Торпедо“ во Брусник ќе ги продолжат ФК „Брусник“, ФК „Жито Македонија“, чиј спонзор е Мелницата „Драгор“ од Битола.

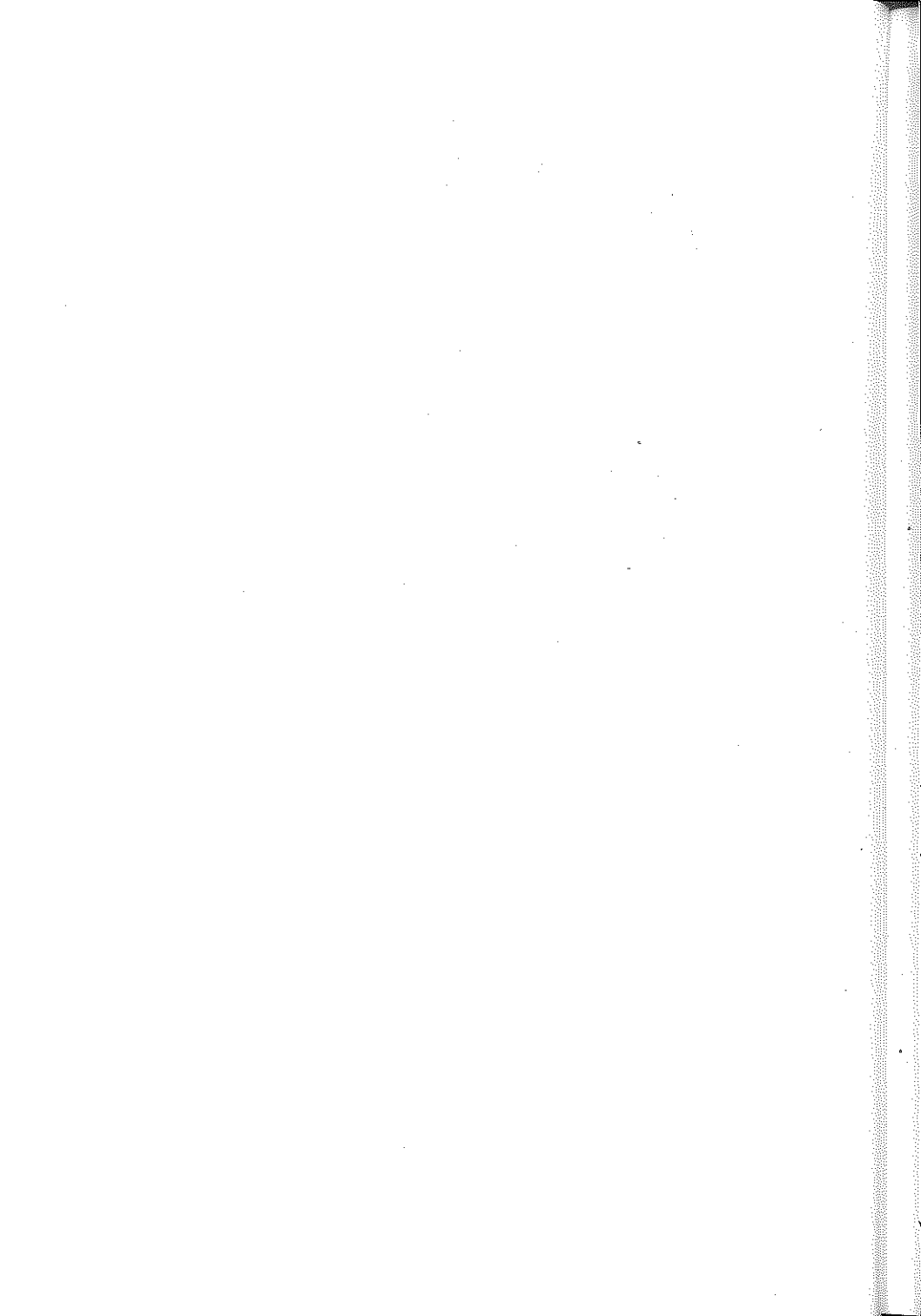
Денешното фудбалско игралиште ги задоволува нормите за ваквите натпревари. Од ридот го отргнале и го подготвиле селаните, најмногу брусничките младици.

¹⁴⁰ Исто.

ЗАПИСИ

Битолскиот управител

1475 год.

Последниот битолски управител, управител на мошне богата област има двајца кадии и двајца субаши под себе. Единиот е субаша во Прилеп, а вториот во христијанскиот Охрид, каде има митрополија, односно архиепископија. Управителот својот приход го зема од поданиците на посочената област, распределен е по куќно огниште. За време војна, но и на секој повик на господарот, обврзан е да се отповика со 1.000 добро вооружени војници, од кои треба 50 да бидат коњаници¹⁴¹.

Собирање деца за јаничари

1567 год.

...Во оваа година по сета земја собираа за јаничари, а потоа и за пасишта. И беше луто зло... и многу зла во таа година имаше. Тешки прежалостни години...¹⁴².

Киднапирање еврејски деца

1639 год.

Евреите: Јаков Боро, Аврам Истито и Фелер Зенун, жители на град Битола, во чесниот меџлис, што треба да се почитува, усмено изјавија:

¹⁴¹ Ljubiša Deklešić, *Kroz historiju Makedonije*, Izbrani izvori, Školska knjiga, Zagreb, 1964, 59.

¹⁴² И. Иванов, *Български старини*, София 1931, 243–244.

„Нашите деца, Евреите Хаим Исак и Хаим, фатени се под село Лавци и одведени. Фатени се меѓу селата Магарево, Маловиште, Ротино, Трново, Цапари, Диово, Брусник и Лавци. Пред судот ги тужиме и бараме да се утврди правдата“.

Од страна на судот се испратија мухзирот и вилаетскиот забит кои стасаа и ги повикаа. Ниеден не дојде. Меѓутоа, жителите на село Магарево изјавија:“

„Ние ќе ги доведеме во Шеријатскиот меџлис еврејските деца“. Се запиша што се случило.

Сведоци: Салих-ефенди, Ахмед Челеби, имам, Мувејла Челеби и др¹⁴³.

Цени на прехранбени продукти

20 мај 1647 год.

1 ока овчко месо –	4 акчиња
1 ока јагнешко месо –	4 акчиња
1 ока козјо месо –	3 акчиња
1 ока сирење –	4 акчиња
1 ока цреши –	8 акчиња ¹⁴⁴

Цени на круши и костења

11 октомври 1647 год.

1 ока круши „јаре базмаз“ –	1 акче
1 ока круши „боздоган“ –	1 акче
300 драма костења –	1 акче
1 ока костења –	2 1/2 акчиња ¹⁴⁵

Бруснички долг

2 декември 1652 год.

Осман ефенди, мутевелија на вакафот „Темена хатуи“ потврдува дека примил од Петко Неделко, Димо Бојаџи,

¹⁴³ Турски извори за ајдутството.../1620–1650/. д. 48, с. 46.

¹⁴⁴ БКС, сиџил бр. 11/6р. 976/.

¹⁴⁵ БКС, сиџил бр. 11/6р. 960/.

Јован Димо, Нико Шуке, сите од селото Брусник, Битолско, 5.300 акчиња која сума тие му ја должеле на споменатиот вакаф.

Свидетели: Ибрахим ефенди, Мехмед Челеби, и Ибрахим ага¹⁴⁶.

Продажба лозје

10 септември 1661 год.

Петре Бошко од селото Брусник му го продава на Торие од истото село своето лозје за 1.305 акчиња¹⁴⁷

Полномошно

1676 год.

На Али-паша му е доверено собирањето на приходите од селото Брусник и нему потчинети села, кои како хас му припаѓаат на Али-паша за една година¹⁴⁸.

Предавање данок

1677 год.

Марко од село Граешница, Мурче од село Велушина, Петре, Стојко и Кире од село Брусник пред Шеријатскиот суд како полномошници на селото изјавуваат дека Хусеин ага, собирач на вонредниот данок авариз за 1088 год. (по хиџра), со нивна желба му предале 37.000 акчиња на име „јемл'к“ за да го собере овој данок од нивното село¹⁴⁹.

Скакулци, облаци скакулци

1711 год.

Во тоа време долетаа од источните краишта скакулци големо множество. Кога летаа, голдеми изгледаа како некои птици и сонцето го потемнуваа како некој облак. Беше

¹⁴⁶ Исто, сиџил бр. 13/ бр. 415/.

¹⁴⁷ Исто, сиџил бр. 18/ бр. 67/.

¹⁴⁸ Исто, сиџил бр. 23.

¹⁴⁹ Исто, сиџил бр. 23.

месец август, 4 ден, петок. Многу од нив фативме. Имаа по четири ката крилја... На многу места житата ги сотреа¹⁵⁰.

Писмо до султанот

17 април 1712 год.

До Неговата екселенција, честитиот и милостивиот наш господар, да биде здрав.

Овие робови-зимии што се раја на селото Брусник, кој е еден од хасовите на нашиот честит господар, се жалат.

По борбата против Хибетулах дојде Арнаутинот Алман-оглу со илјада Арнаути и пестотини коњи и во нашето село престојуваше три дена и две ноќи. Бидејќи имаше намера да се бори со шумарот Осман-ага, сите наши куќи, лозја, бавчи станаа градобрани. Илјада Арнаути и пестотини коњи се хранеа три дена и две ноќи. Споменатиот Алман-оглу ни го ограби сиот имот и храна. Останавме скудни за едно зрно. Дојдовме во Битола и кога ја објаснивме нашата положба ни се рече: „Вам ви е направен зулум и нема да давате нити едно акче данок за две години. За ова ни се даде шеријатски хуцет. Сите вилаетски ајани и сегашни спахии не се држат на хуцетот, кој ни е даден и бараат повеќе даноци отколку што е можноста на нашето село. Се моли Неговата екселенција, честитиот наш господар да го разгледа хуцетот што е во наши раце. Бидејќи немаме никаква можност за давање, очекуваме решение од честиот наш господар. Ако не се држат за хуцетот што е во наши раце, сите робови – рајата ќе се разбегаат и нашето село ќе се запустити. За кафтанбеа ни зедеа 2.700 акчиња, за араба 1,240 гроша. Толку вкупно зедеа. За целеб дадовме 300 акчиња. Ние робовите на оваа раја немаме други можности. Последниот збор ќе го даде ферманот на нашиот господар.

Неговите робови, рајата на Брусник¹⁵¹

¹⁵⁰ Од македонското книжевно наследство, Записи и летописи, Избор и редакција Радмила Угринова-Скаловска, Македонска книга, Скопје, 1975, 126.

¹⁵¹ Турски извори за ајдутството.. /1700–1725/, III... д. 94, стр. 88–89

Судско решение

24 јануари 1716 год.

Митра, ќерка на покојниот Раде Пејков од селото Брусник во Битолско, изјави пред Шеријатскиот суд во присуство на Коста Стојанов дека лозјето од шест мотики кое било наследено од татко ѝ, ѝ припаѓа нејзе, а другата половина на мајка ѝ и дедо ѝ. Меѓутоа, мајка ѝ и дедо ѝ го продале за 1.500 акчиња на Такици Трпче, а Трпче го продал на спомнатиот Коста Стојанов. Кога го продале тие таа била малолетна. Сега стана полнолетна и не ја одобрува продажбата и бара да ѝ се врати нејзиниот идеален дел од половината на лозјето. Коста во одговор рече дека татко ѝ на Митра бил должен, а немал никаков друг имот освен лозјето за плаќање на долгот и со дозвола на тогашниот судија го продал лозјето на јавна лицитација на Трпчета, а Коста по извесно време го купил од Трпчета.

Судот не ја уважил тужбата на Митра и според исканите на сведоците донесе решение во полза на Коста Стојанов.¹⁵²

Болести и блага зима

1738 год.

Страшна година беше, чумата ја надви сипаницата... Зимата беше добра, снег, немаше, имаше сосема малку.¹⁵³

Скапија, голема скапија

1780 год.

... Се стори скапија. Килото пченица надмина 20 гроша, а 'ржта осум гроша. Храната за имањето се стори скапа, сеното надмина над три пари оката.¹⁵⁴

Рана зима, скапија, глад

1788 год.

Да се знае кога беше рана зима...и глад имаше, шеник по грош...¹⁵⁵

¹⁵² БКС, сцил бр. 37.

¹⁵³ Од македонското книжевно наследство...128.

¹⁵⁴ Од македонското книжевно наследство...106

¹⁵⁵ Исто, 136

Полјак во Брусник

6 октомври 1793 год.

Во селото Брусник за полјак се поставува битолчанецот Умер и му се дава мураселе.¹⁵⁶

Тежина на сортите пченица

1804 год.

Едно кило пченица од сортата „Вардар“ тежи 85 оки, односно 34.000 драма, а сортата „Ана“ – 75 оки, односно 36.000 драма.¹⁵⁷

Испасени бруснички ливади

14 јули 1812 год.

Ливада на Хаџи Бешир заде Алија

Донуми	Коли
6	12
$\frac{1}{7}$	$\frac{2}{14}$

Ливада на Хаџи Бешир заде Чибукчија Селим

Донуми	Коли
5	6

Ливада на воденичарот Секула од Брусник

Донуми	Коли
$1\frac{1}{2}$	2 ¹⁵⁸

¹⁵⁶ БКС, сџил бр. 71.

¹⁵⁷ Исто, сџил бр. 81/бр.6/.

¹⁵⁸ Турски документи...т. III/1809–1817//, д.4, с. 64.

Оштра зима, скапија

1813 год.

...Зимата нѝ беше тешка и мошне студена и мразовни страшни и скапија голема: килото пченица 45 гроша, килото 'рж 35 гроша, килото јачмен 25 гроша, просото 22 гроша, маста 3 гроша, а волната 30 пари. Тогаш падна крв на Пелистер и многу мака видовме за храна за имањето ¹⁵⁹.

Чума

1813 год.

Голема чума беше и многу народ изумре. ¹⁶⁰

Чума и колера

1831 год.

Дојде чума и многу народ изумре. Колерата дојде токму на 4-ти октомври. ¹⁶¹

Повторно чума

1835 год.

Пак дојде чума. ¹⁶²

Пушки за Брусник

4 септември 1837 год.

На заповед на Неговата екселенција маршалот, со гаранција на каснерот Хусеин ага, дадени се две пушки на рајата од село Брусник. ¹⁶³

Голема скапија

1840 год.

Беше голема скапија, оката брашно беше 2 гроша. ¹⁶⁴

---

¹⁵⁹ Од македонското книжевно наследство... 135.

¹⁶⁰ Исто, 173.

¹⁶¹ Исто, 174.

¹⁶² Исто,

¹⁶³ Турски документи...т. V/1837/, д. 144. с. 97.

¹⁶⁴ Од македонското книжевно наследство...174

Драгорот дотече

1855 год.

Во годината што измина Драгорот дотече. Со силна и страшна вода ги однесе мостовите и дуќаните.¹⁶⁵

Продажба воденица и лозје

13 јули 1869 год.

Лицето Димо, син на Илче од село Брусник, во Битолска каза, преку лицето Симои, син на Стево, изјави дека браќата, присутните Јоне, Стојан и Апостол, сишови на Велјан, им продал една воденица, едно лозје и некои покуќнини за вкупно 2.500 гроша. По наплатата беше составен овој документ.¹⁶⁶

Суша, глад

1874 год.

Голем глад имаше. Ова лето немаше никаков берикет... Сушната беше страшна, а и лозјата беа ослапети¹⁶⁷.

Умирање од глад

1875 год.

Имаше многу, многу глад. Беше се чуло народ да умира од глад.¹⁶⁸

Брусничката цреша и костени

Втора половина на XIX век

Од производите на Битолскиот вилает на прво место заземаат брусничката цреша и костени, буковскиот црвен пипер, охридската риба, прилепскиот тутун, петелското, суровичкото, кожанското вино...¹⁶⁹

¹⁶⁵ Јордан Хаџи Константинов-Џинот, Избрани страници, Мисла, Скопје 1987, 63.

¹⁶⁶ БКС, ситли бр. 136/III.

¹⁶⁷ Од македонското книжевно наследство... 171

¹⁶⁸ Исто, 172

¹⁶⁹ Никола Ганчев Ёнрчев, цит. дело, 353.

Комити во Брусник

1898 – 1899 год.

Најнапред Ѓорѓи Пешков ме запозна со него /Тодор фурнацијата од Битола/ а овој од своја страна ме поврза со Делјо. Тоа се случи на денот Св. Петка во планината над селото Брусник. Тоа е ден на селото и ние со Тодор отидовме на гости кај Велјо воденичарот, а ноќта се сретнавме со Делја во шумата.¹⁷⁰

Палење на брусничкото училиште

18 јануари 1901 год.

Ќе да има повеќе од три години како, до вчера патријаршиското село Брусник /во близината на Битола, така – речиси битолско предградие/ се расцепи и еден дел му пријде на Егзархијата. Заради тоа дојде до судир околу црквата, која, по наредба на валијатството е затворена и така стои до ден денешен. Покрај судирот околу црквата се роди судир и околу училишната зграда. Во декември минатата година овдешниот меџлис реши таа да му припадне на грчкото училиште. Веднаш потоа зградата /ноќта меѓу 18 и 19 минатиот месец/ е запалена и изгоре до темел. Излишно е да се спомне дека ја запалиле бугарофили.¹⁷¹

Тарафски судир во Брусник

5 јуни 1901 год.

И порано ви пишав за судирот помеѓу бугарофилите и гркофилите во селото Брусник. Во неделата на з.о.м. беа отишле околу 200 бугарофили /меѓу нив и учители и учителки/ на излет и најдоа на неколку гркофилски семејства. Поради гневот од затворањето на селската црква /бугарофилските учители им одржаа беседи на селаните и ги поттикнуваа селаните да ги нападнаат Грците/ помеѓу нив се роди кавга, која набрзо прерасна во крвава и сериозна тепачка, така што еден овдешен гркофил, некој си Петар

¹⁷⁰ Боян Мирчевъ, цит. дело, 7.

¹⁷¹ Архив Србије, цит. писмо.

Гого, трговец, со нож беше ранет, а гркофилите сега овде во чаршијата тврдат дека Бугарите се „варвари“. Ова секако е добра ука за Грците и што да мислиме за бугарофили-те и за нивната работа јас се радувам од ова.¹⁷²

Излет во Брусник

мај 1902 год.

Музиката ја употребувавме не само во градот, ами често одевме и по селата каде организиравме излети за сплотување на селаните. Незаборамен ќе им остане на сите нас организирациот излет во мај 1902 год. во селото Брусник од Аристотелис Матлис, Атанасиос Даленгас и Периклис Казисис, кој по број на излетниците беше огормен, бидејќи учествуваа сите друштва и еснафи од градот. Воодушевувањето и радоста на селаните беа незаамисливи.¹⁷³

Малтретирање на брусничани

12 јуни 1904 год.

Поплаките против престаните или другите вознемирувања од војниците поради сместувањата на поголеми трупи по селата сè уште се многубројни, додека сличните на нив и порано толку чести чести поплаки против жаңдармеријата се намалија.

Луга крв го предизвика тепањето на многу селани во Брусник под водството на еден жаңдармериски подофицер со неговите луѓе, за да се присилат тие луѓе да изјави во врска со престојувањето на синот на грчкиот кмет, кој беше одведен од една чета.

Настанот беше во секој случај несмасен дотолку повеќе што спомнатото село не е оддалечено повеќе од $\frac{1}{2}$ час од главниот град на вилаетот, та главниот виновник е и мораше да биде оповикан со рекламација на обајцата конзули.¹⁷⁴

¹⁷² Исто.

¹⁷³ Pan Calı, цит. дело. 24.

¹⁷⁴ Извештан од 1903 - 1904 година на австриските претставници...200.

Сопственик и датум на подигање брусничка куќа

1913 год.

Андон Станковиќ 1913 септември 26.¹⁷⁵

Плаќање за одземенот добиток

7 декември 1916 год.

Денес италијанската команда му предаде на началникот на Битолската околија 15373 лири /динари/ за одземенот добиток од селата Лавци, Брусник и Нижополе за исхрана на војската.¹⁷⁶

Напуштено и запустено село

1916–1917 год.

.... Германците се беа утврдиле на висовите пелистерски. Во рамнината и доловите беа Италијанците и Французите. Некоје време немаше никакви борби зашто противничките страни си ги утврдуваа положаите. Французите и Италијанците донесоа големо количество воен материјал, а особено со топови и митралези беше полно целото поле. Италијанците наместија во Брусник неколку полски топови кои започнаа да бијат на германските положаи, а Германците се нафрлија по селата и врз Битола. Од сите страни грмеа топови и митралези. Народот започнаа да се сели и да слегува во пооддалечените села и градови од фронтот.

Во Брусник по куќите беше распоредена италијанската војска. Во нашата куќа беа сместени десет војници и еден офицер.

Во селото почнаа да паѓаат гранати и од населението имаше жртви. Беше невозможно повеќе да се остане во селото и потребно беше селото да се напушти. Неколку дена пред да започне офанзивата Италијанците решија населението да се пресели во друго село, во Лавци, а по офанзивата повторно да се врати назад. Еден италијански

¹⁷⁵ Натпис на мермерна плоча на куќата на Станковци.

¹⁷⁶ д-р Глигор Тодоровски, Српски извори за историјата...379

војник, кој седеше во нашата куќа знаеше англиски јазик и со татко ми убаво се разбираа. Пред да ја соопштит наредбата за евакуирање на населението тој му кажа на татко ми за наредбата и татко ми презеде соодветни мерки. Во наредбата за иселување стоеше дека населението е потребно да се засолне за два дена заради претстојната офанзива, а потем повторно ќе може да се врати назад.

Исплашените селани почнаа да ги засолнуваат и да ги кријат пљачките, особено оние што не можеа да ги донесат со себе. Ги позаторија куќите и понесоа онолку колку што можеа. Бидејќи не можевме да понесеме многу, ги оставивме дома. Впрочем, нашата куќа беше доста здрава и со здрави затвори. Кои тоа Италијанецот ни вети дека ќе се грижи за куќата, па така и сите соседи ги донесоа повредените работи кај нас. Татко ми го замоли Италијанецот да се грижи за куќата и пљачките колку што може до нашето враќање.

Меѓу луѓето настана голем страв и голема жал за селото и за куќите. Жените и децата плачеа. Секој набрзина земаше што сметаше дека е највредно и се подготвуваше за бегане. Според наредбата, луѓето сметаа дека наскоро повторно ќе се вратат затоа и ги зедаа исклучиво само најпотребните работи.

Така подготвени тргнавме од селото. Одејќи по патот, нè здогледаа Германците и започнаа да нè бијат со топовите. Исплашени и натоварени со алишта, се фрливме по ендеците. Во еден момент долета и еден извиднички германски авион. Него го забележаа француските ловци, кои набргу пристигнаа. Започна авионска борба над нашите глави. Благодарейќи на ловците, германскиот авион не можеше да нè бомбардира, и не само тоа, ами беше присилен и да се врати. Па така, наместо за еден час, во Лавци стигнавме за четири.

Изморени и исплашени, но без жртви, стигнавме во селото. Нè распоредија како војници по куќите. Меѓутоа, наместо два дена, како што стоеше во наредбата, во селото останавме само еден. Повторно стигна наредба да се вратиме назад. Нашата радост беше неизмерна. Секој гледаше што побргу да стигне назад во селото.

Кога пристигнавме во селото – беше страшна глетка: сето беше испуштено. Куќите беа изотворени, алиштата испретурани, многу пљачки одземени, а од стоката ништо

не остана. Италијанците беа ги збрале сите: овци, крави, волови, коњи, свињи и др. и ги одвеле за Грција за храна на војската. Италијанецот достоја на зборот: си влегол со клучевите во куката, ги затворил и беше ги осигурал прозорците и вратите и застанал на портата, не дозволувајќи им на другите да влезат. И не само тоа, ами влегол и во аурот каде што беа кравите, воловите и коњите и со едно тендере ги поел вода и им фрлал храна. Зијанот беше само тој што ги зеле свињите кои беа надвор од кочината.

Кога пристигнавме, Италијанецот знаеше за нашето враќање. Со клучевите во раката стоеше пред портата. Штом нè забележа, насмеан и весел притрча до нас и се гушна со татко ми. Овој племенит Италијанец, му ги даде клучевите на татко ми и му кажа дека, освен свињите, нема ништо земено. И навистина, кога влеговме во куката најдовме онака како што оставивме. Италијанецот зборуваше дека дојдоа некои италијански војници и се обидоа да ја отворат куката и да ја опљачкаат, но дека тој со нив се искарал и дека ги истерал, не дозволувајќи им да отворат. Татко ми, радосен, го грабеше и го милуваше, а ние од семејството радосни не знаевме како да му изразиме благодарност. Татко ми изваде еден грст наполеони и му и поддаде, но Италијанецот не сакаше да ги прими, дури и се налути. Му објаснуваше на татко ми дека тоа не го направил за пари, ами го направил со задоволство.

Така, со добротата на Италијанецот, не се спасија само нашите пљачки ами оние и на соседите што беа кај нас. Инаку нивните куќи беа отворени и опљачкани.

Во селото повеќе никако не можеше спокојно да се живее. Германците секој ден фрлаа по некоја граната и нè вознемируваа и плашеа. Токму затоа секој гледаше што побргу да се иссели и да се спаси.

По две недели дојде нова наредба. Таа гласеше не за привремено, ами за долготрајно напуштање на селото. Сега, секој колку што можеше се потруди да понесе пљачки. Некој натоварен на рамо, некој на коњ, почнаа да бегаат кон градот или кон подалечните села. Настана општ хаос и нервоза, никој не знаеше каде е посигурно, па да отиде таму. За неполни 24 часа се испразни селото. Некои семејства се настанаа во градот, а други отидоа во подалечните села од фронтовската линија.

.... Еднаш со двајца другари се решивме да го посетиме селото. Ни рекоа да понесеме кокошки и јајца зашто

тие работи божем ги сакале Французите, кои беа сега во селото. Зедовме неколку пилиња и јајца и појдовме. Кога стигнавме видовме дека од селото нема ништо здраво оставено, освен неколку куќи и тоа поголемите. Влеговме во една куќа и тука најдовме француска гостилница. На првиот кат беше сместена француската команда. Нè пречекаа добро. Им објаснавме дека селово е наше и дека куќава е на еден од нас. Им ги дадовме пилињата и јајцата. Откако се уверија дека навистина сме од селото се изразуваа многу и нè понудија да седнеме. Ни дадоа да јадеме и тоа пржено месо. Донесоа и вино. Заедно со нас седнаа и тие да јадат. Во добро расположение се најдовме.

Немаше многу војска во селото и тоа скоро наполно пусто беше. Беше страшно меѓу рушевините. Од нашата куќа и од околните куќи немаше камен на камен.

Откако го разгледавме селото се вративме повторно во гостилницата. Останавме уште два часа во разговор со Французите, а потоа решивме да заминеме за в град. Пред да појдеме Французите ни дадоа нови војнички алишта и нè натоварија со конзерви, со ориз, шеќер и други работи. Ни дадоа и еден отепан зајак.

Враќајќи се нè здогледаа Германците и како поздрав ни пратија неколку гранати, меѓутоа, по патот имаше подготвено ровови во кои се скривме. По извесно време бомбардирањето престана и ние појдовме за в град. Наскоро пристигнавме капнати од товарот што го носевме.

Кога пристигнав дома дојдоа сите селани настанати во Битола за да се распрашат за селото. Најмногу се интересираа за своите куќи, зашто дотогаш никој од нив не го имаше посетено селото, ние бевме првите. Причината за тоа беше не само забраните од Французите, ами и опасностите од Германците. Фронтовската линија беше на 4 километри од селото и од висините на Баба Планина Германците можеа да го забележат секое движење и на војската и на населението. Имаа поставено многу топови и ги чуваа патиштата и полето, па секое движење го казнуваа. Топовите секој ден биеја и движењето беше мошне ризично.

Ние децата веќе не се плашевме од гранатите, зашто свикнавме на нив, кон тоа не ни беше првпат да бегаме и да се криеме. Кришум повторно доаѓавме во селото и на Французите редовно им носевме кокошки и јајца. Како замена за тоа добивавме ориз, брашно, шеќер, конзерви и др.

Еден ден нè викна командантот. Бидејќи не сакаше лично тој да ни забрани доаѓање во селото, тоа го направи преку еден војник од гостилницата. Нам ни падна мачно. Натоварени за последен пат, појдовме за в град.

За време едно бомбардирање на градот загина еден од нас тројцата. Друштвото се растури и јас повторно отидов да работам во воденицата која се наоѓаше на горниот дел од градот.¹⁷⁷

Типови брашна

мај-јуни-јули 1937 год.

Пшенично:

Кумановско	Бр. Оч.	3 - 3,20 дин.
Битолско, автом.	Бр. Оч.	2,80 - 2,90 дин.
Битолско, автом.	Бр. 2	2,50 - 2,60 дин.
Брусничко, валјак	Бр. 2	2,20 - 2,30 дин.
Брусничко, камен	Бр. 3	2,10 - 2,20 дин.
Брусничко, камен	Бр. 4	2-2,10 дин.
		1,50 дин. ¹⁷⁸

Пченкарно:

Брусничките цркви во војната

21 јануари 1922 год.

Чест ми е учтиво да го известам протоереот дека црквата Св. Димитрија и Св. Вознесение во Брусник не биле активни во 1917, 1918, 1919, 1920 и 1921 год. нити имаа било какви приходи, според тоа не биле водени никакви сметковотствени книги, па заради тоа и не можат да се поднесат било какви финансиски извештаи.¹⁷⁹

Годишен школски испит во Брусник

20 јули 1942 год.

На 7 о.м., во неделата, бев отишол во блиското село Брусник. Присуствував на годишниот испит во училиште-

¹⁷⁷ Александар Стерјовски, *Годините од Првата светска...* 147-161.

¹⁷⁸ *Бели и црни хлеб*, Нови сјај, Битољ, год. IV, бр. 37-38-39, мај-јуни-јули 1937, 2.

¹⁷⁹ *Историски архив-Битола*, Фонд Егзархиски државен... АЕ-1922.

то. На испитот, исто така, присуствуваа и многу селани, родители на учениците. Точните одговори на учениците дадени на правилен бугарски јазик разбудија кај мене чувство на радост, расположба и гордост дека Бугарчињата и во селата на новоослободената Бугарија ги усвојуваат многу бргу и науката и бугарскиот книжевен јазик: та нели е роден јазик?! Децата одговараа непринудено, смело, пееја со воодушевување и народни песни и химната на царот.

Трогнат од сето тоа, кое што го чув и го доживев, како повод ми послужи Васил Левски, чиј портрет се наоѓаше обесен на ѕидот од училишната и со одобрение на учителот В. Апчев, им говорев на учениците за животот на големиот апостол. Се задржав посебно на идеалите и саможртвата на апостолот кон народот: како тој учеше на соработка и искрено служење, за слобода и доброто. Како тој ги мразеше отпадниците и предавниците на народот.

Во ова село, кое брои до 800 души, има две цркви: едната е стара а другата нова – С. Димитрија. Последната по опитоевропската војна од 1915-18 година имала прекрасен иконостас, работен од мајстори – резбари-дебраши. Иконостасот чинел 2.000 турски лири и бил сличен на оној од црквата Св. Спас од Скопје. Во 1917 год. тој бил уништен од бомбардирањето. Делови од него заробените бугарски војници ги среќавале во некои градови на Франција, очигледно однесени од француските војници и офицери, учесници на битолскиот фронт.

Селаните се радуваат на слободата и на родот што го очекуваат ова лето.¹⁸⁰

Брусничкото читалиште

20. II. 1944 год.

Денес се одржа годишното редовно собрание на местното народно читалиште „Војвода Никола Иванов“. Присуствуваа речиси сите негови членови. Собранието го отвори г. П. Ташков, којшто, на учителот Сл. Иванов, добар познавач на животот на месното читалиште, му даде да го раководи собрание.

Се разгледа и добро се разработи работата за 1942 и 1943 год. Стана очигледно, притоа, дека Читалиштето стои

¹⁸⁰ Ал. Д. Пиронковъ, цит. статија.

добро на своите позе и дека оди по сигурен пат. Реализиран е буџетот од 7.600 лева. Тоа има повеќе од 120 книги. Позајмени се 142 книги за домашно читање. Реализирани се 23 вечерни курсеви. Културно-просветната дејност е за пофалба. Нужно е да се купи уметничка и, со практични знаења, литература, за да се задоволи големиот интерес за читање. Раководните тела беа ослободени од одговорност за отчетниот период.

Буџетот за 1944 год., во висина од 8.600 лева се одобри. За купување книги беше предвидена сума од 4.000 лева.

Составот на управниот одбор се пополни со гласање. Се избраа предимно млади луѓе, оние најагилните и најзаинтересираните читатели.

Учителот г. Сл. Илиев го презентираше рефератот „Нуждата од повеќе знаење“, кој се исслуша со големо внимание. Во него тој го проследи развојот и улогата на Читалиштето, кое во минатото одигра, а и во иднина ќе одигра значајна улога за културно-просветно подигање на членовите и воопшто на населението. Се подвлече надежта дека Брусничкото читалиште може да биде едно од најнапредните во околицјата.

Собранието го оконча претседателот по двечасовно заседание. Тој ги увери членовите дека новата управа ќе развие максимална дејност за закрепнување и развиток на Читалиштето и дека основната цел што ќе ја има Читалиштето во Брусник во 1944 год. ќе биде да се развие како прво во својата дејност во околицјата.

Соопштува: секретарот Пандо Георгиев¹⁸¹

Доброволни акции на брусничани

Ноември-декември 1944 год.

Младината се собира три пати неделно, а нејзината главна работа се движи под знакот на подготовките на Вториот конгрес. Младината во селото ги собра, и истите им ги предаде на војската следните работи: 50 чифта чорапи, 22 крпи, 7 фанели и др.

Од селото на сечење дрва во село Ореово заминаа на доброволна акција 20 мажи и 21 жена.

¹⁸¹ Пандо Георгиев, цит. статија.

Жешите, собрани во својата организација ѝ подготвија и ѝ подарија на војската следното: 5 пуловери, 19 крпи и др., како и 1.700 лева.¹⁸²

Предизборен митинг

14 октомври 1945 год.

На 14, спроти 15 октомври, вечерта, во с. Брусник се одржа митинг на кој се собраа селаните од с. Брусник. Собирот го отвори другарот Алексо Андреевски, секретар на Општинскиот одбор на с. Дихово. Тој со неколку збора го објасни значењето на овој собир и потоа му даде збор на другарот Данаил Петкоски од истото село, сега политички комесар на Штинското воено подрачје. Тој во говорот го изнесе пошироко значењето на изборите. Тој говореше за реакцијата која ровари меѓу слабите елементи на нашиот народ и на што се држи реакцијата.

Исто така, другарот Дане говореше за опозицијата и за разликата меѓу старата и сегашната опозиција. Тој изнесе дека старата опозиција бараше нов систем, додека сегашната го бара стариот систем, на бившната југословенска монархија.

Говорот на другарот Дане беше проследуван со големи аплаузи и ракоплескање од страша на присутните кои беа на број околу 200. Се викаше дека ќе се гласа само за „Фронтот“, за Тито, за Република, а потоа се скандираше: „Долу реакцијата“, „Долу опозицијата!“.

По двечасовниот говор, собирот заврши.

П. Аџиевски¹⁸³

Сите на избори!

Први години по ослободувањето

☆ Да до II-от конгрес бидиме војници во нашата геројска војска ☆. Да живее непобедима Црвена армија-
☆. Да. жи. СКОЈ. Сите на избори. Тито Сталин.¹⁸⁴

¹⁸² *Обласна хроника*, Информативен лист на одделот за информации при Битолскиот Н.О.Одбор, год. I, бр. 5, 10.XII.1944, 2.

¹⁸³ *Пелагонија*, Орган на Окруж. одбор на Н. Фронт-Битола, год. I, бр. 9, 21 октомври 1945, 4.

¹⁸⁴ Натпис на ѕид од брусничка куќа.

ЖИТЕЛИ НА БРУСНИК

XV век
1468 год.

Памле, син на Продан
поп Петре
Којо, син на коларот
Никола Иванче
Черп, син на Бајо
Гов, син на Черп
Никша, син на Никола
Ајдин
Гене, син на Андреја
Спасе, син на Мартин
Лазор, син на Гене
Димитри, син на Герг
Негче, син на Војо
Димитри, син на Никола
Богдан, син на Никола
Никола, син на Трајко
Дујко, син на Никша
Тодор, син на Д-к-л-ч
Гон, Почкар
Пејо, брат на Којо

XVII век
1622 – 1680 год.

Стојо /1662/
Јован Кваре /1662/
Никче Стојко /1651/
Неделко /1652/
Петко Неделко /1657/
Димо Бојадн /1657/
Јован Димо /1657/
Нико Шукче /1657/
Митре Петко /1657/
Миле Шабо /1657/
Миле Јован /1657/
Панче Стојко /1640/
Јован Петре /1659/
Сарма, ќерка на Петко /1659/
Стојко Митан /1651/
Јован Димо /1651/
Косвот Неделко /1652/
Никола, син на Грујо /1622/
Караца /1680/
Петре /1677/
Стојко /1677/
Кваре /1677/
Петко /1652/
Бошо Петре /1661/
Торње /1661/

XVIII век
1716 – 1742 год.

Митра, ќерка на Раде /1716/
Триче, такица /1716/
Раде Пејков /1716/
Коста, син на Стојан /1716/
Ѓорго, син на Ничо /1728/
Трпо, син на Петре /1728/
Стојче Ђнкчи /1742/

XIX век
1812 год.
Секула воденичарот
Митре Борила
Стефо
Кузман
Велјан
Триче Ангеле
Ристе Ѓорѓија
Иван Стојан
Дамче Грујо

Митре Којо
Јанче Митре
Стефо Караџић
Стефо Ѓорше
Јован Велјан
Јован Јанкула
Ѓорѓе Илија
Немад Тоџор
Митре Илија
Јано Стојан
Јован Велјан
Митре Ангеле
Јанче Митре
Ристе Кузман
Јован

1869 год.

Димо, син на Игче
Симон, син на Стево
Јоше, син на Велјан
Стојан, син на Велјан
Апостол, син на Велјан

XIX век 1835 – 1900 год.

Ред. бр.	Презиме и име	Роден	Родители	Дете по ред	На колку год е добисно	у.
1.	Мицевски Ангеле	17.IX.1835	Петар, Иљинка	4	34,35	31.1.1929
2.	Каранѓелески Лазар	27.X.1837	Неделко, Невенка	5	38,38	
3.	Трајановска Велика	10.II.1840	Петар, Алѓа	9	48,47	
4.	Ѓорѓивска Доста	15.VII.1840	Ѓроздан, Веселинка	1	23,21	
5.	Ристевски Петар	15.VII.1845	Анџон, Ристана	3	29,29	
6.	Велјановски Отвн	17.IX.1846	Крсто, Марија	2	26,24	
7.	Ристевска Спасија	1.I.1850	Јован, Ристава	3	28,28	
8.	Ѓорѓивска Софија	15.V.1850	Јосиф, Маса	2	26,25	
9.	Тршовски Јосиф	17.VI.1850	Тале, Давина	3	38,37	
10.	Самонovski Димитар	23.VIII.1850	Стеван, Таса	5	34,34	

11. Гроздановски Јован	7. XII. 1850	Ѓорѓи, Мелка	2	27,26	4. IV. 1929
12. Босилковски Михајло	2. X. 1851	Иван, Трајанка	2	26,25	
13. Ѓорѓевски Крсте	20. VII. 1852	Јосиф, Маса	1	25,23	9. IV. 1929
14. Милошевски Атанас	27. XI. 1852	Босилко, Калина	3	30,28	1931
15. Николовски Јован	17. I. 1853	Ѓорѓи, Катерина	2	25,24	1931
16. Трапановски Стеван	16. II. 1855	Таса, -	3	37,35	
17. Гроздановски Крсте	17. VII. 1855	Ѓорѓи, Лейка	3	29,29	
18. Мишевски Ристо	12. X. 1855	Петар, Иљинка	3	28,28	
19. Наумовска Митра	15. XI. 1855	Димитар, Неда	3	35,33	1932
20. Станковска Васа	25. XI. 1855	Таса, Марија	3	33,33	1932
21. Петровски Иљва	7. IV. 1857	Цветан, Неца	3	28,28	
22. Наумовски Ристо	21. VI. 1857	Димитрија, Неда	3	29,27	23. XI. 1921
23. Мишевски Андон	21. VII. 1857	Петар, Иљинка	3	33,30	
24. Петровски Петар	15. VIII. 1857	Иван, Софија	5	37,35	23. XI. 1929
25. Груевски Стојан	16. VIII.	Јован, Маса	2	26,26	11. X. 1929
26. Станковски Петар	16. X. 1857	Андон, Таса	2	28,26	
27. Талевски Ѓорѓи	17. X. 1857.	Темелко, Ангџа	3	31,28	
28. Симоновски Цветан	17. V. 1858	Стеван, Таса	3	27,27	
29. Димитровски Спасе	20. VII. 1858	Ѓорѓи, Велика	2	25,24	
30. Димитријевска Марија	29. IX. 1858	Таса, Доста	3	28,26	
31. Димитријевска Елена	26. II. 1859	Петар, -	4	35,33	
32. Стевовски Тале	17. XI. 1859	Марко, Васа	4	30,30	
33. Ивановски Костадин	15. XI. 1859	Ангеле, Бојка	3	30,28	1895
34. Црљевски Симо	16. II. 1860	Крсте, Цвета	2	26,24	
35. Наумовски Ристе	17. IV. 1860	Димитрија, Неда	1	27,24	
36. Талевска Неделко	21. IV. 1860	Петар, Калина	3	30,30	
37. Талевски Крсте	21. IV. 1860	Димитрија, Риза	3	28,28	1932
38. Наумовска Деспина	10. VII. 1860	Ѓорѓи, Зоја	3	31,30	
39. Ѓорѓијевски Стојан	12. VII. 1860	Јосиф, Маса	1	24,22	1934
40. Симоновска Доста	17. VIII. 1860	Атанас, Цвета	7	40,39	
41. Николовски Никола	12. X. 1860	Коте, Маса	1	25,23	
42. Ванчовска Румена	13. X. 1860	Неделко, Стамска	5	44,44	7. III. 1932
43. Алексовска Велика	17. X. 1860	Секула, Манама	4	33,30	1939
44. Велјановски Никола	17. XI. 1860	Стојан, Велика	3	28,28	
45. Алчевска Митра	17. X. 1860	Апостол, Јованка	4	37,35	1933
46. Гроздановска Деспина	15. XI. 1860	Ристе, Марија	3	30,28	
47. Ѓорѓијевски Крсте	17. II. 1863	Ристе, Анча	4	43,41	
48. Котевски Огнен	25. II. 1863	Стојан, Грозда	3	37,35	
49. Симоновски Хараламше	17. VI. 1863	Атанас, Цвета	3	31,28	
50. Ѓорѓијевски Крсте	2. VII. 1863	Огнен, Велика	2	27,27	
51. Талевска Велика	11. X. 1863	Никола, Маса	1	21,20	
52. Талевски Петко	17. X. 1863	Петар, Катерина	2	25,23	1948
53. Бошевски Лазар	16. I. 1864	Стојан, Сирма	3	30,28	1933
54. Тасевски/Велев/Илија	7. V. 1864	Ѓорѓи, Велика	3	31,29	
55. Костовска Анча	16. VII. 1864	Илија, Марија	4	35,34	25. III. 1929
56. Наумовска Софија	25. III. 1865	Димитрија, Неда	1	23,20	

57. Цилевски Ташко	17.IV.1865	Диме, Неда	3	32,31	
58. Гроздановска Велика	9.VII.1865	Ѓорѓи, Менка	3	30,39	
59. Илиевска Доста	15.IX.1865	Петар, Велика	4	38,37	
60. Костовска Менка	7.X.1865	Петар, Ката	3	29,37	
61. Чавдаровска Пеша	12.X.1865	Димитар, Велика	2	28,25	
62. Николовски Стеван	15.X.1865	Коте, Маса	5	40,39	
63. Мишевска Тодора	13.II.1866	Петре, Илиника	1	24,22	
64. Босилковски Петар	17.X.1866	Иван, Трајана	5	35,33	
65. Николовска Катерина	3.I.1867	Тало, Менка	4	37,35	
66. Андоновски Никола	25.II.1867	Марко, Аљча	3	27,28	
67. Ристевска Велика	15.IV.1867	Диме, Неда	1	23,20	1941
68. Стевановска Велика	5.V.1867	Марко, Василка	3	36,35	
69. Наумовска Аспасија	18.II.1868	Ѓорѓи, Стамена	3	34,35	
70. Тасевски Михајло	17.VIII.1868	Ѓорѓи, Свезда	4	34,33	
71. Костовска Трајана	17.X.1868	Петре, Митра	2	30,23	
72. Николовска Тодора	17.XI.1868	Стојан, Ѓурѓа	4	34,35	
73. Станковска Калина	10.XI.1868	Спасе, Зоја	3	31,29	
74. Станковска Марџија	17.XII.1868	Таше, Софија	3	32,31	
75. Станковски Димитрија	19.XII.1868	Анџон, Таса	3	35,33	
76. Андриевска Менка	17.X.1869	Стојан, Ристана	3	28,27	
77. Алчевски Тодор	3.XI.1869	Алче, Стојанка	5	43,41	1932
78. Митровски Коста	15.I.1870	Ѓорѓи, Велика	2	27,25	
79. Стевановска Пеша	13.II.1870	Наум, Бојка	4	31,29	24.IV.1929
80. Станковска Неда	15.II.1870	Анџон, Таса	5	47,41	
81. Наумовски Ангелко	18.II.1870	Димитар, Неда	2	29,24	
82. Стерјовски Васил	19.II.1870	Зиса, Наумка	2	27,24	1940
83. Гроздановски Стеван	10.III.1870	Ристе, Марија	2	27,28	
84. Петровска Пеша	10.IV.1870	Ѓорѓи, Катерина	3	31,29	
85. Станковски Петар	12.IV.1870	Тасе, Марија	4	33,32	1932
86. Босилковски Божин	5.VI.1870	Иван, Трајана	3	37,31	
87. Талевски Ѓорѓи	10.VII.1870	Атанас, Злата	3	30,27	1932
88. Димитриевски Јован	1.IX.1870	Стеван, Петкана	1	27,26	
89. Јовановска Димана	15.IX.1870	Петар, Деспина	6	45,43	1931
90. Ристевска Велика	17.X.1870	Диме, Риза	5	41,39	
91. Неделковски Ѓорѓи	17.X.1870	Коте, Софија	3	30,28	
92. Симоновска Трајана	5.XI.1870	Велјан, Ристана	9	45,41	
93. Стевановски Јован	5.XI.1870	Наум, Бојка	3	29,27	
94. Кузмановски Васил	3.II.1871	Ристе, Аљча	2	27,25	
95. Триевски Петар	15.II.1871	Коста, Аљча	2	27,26	1933
96. Стојановска Васа	17.II.1871	Ристе, Донка	2	29,29	
97. Николовска Велика	17.VI.1871	Стеван, Севда	1	25,23	
98. Крстевска Митра	17.VI.1871	Велјан, Марија	1	24,22	21.III.1942
99. Темелковска Катерина	4.VIII.1871	Никола, Петкана	3	31,29	
100. Ташевска Фанија	17.VIII.1871	Никола, Параскева	4	39,38	
101. Станковски Васил	21.X.1871	Мито, Велика	4	41,40	
102. Станковски Трџфун	12.II.1872	Спасе, Зоја	4	37,34	
103. Ѓоревска Васа	17.II.1872	Крсте, Менка	2	27,25	

104. Петровски Јован	7.Ш.1872	Ѓорѓи, Катерина	3	35,34
105. Ѓорѓиевски Јосиф	17.Х.1872	Лазар, Ристана	2	26,24
106. Јовановски Спасе	5.Ш.1873	Ташко, Грозда	2	27,26
107. Џуцковска Грозда	14.Ш.1873	Тале, Илинка	4	39,37
108. Бошевска Пеша	19.Ш.1873	Тодор, Марија	1	24,21
109. Крстевски Ѓорѓи	19.ИВ.1873	Огнен, Алта	3	29,27
110. Тасевски Димитрија	17.У.1873	Ѓорѓи, Стојанка	5	41,38
111. Тријевски Цветко	17.УШ.1873	Димо, Дафинка	-	—
112. Симоновска Митра	17.Х.1873	Атанас, Цвета	7	43,41
113. Стојановски Јован	3.І.1874	Ѓорѓи, Сирма	3	31,27
114. Тасевски Велјан	10.Х.1874	Ѓорѓи, Свезда	5	42,41
115. Секуловски Марко	17.Х.1874	Ѓорѓи, Софија	1.	24,23
116. Андреевски Никола	17.Х.1874	Стојан, Риза	5	42,40
117. Ристевски Стојан	17.І.1875	Анџов, Ристана	3	31,30
118. Петровска Митра	10.Ш.1875	Ангеле, Арса	4	38,37
119. Наумовски Лазар	17.Ш.1875	Димитрија, Неџа	3	32,29
120. Ѓорѓиевски Тодор	17.У.1875	Јован, Софија	1	25,21
121. Ѓорѓиевски Никола	17.УШ.1875	Стево, Неџа	2	27,24
122. Чавдаровска Коста	4.УШ.1875	Тодор, Доста	2	25,23
123. Ристевска Јованка	10.УШ.1875	Огнен, Катерина	3	31,29
124. Куќановска Божна	17.ІХ.1875	Велјан, Анча	2	27,25
125. Адлевски Наум	4.Х.1875	Датчо, Ристана	4	39,37
126. Ристевски Темљо	12.Х.1875	Огнен, Катерина	3	35,34
127. Бошевски Јосиф	17.Х.1875	Ристо, Митра	2	27,25
128. Ристевска Севда	18.Х.1875	Димо, Ристана	5	43,40
129. Петровска Спаса	17.ХІ.1875	Иван, Софија	4	37,34
130. Николовски Јован	15.ХІІ.1875	Иван, Софија	4	37,34
131. Петровски Божин	15.ХІ.1876	Цветан, Неџа	4	39,37
132. Неделковски Никола	9.ХІІ.1876	Лазар, Митра	1	27,23
133. Ѓорѓиевска Митра	25.ХІІ.1877	Стојан, Ѓурѓа	5	39,38
134. Стојановска Менка	3.УШ.1877	Ристо, Доста	3	35,34
135. Наумовска Велика	15.УШ.1877	Тодор, Доста	4	39,37
136. Петровски Стојан	17.УШ.1877	Ангеле, Арса	3	29,27
137. Секуловски Велјан	7.ІХ.1877	Ѓорѓи, Софија	2	29,25
138. Петровски Панѓа	17.ІХ.1877	Ристо, Марија	3	31,30
139. Ѓорѓиевска Зоја	11.ІУ.1878	Јован, Софија	3	34,32
140. Станковски Ѓорѓи	5.Ш.1879	Спасе, Зоја	5	39,37
141. Бошевски Петар	5.Ш.1879	Тодор, Марија	1	28,27
142. Неделковска Анча	10.Ш.1879	Стојан, Доста	1	25,23
143. Грујовски Ѓорѓи	16.ІУ.1879	Стојан, Тодора	1	25,31
144. Котевски Димитрија	17.У.1879	Лазар, Менка	1	24,21
145. Наумовски Васил	15.УШ.1879	Ристе, Митра	2	28,25
146. Огненовски Никола	20.ІХ.1879	Димитрија, Софија	2	27,25
147. Крстевски Јосиф	17.ХІ.1879	Огнен, Алта	3	31,27
148. Момицовски Никола	15.ХІІ.1879	Јосиф, Стојна	2	28,25
149. Ѓорѓевска Ристана	7.І.1880	Крсте, Менка	4	38,37
150. Стојановска Пеша	13.Ш.1880	Атанас, Неџа	4	38,37

16.УШ.1931

151. Кузмановска Катерина	15.IV.1880	Тодор, Доста	2	27,26
152. Јовановска Бојка	16.IV.1880	Стеван, Петра	3	32,31
153. Циљевска Бојана	5.V.1880	Коте, Растана	2	27,25
154. Чавдаровски Вељан	7.V.1880	Ѓорѓи, Зоја	2	27,26
155. Момировски Ристо	5.IX.1880	Јосиф, Стојна	2	29,27
156. Симоовски Китан	20.X.1880	Димитрија, Петкана	3	31,29
157. Тривески Никола	7.XI.1880	Вељан, Анча	1	25,21
158. Ѓорѓиевска Севда	5.I.1881	Атанас, Марија	3	29,28
159. Стојановски /Кубуровски/ Лазар	17.IV.1881	Ѓорѓи, Сарма	3	34,28
160. Тривески Петар	7.VI.1881	Ристо, Растана	2	27,24
161. Вељановски Јован	27.VIII.1881	Ката, Васа	3	29,27
162. Петровски Спасе	17.VIII.1881	Стојан, Захарија	1	25,23
163. Станковски Стеван	5.X.1881	Спасе, Зоја	6	38,37
164. Илиевска Велика	3.II.1882	Ванко, Бојка	10	48,43
165. Бошевски Тале	5.II.1882	Тодор, Марија	3	31,28
166. Јосифовска Менка	7.II.1882	Спасе, Стојна	3	34,30
167. Стевовска Бојка	10.II.1882	Атанас, Цвета	2	27,24
168. Бошевски Спасе	16.III.1882	Димитрија, Божана	4	38,37
169. Мишевска Матра	7.VIII.1882	Васил, Петра	1	25,23
170. Бошевска Васа	10.IX.1882	Тодор, Марија	5	38,37
171. Божиновска Велика	12.X.1882	Димитрија, Божана	1	25,22
172. Неделковски Кузман	6.I.1883	Коте, Софија	1	25,23
173. Палашевски Јован	14.V.1883	Ѓорѓи, Велика	3	31,28
174. Ѓорѓиевски Вељан	15.V.1883	Крсте, Менка	3	38,37
175. Чавдаровска Велика	11.VI.1883	Ѓорѓи, Зоја	2	27,24
176. Ивановска Велика	7.X.1883	Васил, Анча	3	31,30
177. Димовски Васил	16.X.1883	Јован, Велика	3	31,27
178. Лазаревски Ангеле	15.XI.1883	Тодор, Димана	2	28,25
179. Петровски Сотир	17.I.1884	Ѓорѓи, Катарина	6	39,37
180. Димовски Лазар	17.II.1884	Јован, Велика	3	31,28
181. Талевски Јован	17.VII.1884	Атанас, Злата	3	30,28
182. Петровски Сотир	20.XI.1884	Ѓорѓи, Катарина	2	28,25
183. Николовски Јован	23.XI.1884	Тале, Менка	1	25,23
184. Петровски Сотир	2.XII.1884	Ѓорѓи, Калинка	2	26,23
185. Ѓорѓиевска Анча	12.XII.1884	Ристо, Велика	4	37,36
186. Николовски Сотир	5.I.1885	Симон, Грозда	4	38,37
187. Ѓорѓиевски Илија	23.II.1885	Јован, Софија	2	25,22
188. Гововска Пеша	3.III.1885	Неделко, Крста	5	39,39
189. Тасевска Пеша	12.III.1885	Вељан, Елева	2	27,25
190. Петровска Велика	5.IV.1885	Коста, Спасија	1	24,21
191. Јовановска Невена	7.IX.1885	Ташко, Марија	5	39,35
192. Спасевски Никола	17.XI.1885	Димитар, Невена	2	27,25
193. Спасевски Никола	7.XI.1885	Мате, --	3	32,30
194. Јовановска Тодора	7.II.1886	Атанас, Грозда	4	39,36
195. Босилковски Вељан	10.IV.1886	Атанас, Елена	2	32,30
196. Бошевски Ѓорѓи	21.V.1886	Димитар, Божана	2	29,27

197.	Стојановски Ѓорѓи	18.V.1886	Ристо, Доња	4	38,35
198.	Ивановски Иван	17.VI.1886	Петар, Невена	2	32,30
199.	Николовски Тодор	17.VIII.1886	Тале, Менка	2	35,33
200.	Крстевска Пеша	15.XI.1886	Ѓорѓи, Аича	5	45,42
201.	Ѓорѓевски Наум	7.XI.1886	Крсте, Менка	2	27,25
202.	Вељановска Цвета	12.II.1887	Ѓорѓи, Мараја	5	44,42
203.	Неделковска Елена	17.II.1887	Васил, Пеша	3	38,35
204.	Ѓорѓиевска Гроздановска Леда	17.II.1887	Никола, Митра	1	23,21
205.	Чавдаровска Елена	12.III.1887	Васил, Пеша	4	39,37
206.	Анѓелковски Божен	13.III.1887	Тодор, Ката	2	30,28
207.	Јовановски Стојан	15.IV.1887	Крсте, Ѓурѓа	1	28,25
208.	Гоновски Михајло	10.V.1887	Димитар, Софија	2	32,30
209.	Вељановски Богоја	10.VI.1887	Никола, Петкана	4	36,35
210.	Каранѓеловска Цвета	13.VIII.1887	Лазар, Стојна	5	36,35
211.	Каранѓеловска Елена	15.VIII.1887	- -	-	-
212.	Ивановски Јосиф	12.IX.1887	Михајло, Доста	2	35,33
213.	Гроздановска Стојна	5.X.1887	Јован, Велика	3	38,36
214.	Анѓеловски Марко	17.X.1887	Тодор, Ката	3	35,33
215.	Неделковски Анѓел	17.X.1887	Коте, Софија	3	36,35
216.	Анѓелковска Велика	15.IV.1888	Тодор, Катја	1	23,21
217.	Илиевска Васа	17.X.1888	Ташко, Таса	3	28,27
218.	Петровски Јован	11.XI.1888	Стојан, Захарија	2	27,25
219.	Костовска Васа	14.II.1889	Божин, Велика	4	39,37
220.	Колевски Димитар	4.VI.1889	Ѓорѓи, Спаса	2	24,22
221.	Андоновска Менка	5.X.1889	Расте, Стојна	3	28,26
222.	Каранѓелевска Трајана	13.XI.1889	Тодор, Сврма	4	30,37
223.	Стевовска Ѓурѓа	10.XII.1889	Цветко, Велика	1	25,22
224.	Андоновски Стеван	10.XII.1889	Тодор, Велика	5	37,35
225.	Николовска Севда	1.I.1890	Никола, Растана	1	25,23
226.	Секуловски Анѓелко	7.II.1890	Ѓорѓи, Софија	3	32,30
227.	Андоновска Васа	10.III.1890	Тодор, Велика	3	32,32
228.	Крстевска Аича	7.IV.1890	Отнен, Алта	4	33,32
229.	Петровска Велика	11.VIII.1890	Пецо, Менка	2	32,30
230.	Алчевска Марија	25.IX.1890	Јован, Митра	7	44,42
231.	Ѓорѓиевска Параскева	12.X.1890	Илија, Крсте	4	37,35
232.	Цилевски Петре	17.X.1890	Симон, Севда	1	27,25
233.	Гроздановски Коста	17.X.1890	Никола, Митра	4	37,35
234.	Јосифовски Божин	17.XI.1890	Крсте, Риза	1	24,23
235.	Петровска Ленка	17.XI.1890	Расте, Мара	3	34,32
236.	Ѓорѓевски Ташко	10.I.1891	Стојан, Божана	2	29,28
237.	Крстевска Велика	20.IV.1891	Отнен, Марија	3	32,30
238.	Лазаревски Ѓорѓи	29.V.1891	Тодор, -	4	38,36
239.	Пашевска Велика	10.VI.1891	Стојче, Ката	3	32,30
240.	Огњеновски Расте	16.VIII.1891	Коста, Тодора	1	24,23
241.	Стојановска Велика	15.IV.1892	Никола, Петхана	1	27,25
242.	Јосифовски Илија	5.VIII.1892	Крсте, Риза	2	30,28

243. Јовановски Васил	7.V.1893	Крсте, Гурѓа	2	28,26
244. Ѓорѓиевска Менка	14.VI.1893	Јован, Велика	3	35,33
245. Костовска Ѓурѓа	17.VIII.1893	Васил, Елена	3	32,30
246. Тасевски Михајло	17.X.1893	Стојче, Катерина	2	29,27
247. Димитровски Томе	5.I.1894	Ташко, Невена	4	34,42
248. Стојановски Михајло	12.III.1894	Лазар, Велика	3	28,27
249. Ристевска Анча	5.II.1895	Васил, Софија	2	28,27
250. Трповска Фанија	17.II.1895	Ристе, Риза	3	32,30
251. Ангелковски Михајло	5.V.1895	Тодор, Ката	5	37,35
252. Трпчевски Јосиф	17.VI.1895	Петар, Неда	1	23,21
253. Ристевска Цвета	16.VII.1895	Крсте, Пеша	5	35,33
254. Димовски Тале	15.IX.1895	Стево, Васа	3	32,31
255. Василевска Параскева	17.X.1895	Велјан, Параскева	5	36,35
256. Стојановска Фанија	17.X.1895	Огнен, Менка	2	29,28
257. Костовска Мара	17.X.1895	Петар, Неда	3	34,33
258. Котевска Васа	18.X.1895	Ѓорѓи, Спаса	3	31,29
259. – Софија	10.XI.1895	Александар, Петкана	2	28,27
260. Илчевска Васа	17.XI.1895	Ристе, Митра	5	37,35
261. Ивановски Констан- тин	18.XII.1895	Ангеле, Бојка	3	30,28
262. Гроздановска Илинка	17.IV.1896	Јован, Велика	3	31,30
263. Петровски Ангеле	17.V.1896	Здраве, Менка	5	35,33
264. Андоновска Ѓурѓа	12.VI.1896	Тодор, Велика	4	35,34
265. Огненовски Јован	13.VIII.1896	Ристо, Марија	2	28,26
266. Стевовски Атанас	12.X.1896	Јован, Катерина	2	28,26
267. Ѓорѓиевски Михајло	15.XI.1896	Јован, Софија	4	28,27
268. Котевски Панѓа	5.II.1897	Васил, Лена	1	24,23
269. Алчевски Велјан	15.IV.1897	Тодор, Сјрма	2	33,30
270. Јосифовска Елена	17.IV.1897	Ѓорѓи, Катерина	8	39,38
271. Јосифовски Ванѓел	17.VIII.1897	Стојан, Бона	2	27,25
272. Неделковски Дими- трија	12.XI.1897	Лазар, Митра	2	27,26
273. Андоновски Михајло	17.XI.1897	Митре, Неда	4	35,32
274. Петровски Спасе	20.XII.1897	Илија, Велика	1	27,26
275. Огненовски Петар	21.V.1898	Ристе, Марија	3	29,28
276. Симоновска Доста	17.VIII.1898	Цветан, Велика	3	32,31
277. Тасевски Ламбо	17.VIII.1898	Михајло, Санѓа	3	27,26
278. Димитриевска Васа	17.IX.1898	Ристо, Крстана	4	35,34
279. Неделковски Панѓа	10.X.1898	Димитрија, Ѓурѓа	4	34,34
280. Димитриевски Јосиф	11.II.1899	Ристо, Катерина	1	27,26
281. Гроздановски Ташко	15.II.1899	Никола, Митра	5	35,34
282. Андоновски Иван	19.III.1899	Тодор, Велика	6	34,34
283. Талевска Васа	15.IV.1899	Ангелко, Марија	1	27,26
284. Гроздановски Панѓа	7.V.1899	Крсте, Пеша	2	29,28
285. Јовановски Сотир	14.V.1889	Крсте, Риза	3	33,31
286. Огненовски Димитри- ја	12.VI.1899	Ѓорѓи, Фанија	1	24,22
287. Петровски Васил	19.VI.1899	Петко, Анча	2	27,25

288. Котевски Атанас	7.VIII.1899	Отвез, Менка	1	24,23
289. Илиевски Коста	15.VIII.1899	Танас, Маса	2	28,27
290. Тасевски Павле	17.VIII.1899	Петар, Невена	2	29,28
291. Димовска Васа	10.XII.1899	Татко, Невена	3	35,33
292. Растевски Наум	14.XII.1899	Доне, Риза	2	29,27
293. Николовски Михајло	20.XII.1899	Димитар, Менка	-	-
294. Петровски Здравс	12.I.1900	Неделко, Аяча	3	33,30
295. Ристевска Васа	17.II.1900	Крсте, Пеша	5	32,31
296. Петровска Стојна	17.II.1900	Кочо, Спасја	5	33,31
297. Ивановски Димитрија	19.II.1900	Петар, Велика	2	28,27
298. Марковски Никола	17.IV.1900	Крсте, -	2	28,26
299. Солевски Спиро	12.V.1900	Никола, Марија	5	33,31
300. Груевски Коста	5.VI.1900	Ѓорѓи, Марија	1	23,21
301. Цветковски Сотар	10.VII.1900	Божин, Катерана	3	28,29
302. Кузмановска Маса	11.VII.1900	Васил, Васа	3	32,30
303. Ѓорѓиевска Пеша	17.VII.1900	Спасе, Менка	1	24,23
304. Котевска Катерина	5.VIII.1900	Петар, Митра	2	28,26
305. Ивановски Никола	10.IX.1900	Божин, Пеша	2	27,25
306. Цветковска Ивана	15.IX.1900	Здравс, Менка	3	29,27
307. Растевска Менка	20.IX.1900	Крсте, Пеша	3	32,30
308. Колевски Александар	18.X.1900	Велјан, Аяча	1	24,22
309. Димитриевска Таса	17.XI.1900	Ристе, Крста	2	26,25 ¹⁸⁵

Венчани во храмот Св. Димитрија во с. Брусник /1860-1900/

Ред. број	Име и презиме Зетот Невестата	Родители на Зетот Невестата	Датум на раѓање Зетот Невестата	Бракот е:		Стапиле во брак-датум Кум С. Сват
				I II Писмена се Зетот Невестата	II I не не	
1.	Ангеле Мицевски	Петар, Иљвнка Стојан,	17.X.1835	II	17.XI.1860	Дямо Констатиновски земј. Брусник Татко Јовановски земј. Брусник
			Брусник	II	17.XI.1840	
			Брусник	не	не	
2.	Огнен Велјановски	Крсте, Магда Тасе, Елена	2.XII.1846	I	17.XI.1870	Коте Каранѓелевски земј. Брусник Тале Николовски, земј. Брусник
			Брусник	I	не	
			8.I.1849	не	не	
			Дяново	не	не	

¹⁸⁵ Историски архив – Битола, Протокол упис рођених парохије Брусник.

3. Јован Николовски	Ѓорѓи, Катерина Јосиф, Марија	1.Х.1851 Брусник 24.1.1853 Брусник	I	17. IX. 1870
			I	Глигор Јовановски,
			не не	бавчанџија – Битола Димитрија Ристевски, земј. Брусник
4. Тодор Николовски Марија Димитровска	Боше, Таса Тасе, Доста	17.Х.1853 Брусник 12. IX. 1854 Брусник	I	17.Х.1874
			I	Ристе Николовски
			не не	земј. Брусник Ристе Кузмановски земј. Брусник
5. Димитрија Симоновски Петкана Стеванова	Стеван, Маса Коста, Катерина	26.Х.1850 Брусник 3.1.1853 Диво	I	27. VIII. 1875
			I	Овси Крстевски
			не не	земј. Брусник Никола Јовановски, земј. Брусник
6. Ѓорѓи Секулев Софија Ристева	Цвета Секула, Ристо, Арса	17. VII. 1850 Брусник 12.1.1855 Диво	I	7.Х.1876
			I	Ристо Кузмановски,
			не не	земј. Брусник Марко Стерјевски, земј. Брусник
7. Стеван Ѓорѓиевски Васа Станковска	Диво, Таса Тасе, Марија	10.Х.1850 Брусник 25. IV. 1855 Брусник	I	7.Х.1876
			I	Адријан Ристевски,
			не не	земј. Оризари Јован Димковски земј. Брусник
8. Васил Наумовски Пеша Тоновска	Неделко, Деспина Наѓо, Арса	12. XII. 1845 Брусник 3.1.1850 Н. Поле	I	17. IX. 1876
			I	Јован Схерлевски,
			не не	земј. Брусник Стојан Неделковски, земј. Брусник
9. Ристе Наумовски Митра Орцовска	Димитар, Неда Димитар, Неда	5.Х.1853 Брусник 25.1.1854 Лавци	I	25. XI. 1876
			I	Тодор Ангеловски
			не не	земј. Брусник Ташко Јанушевски, земј. Брусник
10. Здраве Цветков Менка Петровска	Цветко, Неша Петар, Ката	6. XII. 1857 12. IV. 1856	I	6. XII. 1877
			I	Никола Темелковски,
			не не	земј. Брусник Ѓорѓи Кокалевски, земј. Брусник
11. Петар Стојановски Невска Јовановска	Јован, Софија Тасе, Марија	15. VI. 1857 Брусник 2. VIII. 1858 Брусник	I	12. I. 1878
			I	---
			да не	---
12. Димитрија Велјановски Митра Николовска	Боше, Таса Петар, Калнаа	17. V. 1858 Брусник 12. VIII. 1860 Лавци	I	20. IX. 1879
			I	Стојан Николовски
			не не	земј. Брусник Божин Васовски, бавчанџија – Битола

13. Тале Стевановски Ристана Велјанова	Марко, Васа Велјан, Калина	17.X.1859 Брусник 6.II.1861 Дрво	I I не не	20.X.1879 Петар Стојановски, земј. Трново Ташко Јовановски, земј. Брусник
14. Михајло Босилковски Деспина Наумовска	Иван, Трајана Горѓа, Зоја	12.X.1856 Брусник 10.VI.1860 Брусник	I I не не	26.X.1879 Александар Николовски сточар-Магарево Танас Босилковски, земј. Брусник
15. Димитрија Николовски Гурѓа Лазаревска	Неделко, Дафа Никола, Велика	5.IV.1858 Брусник 7.VI.1860 Лавци	I I да не	5.VI.1880 Андон Кукановски, земј. Брусник Јован Апчев, земј. Брусник
16. Стојан Ѓорѓиевски Божана Петрова	Јосиф, Маса Петар, -	12.IV.1858 Брусник 1.I.1860 Брусник	I I не не	15.VI.1880 Ванчо Јовановски, земј. Брусник Ристо Илиевски, земј. Брусник
17. Крсте Јосифовски Риза Јовановска	Јосиф, Васа Јосиф, Зоја	8.XI.1857 Брусник 25.IX.1860 Буково	I I да не	15.VI.1880 Ванчо Јовановски земј. Битола Димитрија Ѓорѓиевски земј. Брусник
18. Ѓорѓи Талевски Пеша Ристовска	Темелко, Анѓа Темелко, Трајана	17.X.1858 Брусник 5.II.1860 Н. Поле	I I да не	15.VI.1880 Коста Неделковски, земј. Велушина Петар Талевски, земј. Брусник
19. Никола Трајковски Деспина Гроздановска	Ристо, Арса Ристо, Марија	17.II.1857 Дрво 15.XI.1860 Брусник	I I да не	15.XI.1880 Митре Каранфиловски, земј. Дрво Ванчо Котевски земј. Дрво
20. Андон Мицевски Менка Јовановска	Петар, Илинка Спиро, Марија	21.VII.1858 Брусник 21.VII.1860 Магарево	I I не не	15.XI.1880 Коста Триевски земј. Брусник Наум Стевановски, земј. Брусник
21. Илја Тасевска Крста Јанакска	Ѓорѓа, Велика Јаваки, Стамена	25.X.1858 Брусник 31.VIII.1861 Дрво	I I не не	10.II.1881 Димитрија Мајанковски земј. Лавци Ристо Стојановски, земј. Лавци

22. Неделко Талевски Анча Костовска	Петар, Ката Илија, Марија,	27.IV.1858 Брусник 16.VII.1860 Брусник	II II не	19.II.1881 Коста? Неделковски земј. Велушина Иван Чекутовски, земј. Брусник
23. Димитрија Костовска Велика Маламамовска	Јован, Елена Секула, Малама	17.II.1857 Лавци 4.X.1861 Брусник	I I не не	5.VI.1881 Ристо Димковски, земј. Лавци Горѓи Јовановски, земј. Лавци
24. Тодор Станковски Велика Гроздановска	Анџон, Таса Горѓи, Менка	15.X.1857 19.VI.1861 Брусник	II II да не	15.IX.1881 Никола Трповски, земј. Велушина Ристо Анџоновски, земј. Брусник
25. Никола Велјановски, Петкана Крстева	Стојан, Велика Крсте	10.IV.1860 Брусник 19.X.1861 Лавци	I I не не	5.II.1882 Дамо Ангелковски, земј. Лавци Јован Илиевски, земј. Брусник
26. Крсте Гроздановски Пеша Јанакјевска	Горѓи, Менка Горѓи, Алта	3.XI.1859 Брусник 3.X.1861 Двово	I I да не	15.I.1882 Стојан Петковски, земј. Брусник Петар Ивановски, земј. Брусник
27. Коста Чавдаровски Катерина Кузмановска	Тодор, Доста Ристе, Анча	5.V.1862 Брусник 25.I.1863 Брусник	I I да не	15.II.1883 Васил Петровски, земј. Брусник Григор Трповски земј. Брусник
28. Петар Ристевски Неда Ристевска	Анџон, Растава Горѓи, Велика	18.X.1860 Брусник 12.I.1862 Брусник	I I да не	10.VI.1883 Ведко Куќановски земј. Брусник Тале Палашевски, земј. Брусник
29. Михајло Тасевски Савта Ристевска	Горѓи, Свезда Насе, Кята	27.XI.1864 Брусник 13.IX.1865 Двово	I I да не	7.V.1886 Даме Мајранковски, земј. Лавци Димитр Станковски, земј. Брусник

30. Илџа Петровски Велика Стевановска	Цветко, Неша Марко, Васа	20.IV.1865	I	7.II.1887
		Брусник	I	Карафил Петровски, земј. Диово
		12.V.1867 Брусник	не не	Здраве Цветковски, земј. Брусник
31. Тодор Вељановски Сарма Андюовска	Анче, Стојанка Диме, Пауна	15.IV.1865	I	2.V.1887
		Брусник	I	Вељан
		21.VII.1867 Диово	не не	Лазар Стојановски, земј. Брусник
32. Огњен Котевски Менка Ѓорѓиевска	Стојан, Грозда Јован, Цвета	28.X.1864	I	12.VI.1887
		Брусник	I	Карафил Петровски, земј.
		3.V.1866 Буково	да не	Лазар Стојановски, земј. Брусник
33. Спасе Јовановски Ивана Петровска	Ташко, Грозда Тале, Деспина	25.I.1865	I	12.VI.1887
		Брусник	I	Стеван Вељановски, земј. Брусник
		14.II.1867 Крстоар	да не	Јован Димовски, земј. Брусник
34. Петар Неделковски Митра Неделковска	Коте, Марија Петре, Ангелина	17.VI.1864	I	26.X.1887
		Брусник	I	Никола Ташковски, земј. Н. Поле
		17.IX.1867 Диово	да не	Тодор Петровски, земј. Брусник
35. Савон Цилевски Севда Иллевска	Коте, Цвета Наум, Тодора	16.II.1865	I	26.X.1887
		Брусник	I	Лазар Петровски, земј. Брусник
		12.X.1867 Диово	да не	Ташко Котевски, земј. Брусник
36. Крсте Ѓорѓиевски Пеша Ѓорѓиева	Ристе, Анча Ѓорѓи, Катерина	7.V.1865	I	15.XI.1887
		Брусник	I	Лазар Ѓорѓиевски, земј. Велушина
		10.IV.1867 Брусник	да не	Диме Станковски, земј. Брусник
37. Наум Ристевски Бојка Ристевска	Стеван, Бојка Крсте, Севда	13.VIII.1865	I	25.I.1888
		Брусник	I	Тале Тршовски, земј. Брусник
		7.X.1887 Брусник	не не	Лазар Селоски, земј. Брусник

38. Лазар Бошевски Велика Константиновска	Стојан, Сирма Јован, Стојан	16. I. 1865 Брусник 5. VII. 1867 Лавци	I I да не	24. IV. 1888 Лазар Иљевски, абација, Битола Божин Котевски, земј. Брусник
39. Цветко Стеванов Велика Николова	Стеван, Таса Никола, Маса	6. IX. 1865 Брусник 2. VII. 1867 Брусник	I I не не	7. V. 1888 Диме Брутовски, земј. Буково Ѓорѓи Крстевски, земј. Брусник
40. Јован Стојановски Велика Стојчевска	Ѓорѓи, Мелка Тане, Софија	30. VI. 1867 Брусник 4. V. 1869 Лавци	I I да не	12. X. 1889 Стојан Петровски, земј. Брусник Иван Петровски, земј. Брусник
41. Петар Босилковски Велика Ристевска	Иван, Трајана Ѓеље, Неда	17. X. 1866 Брусник 5. IV. 1868 Брусник	I I да не	25. X. 1889 Александар Коконшков- ски, сточар, Магарево Михајло Ивановски, земј. Брусник
42. Васил Николовски Елена Тасевска	Коста, Маса, Марко, Анча	17. X. 1867 Брусник 4. VIII. 1870 Дново	I I не не	7. II. 1890 Стеван Велковски, земј. Дново Ѓорѓи Колевски, земј. Брусник
43. Божин Босилковски Пена Бошевска	Иван, Трајан Тодор, Марѓа	5. VI. 1869 Брусник 19. VIII. 1869 Брусник	I I да не	7. II. 1891 Александар Коконшков- ски, земј. Магарево Петар Ивановски, земј. Брусник
44. Јован Димитриевски Катерина Николова	Стеван, Петкана Никола, Петра	18. X. 1867 Брусник 4. I. 1870 Брусник	I I да не	25. V. 1891 Темелко Трпоски, земј. Брусник Тодор Ангелковски, земј. Лавци
45. Васил Станковски Велика Николовска	Мига, Велика, Огнен, Стамена	7. X. 1867 Брусник 3. III. 1870 Брусник	II II да не	25. X. 1891 Петар Талевски, земј. Брусник Трифун Спасевски, земј. Брусник
46. Ташко Талевски Елена Темелковска	Петар, Катерина Никола, Параскева	4. X. 1870 Брусник 9. III. 1871 Брусник	I I да не	24. I. 1892 Коста Неделковски, земј. Велушина Неделко Петровски, земј. Брусник

47. Ѓорѓи Талевски Митра Крстевска	Атанас, Злата Вељан, Марија	10.VI.1868	I	24.I.1892
		Брусник 17.VI.1870 Брусник	I да не	Коста Вељановски, земј. Брусник Цветко Димитриевски, земј. Брусник
48. Коста Ѓорѓиевски Тодора Мишевска	Огнен, Велика Петра, Ивanka	2.VI.1868	I	24.I.1892
		Брусник 12.II.1870 Брусник	I да не	Ѓрегор Ѓорѓиевски, земј. Битола Митрија Огненовски, земј. Брусник
49. Вељан Станковски Јованка Радевска	Митре, Велика Огаси, Катерина	16.XI.1868	II	24.I.1892
		Брусник 10.VIII.1870 Брусник	II да не	Петар Тасевски, земј. Брусник Степан Јовановски, земј. Брусник
50. Стојче Станковски Катерина Тодоровска	Тасе, Марија Вељан, Калина	4.IX.1868	I	7.VI.1892
		Брусник 12.VIII.1870 Дрво	I да не	Димитрија Трповски, земј. Велушина Неделко Ѓоновски, земј. Брусник
51. Тодор Ѓорѓиевски Бојка Симоновска	Јован, Софија Атанас, -	12.I.1869	I	12.VII.1892
		Брусник 4.III.1870 Брусник	I да не	Ѓрегор Јовановски, земј. Брусник Никола Петровски, земј. Брусник
52. Ангелко Талевски Марија Милошевска	Илија, Катерина Јован, Велика	30.I.1869	I	23.I.1893
		Брусник 1.IX.1871 Брусник	I да не	Димитар Неделковски земј. Брусник Никола Костовски, земј. Брусник
53. Петар Трповски Неда Станковска	Коста, Ангче Андрo, Таса	31.VIII.1869	I	23.I.1893
		Брусник 1.I.1871 Брусник	I да не	Ристо Брутовски, земј. Буково Илија Костовски, земј. Брусник
54. Стеван Гроздановски Калина Станковска	Ристе, Марија Спасе, Зоја	3.X.1870	I	5.II.1893
		Брусник 30.VI.1872 Брусник	I да не	Стојан Петровски, земј. Брусник Петар Ивановски, земј. Брусник
55. Никола Андоновски Спасија Темелковска	Марко, Ангча Ѓорѓи, Зоја	5.X.1871	I	5.II.1893
		Брусник 21.XI.1873 Брусник	I да не	Спасе Ташковски, земј. Брусник Ристо Трповски, земј. Брусник

56. Васил Стерјовски Пеша Трновска	Зиса, Наумка, Коста, Доста	15.II.1870 Брусник 11.XII.1871 Двово	II II не не	5.VI.1893 Секула Иливски, земј. Брусник Петар Тодоровски, земј. Брусник 26.X.1894
57. Ѓорѓи Неделковски Спасија Петровска	Коте, Марија Ивана, Спасија	17.XI.1873 Брусник 7.XI.1873 Брусник	I I да не	Никола Ташковски, земј. Н. Поле Петар Ивановски, земј. Брусник 21.I.1895
58. Петар Димитровски Пеша Стевановска	Јован, Марија Наум, Марија	4.X.1871 Лавци 4.III.1874 Брусник	I I да не	Ристо Талевски, земј. Лавци Лазар Димитровски, земј. Лавци 5.X.1985
59. Јован Петровски Трајана Алковска	Ѓорѓи, Катерина Диме, Маса	12.VI.1872 Брусник 5.IV.1873 Брусник	I I да не	Ванчо Карафиловски, земј. Битола Јован Гроздановски, земј. Брусник
60. Петар Скерлевски Зоја Ѓорѓиевска	Ѓорѓи, Риза Јован, Софија	12.V.1873 Брусник 3.VI.1874 Брусник	I I да не	5.X.1895 Никола Брутовски, земј. Буково Јикола Јосифовски, земј. Брусник
61. Темелко Николовски Велика Ритевска	Стојан, Ѓурѓа Диме, Риза	17.X.1873 Брусник 9.VIII.1874 Брусник	I I да не	5.X.1895 Васил Стојановски, земј. Брусник Васил Стевановски, земј. Брусник
62. Никола Ѓорѓиевски Велика Наумовска	Стеван, Нсда Тодора, Доста	1.X.1873 Брусник 21.XI.1875 Брусник	I I да не	21.I.1896 Григор Јовановски, бавчанидија, Битола Коста Огненовски, земј. Брусник
63. Ристо Ристевски Марија Ѓорѓиевска	Огнен, Пауна Апостол, Петра	13.XI.1874 Брусник 4.XII.1876 Н. Поле	I I да не	21.I.1896 Неделко Чичевски, земј. Брусник Спасе Стојановски, земј. Брусник
64. Спасе Митревски Мелка Андреевска	Ѓорѓи, Велика Стојан, Риза	2.VI.1874 Брусник 7.III.1875 Брусник	I I не не	7.II.1896 Ѓорѓи Ристевски, земј. Битола Ангелко Иливски, земј. Брусник

65. Димитрија Тасевски Ана Ѓорѓиевска	Ѓорѓи, Стојна Крсте, Менка	17.V.1873 Брусник 15.II.1875 Брусник	I I да не	5.V.1896 Михајло Гоновски, земј. Брусник Стевац Јовановски, земј. Брусник
66. Петар Станковски Невена Симоновска	Тасе, Марија Диме, Анча	13.IV.1873 Брусник 4.V.1874 Двово	I I не не	10.VI.1896 Илија Петковски, земј. Брусник Стојче Тасевски, земј. Брусник
67. Ѓорѓи Крстевски Фансија Стевановска	Огвен, Алта Никола, Петре	18.X.1874 Брусник 4.I.1876 Брусник	I I да не	14.X.1897 Ѓорѓи Кокалевски, земј. Брусник Спасе Крстевски, земј. Брусник
68. Ѓорѓи Груевски Марија Ристевска	Стојан, Тодора Никола, -	16.IV.1879 Брусник 23.XII.1885 Брусник	I I да не	26.X.1897 -- --
69. Јосиф Бошевски Менка Спасовска	Ристо, Митра Мито, Невена,	17.XI.1876 Брусник 6.II.1877 Брусник	I I да не	26.1898 Јосиф Апчевски, земј. Брусник Димитрија Огненовски земј. Брусник
70. Петар Бошевски Велика Скубевска	Тодор, Марија Диме, Сврма	5.X.1877 Брусник 15.II.1871 Двово	I I да не	27.IX.1899 Наум Ристевски, земј. Велушина Лазар Стојановски, земј. Брусник
71. Стеван Николовски Спасија Алексовска	Коста, Маса Петар, Спасија	5.X.1876 10.II.1878 -- --	I I да не	27.IX.1899 Велко Чавкаровски земј. Двово Петар Костовски земј. Брусник
72. Марко Секуловска Доста Наумовска	Ѓорѓи, Софија Ѓорѓи, Зоја	4.III.1878 Брусник 9.XII.1879 Брусник	I I да не	26.1889 Васил Ристовски, земј. Брусник Тале Марковски, земј. Брусник
73. Трифун Станковски Божана Велјанова	Спасе, Зоја Велјан, Анча	12.II.1867 Брусник 7.X.1869 Брусник	I I да не	4.V.1900 Лазар Николовски, земј. Велушина Васил Митровски, земј. Брусник
74. Илија Јосифовски Катерина Димовска	Крсте, Риза Петар, Митра	12.I.1875 Брусник 5.VI.1876 Брусник	I I да не	5.X.1900 Ристо Јосифовски земј. Брусник Јован Ѓорѓиевски, земј. Брусник

75. Ангело Наумовски Велка Кежовска	Димитрија, Неда Стеван, Калина	14.XI.1874 Брусник 2.I.1876 Брусник	I I да не	5.X.1900 Божан Тодоровски, земј. Брусник Петре Карагелевски, земј. Брусник
76. Никола Стисновски Менка Јовановска	Димитрија, Софија Стеван, Калина	2.VIII.1875 Брусник 8.I.1876 Брусник	I I да не	5.X.1900 Глигор Миловски, земј. Битола Стеван Ристевски, земј. Брусник
77. Јосиф Ѓорѓаевски Васа Стојановска	Лазар, Риза Ристе, Доста	14.X.1869 Брусник 7.XI.1875 Брусник	I I да не	5.XI.1900 Јосиф Колевски, земј. Брусник Велјан Трповски, земј. Брусник ¹⁸⁶

УМРЕНИ

1919 – 1935

Ред бр.	Име и презиме	Умрел-датум	Умрел-возраст	Причина
1.	Васа ќерка на Јосиф Наумовски	28.I.1919	5 год.	настинка
2.	Анча Велковска	21.I.1919	35 год.	внатрешна болест
3.	Неда Илиева Велковска	22.I.1919	22 год.	настинка
4.	Јована Божинова Петровска	1.II.1919		настинка
5.	Фанија Николова Шарковска	11.II.1919	12 год.	настинка
6.	Трајана Темелкова Стојановска	1.III.1911	11 год.	настинка
7.	Вангел Стефанов Гроздановски	16.III.1919	5 год.	главоболка
8.	Диме Трајанов Татаровски	15.VI.1919	75 год.	главоболка
9.	Диме Петров Тодоровски	16.VI.1919	57 год.	болест на срцето
10.	Митра Лазева Гроздановска	23.VIII.1919	57 год.	внатрешни болести

¹⁸⁶ Исто. *Протокол за упис венчаних парохије Брусничке, кн. I.*

11. Ангел Јовановски	4.XI.1919	60 год.	главоболка
12. Стојан Бошевски	30.XI.1919	70 год.	срцев удар
13. Тодор Танев Петровски	7.XII.1919	70 год.	од старост
14. Менка Николова Шутаревска	15.XII.1919	22 год.	внатрешни болести
15. Пецо Николов Шутаревски	20.XII.1919	20 год.	срцева болест
16. Паца Симонова Цилевска	28.XII.1919	6 год.	настинка
17. Риза Јовановска	25.III.1920	63 год.	старост
18. Алга Огненовска	23.V.1920	70 год.	старост
19. Божин, сии на Ристе Котевски	11.VIII.1920	7 месеци	маларија
20. Димитар Крстев Јованов	16.VIII.1920	8 год.	туберкулоза
21. Ристо Ѓорѓиевски	6.IX.1920	35 год.	туберкулоза
22. Петар Стојанов Ангеловски	7.I.1921	7 дена	слабост
23. Маса Јов. Ѓорѓиевска	3.III.1921	5 дена	кахексија- близнак
24. Александар Јов. Ѓорѓиевски	5.III.1921	7 дена	кахексија- близнак
25. Божана Стојанова Јосифовска	28.III.1921	40 год.	срце
26. Лазар Петров Тодоровски	23.IV.1921	3 недели	слабост
27. Ивана Василева Кузевска	2.V.1921	24 год.	туберкулоза
28. Спаса Илиева Кртовска	16.V.1921	13 год.	срце
29. Петар Стеф. Ристовски	30.VI.1921	9 год.	кахексија
30. Ѓорѓи Спасев Илиевски	19.VII.1921	4 месеца	кахексија
31. Пеша Крстева Гроздановска	25.VIII.1921	60 год.	стомачна болест
32. Фанија Божинова Кочовска	19.X.1921	20 мес.	настинка/ р.15.III.1920
33. Пеша Кузманова Котевска	24.X.1921	36 год.	настинка/ р.15.III.1920

34. Софија Котевска	12.XI.1921	85 год.	старост
35. Ѓорѓи Колевски	16.I.1922	63 год.	настинка
36. Диме Огненовски	16.I.1922	65 год.	настинка
37. Донка Јованова Наумовска	26.I.1922	45 год.	туберкулоза
38. Стојанка Јованова Стојановска	31.I.1922	6 месеци	„слабородена“
39. Марко Петров Талевски	6.III.1922	50 год.	настинка
40. Александар Ѓорѓиев Цветковски	11.IV.1922	4 мс.	треска
41. Коле Јованов Стојановски	14.IV.1922	8 мец.	треска
42. Вело Трапковски	24.IV.1922	77 год.	старост
43. Васа Тале Марковски	21.V.1922	22 год.	воспаление
44. Зоица Николова Марковска	27.V.1922	18 год.	туберкулоза
45. Крсте Јованов Палашовски	18.VI.1922	58 год.	туберкулоза
46. Маса Димитриева Андоновска	23.VI.1922	50 год.	воспаление
47. Димитрија Неделковски	27.VIII.1922	56 год.	воспаление
48. Тодор Наумовски	31.IX.1922	87 год.	старост
49. Трајана Николова Стојановска	13.IX.1922	20 дена	недоносче
50. Ристо Огненовски	23.X.1922	54 год.	срцев удар
51. Темелко Стојановски	4.XII.1922	60 год.	настинка
52. Васа Илиева Крстевска	14.XII.1922	2 мес.	удар по главата
53. Васил Костов Ивановски	25.XII.1922	28 дена	кахексија
54. Атанас Сотиров Цветковски	15.I.1923	12 дена	недоносче
55. Лазар Марков Ангеловски	18.I.1923	9 дена	кахексија
56. Благој Стеванов Андоновски	30.I.1923	11 дена	“
57. Михајло Петровски	28.I.1923	23 год.	сараца
58. Петар Николов Лазаревски	17.III.1923	30 мес.	пролив
59. Таса Ташкова Илиевска	19.III.1923	65 год.	оток
60. Тодор Анг. Панчовски	9.IV.1923	60 год.	“
61. Ѓорѓи Сек. Алексиевски	22.V.1923	76 г.	воспаление на дробовите

62. Љубица Талева Димовска	3.VI.1923	3,1/2 мес.	пролив
63. Неда Костовска	27.VI.1923	27 год.	по породување
64. Ристана Талеvsка	18.VIII.1923	51 год.	мозочен удар
65. Елена Сотирова Јосифовска	8.IX.1923	8 дена	кахексија
66. Михајло Ташков Илински	16.IX.1923	45 год.	туберкулоза
67. Фанија Тодорова Зисовска	29.X.1923	14 дена	кахексија
68. Ѓорѓи Кр. Стевовски	19.XI.1923	80 год.	старост
69. Панде Михајлов Ташковски	2.I.1924	3 год.	кахексија
70. Димитрија Ѓорѓиев Гоновски	20.III.1924	65 год.	туберкулоза
71. Симон Николов Куначевски	7.V.1924	80 год.	оток/ревматизм/
72. Пена Стефановска	16.V.1924	70 год.	мозочен удар
73. Доста Секуловска	18.V.1924	45 год.	туберкулоза
74. Елена Стојанова Ангеловска	2.VI.1924	30 мес.	кахексија
75. Иван Ангелов Цветковски	22.VI.1924	2 мес.	пролив
76. Радојка Александар Јевтимовиќ	6.VI.1924	5 мес.	"
77. Анастасија/Воскресија/Котев- ска	18.VI.1924	10 мес.	"
78. Јосиф Ристев Огневовски	22.VI.1924	50 дена	"
79. Олга Здравева Петровска	2.IX.1924	18 мес.	"
80. Блага Василева Петровска	4.IX.1924	15 мес.	"
81. Ристана Крстева Јосифовска	11.IX.1924	68 год.	ревматизам
82. Крсте Талев Бучковски	7.XI.1924	18 мес.	пролив
83. Сласија Стеванова Станковска	8.XII.1924	1 год.	"
84. Ѓорѓи Наумов Чавдаровски	27.II.1924	90 год.	убиен со огнено оружје
85. Васа Крстевска	21.I.1925	35 год.	излив во мозок

86. Катерина Петровска	10.II.1925	80 год.	старост
87. Петар Тодоров Чавдаровски	16.VI.1925	40 год.	туберкулоза
88. Борисав Василев Стојановски	18.VI.1925	7 мес.	настинка
89. Никола Тодоров Алчевски	30.VI.1925	17 год.	туберкулоза
90. Марија Јованова Палашевска	16.VII.1925	16 год.	"
91. Јован Кузмановски Котевски	20.VII.1925	16 год.	„крив од раѓање“
92. Љубица Костова Гроздановска	22.VII.1925	19 мес.	излив во мозокот
93. Сирма Филиповска	15.VIII.1925	80 год.	старост
94. Кирил Цветков Димитриевски	4.IX.1925	2 мес.	излив во мозокот
95. Александар Јованов Велјановски	13.X.1925	4 мес.	настинка
96. Митра Алчевска	13.XII.1925	75 год.	старост
97. Ристо Костов Велјановски	1.XII.1925	55 год.	оток
98. Лазар Стојанов Коцалевски	16.I.1926	65 год.	„пикономија“
99. Љуба Јованова Николовска	2.I.1926	2 год.	излив во мозок
100. Анча Андоновска	24.II.1926	50 год.	пролив
101. Илија Костов Трповски	14.IV.1926	60 год.	оток
102. Крсте Јосифов Чавдаревски	12.VII.1926	14 дена	настинка
103. Васил Петров Кукановски	3.VIII.1926	60 год.	оток
104. Невена Тасевска	20.IX.1926	70 год.	рак
105. Трајана Стевановска	19.XI.1926	40 год.	рак
106. Петар Велјанов	19.XI.1926	2 мес. 19 дена	настинка
107. Марија Јованова Горѓиевска	8.XII.1926	31 год.	„Пикономија“
108. Душан Велјанов Атанасовски	29.XII.1926	9 мес.	настинка
109. Љубица Јосифова Костовска	12.II.1927	1 1/2 мес.	настинка

110. Васа Ристевска	22.II.1927	35 год.	по раѓањето
111. Тодор Талев Петковски	21.III.1927	7 деца	настинка
112. Тодор Талев Лазаревски	19.VI.1927	70 год.	старост
113. Слободанка Јованова Николовска	19.IX.1927	11 1/2 мес..	излив
114. Панга Талев Тодоровски	24.IX.1927	6 1/2 год.	излив во мозокот
115. Пеша Талевска	29.IX.1927	69 год.	излив во мозокот
116. Степан Спасев Стојановски	28.X.1927	3 год.	шарлах
117. Деспина Босилковска	9.XI.1927	67 год.	старост
118. Никола Стојанов Андрејевски	18.I.1928	54 год.	туберкулоза
119. Параскева Цветанова Павлова	9.II.1928	4 год.	шарлах
120. Викторија Иванова Андоновска	4.III.1928	9 мес.	од тешкото породување
121. Менка Ламбева Михајловска	2.III.1928	7 год.	шарлах
122. Васа Тодоровска	9.III.1928	42 год.	тешко породување
123. Панга Николов Лазаревски	4.VIII.1928	6 г. 5 мес.	туберкулоза
124. Ѓурѓа Јовановска	20.VIII.1928	58 год.	оток
125. Марија Николовска – Палашевска	29.IX.1928	45 год.	туберкулоза
126. Никола Стојанов Велјановски	22.X.1928	68 год.	старост
127. Ристо Петров Мицевски	4.XI.1928	73 год.	старост
128. Ристе Јованов Огњеновски	9.XI.1928	1 год.	пролив
129. Ангел П. Мицевски	18.I.1929	93 год.	старост
130. Панга Смирнџев Петровски	1.II.1929	10 мес.	шарлах
131. Менка Стеванова Станковска	4.III.1929	8 год.	од паѓање
132. Микрослав Сотиров Јосифовски	11.III.1929	20 деца	од нестручно пораѓање
133. Аљча Талевска	12.III.1929	63 год.	старост

134. Микајло Јосифов Огнєсовски	21. III. 1929	2 год.	Пнеумонија – бронхит
135. Јован Ѓорѓиев Гроздановски	22. III. 1929	79 год.	крварење
136. Крсте Јосифов Ѓорѓиевски	27. III. 1929	77 год.	“
137. Ураџија Беделовска	11. IV. 1929	28 год.	туберкулоза
138. Доста Чавдаровска	15. IV. 1929	89 год.	старост
139. Атанас Јосифов Беделовски	4. VI. 1929	18 мес.	туберкулоза
140. Љубица Пантева Димитриевска	10. VII. 1929	1 ден	нестручен пороѓај
141. Стојан Јованова Груевски	28. IX. 1929	72 год.	старост
142. Анча Лазарева Димитриевска	8. X. 1929	7 год.	од паѓање
143. Петар Иванов Петровски	10. X. 1929	72 год.	старост
144. Илија Јованов Николовски	22. X. 1929	7 год.	воспаление на мозокот
145. Благоја Лазарев Димитриевски	25. X. 1929	19 мес.	шарлах
146. Александар Димитров Лазаревски	2. I. 1930	17 год.	тифус
147. Василија Сотирова Крстева	4. I. 1930	1 ден	нестручен пороѓај
148. Ѓорѓи Кон. Ивановски	9. II. 1930	6 дена	“
149. Спаса Калевска	19. II. 1930	62 год.	оток
150. Драгољуб Иванов Станковски	5. VIII. 1930	16 дена	нестручен пороѓај
151. Даница Иванова Станковска	11. VIII. 1930	22 дена	“
152. Митра Бошевска	16. IX. 1930	70 год.	старост
153. Васа Огнєновска	22. X. 1930	47 год.	пролив
154. Крста Тасевска	8. XII. 1930	70 год.	старост
155. Љубица Ташкова Котевска	8. XII. 1929	21 мес.	пролив
156. Илија Димитров Ѓорѓиевски	19. XII. 1930	8 мес.	воспал. на бел. дробови
157. Даница Конст. Ивановска	11. II. 1931	15 дена	нестручен пороѓај

158. Никола Димитров Колевски	28.II.1931	9 мес.	грип
159. Живко С. Малковски	9.II.1931	22 дена	нестручен порогај
160. Вангелица Стеван Станковски	25.V.1931	3 год.	свианица
161. Методија Д. Карангелевски	20.VI.1931	2. год.	воспален. бел. дроб
162. Никола Стеванов Горѓиевски	3.VIII.1931	56 год.	мозочен удар
163. Александар Товов Јосифовски	21.VIII.1931	8 мес.	пролив
164. Ристо Алексов Талевски	30.VIII.1931	10 мес.	"
165. Софија Ивановска	12.IX.1931	31 год.	туберкулоза
166. Тодора Груевска	19.IX.1931	86 год.	старост
167. Живка Атанасова Симоновска	19.IX.1931	17 мес.	пролив
168. Атанас Василковски	6.XII.1931	71 год.	старост
169. Олга Атанасова Кочалевска	6.I.1932	19 мес.	тифус
170. Ристо Дим. Чавдаровски	1.III.1932	75 год.	оток
171. Милица Атанасова Симоновска	12.III.1932	4 мес.	воспал. бел. дробови
172. Панта Костов Илчевски	12.III.1932	21 мес.	крварење
173. Јован Димитриев Јосифовски	26.III.1932	3 год.	грип
174. Крста Чавдаровска	29.III.1932	72 год.	старост
175. Ана Јованова Василевска	12.VII.1932	26 дена	нестручен порогај
176. Ѓорѓи Ат. Талевски	17.VII.1932	62 год.	катар
177. Десанка Томова Петковска	30.IX.1932	6 мес.	дифтерија
178. Милева Михајлова Трапановска	6.X.1932	12 мес.	пролив
179. Димитрија Тодоров Јосифовски	11.X.1932	2 мес.	дифтерија
180. Јован Ташко Котевски	22.X.1932	19 мес.	воспал. мозокот
181. Васа Димовска	27.X.1932	77 год.	старост
182. Милица Стојанова Кузмановска	6.XI.1932	8 год.	дифтерија

183. Петар Иванов Станковски	7.XI.1932	11 дена	неструч. порогај дифтерија
184. Невенка Јосифовска	16.XI.1932	32 год.	
185. Фанија Лазар Димовска	7.XII.1932	2 мес.	неструч. порогај
186. Божна Трповска	12.XII.1932	22 год.	туберкулоза
187. Петар Лазаров Симоновски	16.XII.1932	8 дена	неструч. порогај
188. Митра Шекеровска	18.XII.1932	77 год.	старост
189. Тодор Апчевски	22.XII.1932	63 год.	рак-по операција
190. Петар Станковски	22.XII.1932	62 год.	мозочен удар
191. Милица Јосифова Беделовска	8.III.1933	2 год.	дифтерија
192. Лазар Бошевски	15.VI.1933	79 год.	старост
193. „Мртвородено“/син на Божин Крстев Јосифовски,	26.VI.1933	-	мртвородено
194. Милица Томева Солевска	1.VII.1933	1 год.	крварење во мозок
195. Менка Михаилова Петковска	17.VII.1933	11 год.	туберкулоза
196. Димитрија Алексов Талевски	5.VIII.1933	1 год.	настинка
197. Петар К. Трповски	10.IX.1933	62 год.	се обесиал
198. Михајло Томов Цилевски	16.IX.1933	1 год.	пролив
199. Олга Јованова Велјановска	19.IX.1933	14 мес.	”
200. Ташко Г. Каранѓелевски	5.X.1933	32 год.	ревмат. во стома.
201. Милица Крстева Костова	28.IX.1933	2,1/2 год.	пролив
202. „Мртвородено“/син на Јован Ат. Скерлевски,	2.XI.1933	-	мртвородено
203. Јован Ристев Огненовски	23.XI.1933	37 год.	воспал. мозокот
204. Димитрија Н. Каранѓелевски	14.XII.1933	44 год.	катар
205. „Мртвородено“/син на Здраве Н.Талевски/	26.II.1934	-	мртвородено

206. Стојан Ј. Ѓорѓиевски	1. III. 1934	74 год.	старост
207. Сотир Јос. Огненовски	26. III. 1934	23 год.	туберкулоза
208. Васил Крстев Трповски	22. IV. 1934	2 год.	кварење оток
209. Огнен С. Кочалевски	4. V. 1934	71 год.	
210. Панѓа Јов. Станковски	17. VI. 1934	22 год.	слепо прево – во операција
211. „Мртвородено“/син на Никола Т. Тулевски/	22. VII. 1934	–	мртвородено
212. „Мртвородено“/син на Јован К. Велјановски,	17. VIII. 1934	–	мртвородено
213. Ѓорѓи Панѓов Гроздановски	28. VIII. 1934	8 год.	воспал. мозокот
214. Велјан В. Ѓорѓиевски	31. VIII. 1934	60 год.	–
215. Надежда Стефанова Куновска	16. XI. 1934	15 год.	тифус
216. Никола Томов Колевски	8. XII. 1934	1 год.	” ”
217. Наум Куќановски	20. XII. 1934	84 год.	старост
218. Милица Тодоровска Метловска	23. XII. 1934	2 мес.	нестручен пораѓај ¹⁸⁷

ЗАНАЕТЧИИ /1919-1934/

Воденичари

1. Тодор Наумовски	11. Димитрија Ѓорѓиев
2. Темелко Стојаиновски	Гоневски
3. Илија Крстевски	12. Димитрија Стефановски
4. Коста Ангелев Ивановски	13. Ангеле Зар. Цветковски
5. Сотир Бонев Цветковски	14. Здраве Нед. Петровски
6. Марко Тод. Ангеловски	15. Васил П. Петровски
7. Тодор Анг. Панčovски	16. Крсте Јосифовски
8. Ѓорѓи Сек. Алексиевски	17. Илија Костов Трповски
9. Сотир Кр. Јосифовски	18. Василе Петров
10. Михајло Ташков Илиевски	Куќановски

¹⁸⁷ Исто, Протокол за уште умрлих парохије брусничке храма Св. Димитрија у Бруснику, км. I, 1919–1935.

Мелничари

1. Велјан Ѓорѓисв Стевановски	11. Иван Станковски
2. Јосиф Петар Костовски	12. Илија Ѓор. Тасевски
3. Тале Тодоровски	13. Алексо М. Талевски
4. Иван Тодоров Андоновски	14. Здраве Н. Талевски
5. Ламбо Михајловски	15. Крсто П. Трновски
6. Димитрија Петровски	16. Велјан В. Ѓорѓиевски
7. Неделко П. Талевски	17. Петар Тасевски
8. Јосиф Огненовски	18. Стојан Велјановски
9. Димитрија Ѓ. Беделовски	19. Томе Јосифовски
10. Константин Анг. Ивановски	21. Јован К. Велјановски
	22. Ташко Ѓ. Каранѓелевски

Брашчари

1. Никола Стојановски
2. Јован Андреевски
3. Јован Ѓорѓ. Гроздановски
4. Јосиф Беделовски

Печари

1. Петар Тодор. Андоновски
2. Стеван Тод. Андоновски
3. Стеван Т. Станковски

Други занаети

1. Јован Велј. Ѓорѓиевски-абација
2. Јован Ристев Огненовски-општински службеник
3. Сотир Јос. Огненовски-абација
4. Јов. Станковски-шивач
5. Тодор Л. Метловски-бочвар ¹⁸⁸

БРУСНИЧКИ РОДОВИ

Алтановци
Андреевци
Апчевци
Аџиевски
Беделовски
Гоновски
Ѓоровски /Петровски/
Гроздановски
Димовски /Ѓорбовци/

Жабовски
Ивановски
Идризовски /Јосифовски/
Илковски
Илчевски
Јонушевски
Јосифовски /Маљаковци/
Калејчини
Каранѓелевски

¹⁸⁸. Исто

Карамучевски
Кантаровски
Кебачовски
Кежовски
Козаровски
Кокаловски
Костовски
Кочалевски
Кундевски
Куновски
Љачовски
Матевски
Метловски
Митревски
Муровски
Наумовски /Куќановски/
Неделковски /Чичовци/
Огњеновски
Палашовски
Панцовци
Петковски
Петровски /Буфтевци/
Поповски

Рошковски
Секуловски
Симоновски
Скерлевски
Солевски
Спасевски
Спасевски /Коцакари/
Станковски
Стојановски /Шабулевци/
Стојановски /Богојовци/
Талевски
Тирицовски
Трапановски
Тулевски
Куљумовци
Чавдаровски
Чекутковски
Чулевски
Цилевски
Цуцковски /Атанасовски/
Шарковски
Шекеровски
Шутаровски

БОРЦИ ВО НОВ ОД СЕЛО БРУСНИК

1. Учесници од 1941 година

1. Алексо Андреевски
2. Васко Карангелевски
3. Цане Петковски
4. Тале Огњеновски
5. Бошко Станковски
6. Цане Ив. Станковски
7. Алексо Куновски
8. Цане Огњеновски
9. Митре Поповски
10. Миле Карангелевски

2. Учесници од 1942 година

1. Димче Петковски
2. Бонде Скерлевски
3. Панде Секулевски
4. Цане Т. Станковски
5. Панде Илковски

6. Стево Аџиевски
7. Тоде Петковски
8. Цане Скерлевски
9. Панде Петковски
10. Ангеле Петковски
11. Димко Куновски
12. Душан Димовски
13. Глигур Станковски
14. Кицо Гроздановски

3. Учесници од 1943 година

1. Јонче Карангелевски
2. Аџе Огњеновски
3. Аџе Чавдаровски
4. Стево Шарковски
5. Пецо Костовски
6. Васил Димовски
7. Аџе Чекутовски
8. Спасе Поповски

9. Аце Карангелевски
10. Спасе Огњеновски

4. Учесници од 1944 година

1. Вангел Палашовски
2. Миле Спасевски
3. Вангел Гоновски
4. Илија Чавдаровски
5. Миле Кокаловски
6. Вангел Димовски
7. Вангел Цилевски
8. Јосиф Талевски
9. Вангел Куновски
10. Алексо Илчевски
11. Вангел Босилковски
12. Ацо Димовски
13. Ристо Буфтевски
14. Надежда Трнцовска
15. Јонче Кочалевски
16. Ангеле Ивановски
17. Васил Трнцовски
18. Јонче Кокаловски
19. Коте Атанасовски
20. Петре Трнцовски
21. Миле Тодоровски
22. Никола Шарковски
23. Митре Трапановски
24. Панде Жабовски
25. Димко Беделевски
26. Васил Цуцковски
27. Тоде Илчевски
28. Гуле Секулевски
29. Вангел Солевски
30. Панде Малаковски
31. Панде Чардаровски
32. Димче Шарковски
33. Пеце Гроздановски
34. Томе Спасевски
35. Вело Трнцовски

ЗАГИНАТИ БОРЦИ ВО НОВ

Име и презиме	Роден	Стапил во НОВ	Загинал
Димче Петковски	1923	август 1943	23.01.1944 с. Врбени, Е.Македонија
Бонде Скерлевски	1923	август 1943	05.1944, с. Руџи, Црна Трава
Панде Илковски	1923	август 1943	06.05.1944 Рудник, Злетово
Цане Огњеновски	1925	април 1944	04.1944 с. Рудари, Ег. Македонија
Вангел Цилевски	1923	септем. 1944	30.10.1944 с. Бела Црква – Битолско
Коте Атанасовски	1923	октом. 1944	10.05.1945 Сремски фронт
Никола Шарковски	1924	октом. 1944	05.1945 Штнвско
Миле Тодоровски	1925	октом. 1944	05.1945 ¹⁰⁹

¹⁰⁹ Цане Скерлевски, *Активност на селото Брусник...* 399.

BRUSNIK

(Summary)

The village of Brusnik is situated in the Republic of Macedonia, only three kilometers far from the city of Bitola (800m.a.s.l.), at the edge of the Baba mauntain (2.660m.a.s.l.). It is one of the oldest Slavic settlements in the Bitola area. According to the gathered data the village dates back to the period before the coming of the Turks (Bitola was conquered by the Turks in 1382-83). The old name of the village was Lipja. It is assumed that it got this name because of the great number of lime-trees being found there.

During the past centuries the population had suffered great torture by various enemy armies. It was robbed, taken to prison, killed. In order to protect themselves from various enemies the population was forced to leave its old homes by the main communications and to find shelters in the neighbouring mountain. In that period almost 14 villages left their homes. Some of them changed their names. Lipja became Brusnik.

The name Brusnik is an old Slavic word. It denotes both a grinding stone and a mountain fruit-juniper berry, and they are still present in its surrounding.

By the end of the XIXth century, Brusnik was a small and poor village with about 20 families (150-200 inhabitants). The miller's trade and the economic emigration have changed the life of the village. In 1914 the village counted 1000 inhabitants.

People from Brusnik are well known throughout Macedonia as industrious and diligent workers, dealing with miller's trade, farm works, cattle breeding.

During the Turkish period they were known as good wine-growers.

Up until the Balcan Wars, the village was an estate of the Turkish feudal lords. The villagers, like the other Christian population, were burdened with heavy tributes, regular and extra ones, of which, the tribute in male children was the heaviest. Male children, at the age of ten were taken from their families and were trained in army skills. They were the most dreadful army ever known in Europe called janissary army.

During the Ilinden uprising and World War II the village was a revolutionary point. Its population took active participation in the liberation movement.

There are four churches in the village: St. Dimitrija (the oldest one), St. Spas (the most beautiful, built in 1903), St. Petka and St. Gjorgji, as well as two chapels.

The economic emigration has a long tradition. The population was forced to go abroad in search of employment individually, in waves. The biggest wave was the one after the Ilinden uprising, within the period 1918-1927. Most of the population went to USA and Canada. The first Brusnik colonies were founded in Detroit, Gery Indiana, e.t.c. The other wave was to Australia. Melbourne and Sydney were official seats for their colonies.

The emigrants communicate with the old fatherland and with their village and take active participation in every action.

СПОНЗОРИ

БРУСНИЧАНИ ОД БИТОЛА И ДРУГИ БИТОЛЧАНИ

1. Скерловски Цане . . . 1.000,00 денари
2. Аџиевски Стево . . . 1.000,00 денари
3. Чавдаровски Ило . . . 2.800,00 денари
4. Димоски Душко . . . . . 500,00 денари
5. Тасевски Димче . . . . . 500,00 денари
6. Тасевски Ристо . . . . . 500,00 денари
7. Кокаловски Миле . . . 1.000,00 денари
8. Павловска Вера . . . . . 500,00 денари
9. Спасевски Миле . . . . . 500,00 денари
10. Кукамовски Панде . . . 1.000,00 денари
11. Чавдаровски Аџе . . . . . 500,00 денари
12. Кокаловски Пеце . . . . . 500,00 денари
13. Кокаловски Цане . . . . . 500,00 денари
14. Талевски Љупчо . . . . . 1.000,00 денари
15. Куновски Димче . . . . . 500,00 денари
16. Димовски Вангел . . . . . 1.000,00 денари
17. Манаковски Стевче . . . 1.000,00 денари
18. Куновски Јове . . . . . 600,00 денари
19. Кокаловски Васко . . . . . 500,00 денари
20. Наџка Петар . . . . . 500,00 денари
21. Талевски Владо . . . . . 500,00 денари
22. Шарковски Стево . . . . . 500,00 денари
23. Цилевски Љупчо . . . . . 1.000,00 денари
24. Петковски Панде . . . . . 500,00 денари
25. Митревски Вело . . . . . 500,00 денари
26. Огненовски Миле . . . . . 500,00 денари
27. Сташковски Глигур . . . 1.000,00 денари
28. Сташковски Владо . . . . . 1.000,00 денари
29. Митревски Кицо . . . . . 1.000,00 денари
30. Секиловска Дара . . . . . 150,00 денари
31. Тириџовски Тихомир . . . 1.000,00 денари
32. Мишовски Димче . . . . . 1.000,00 денари

33. Стерјовски Александар . . . 1.000,00 денари
34. Симоновски Јонче . . . . . 500,00 денари
35. Кокаловски Митко . . . . . 500,00 денари
36. Талевски Радомир (Раде) . . . 1.000,00 денари
37. Кокановски Панде . . . . . 1.000,00 денари

Брусничани:

1. Поповски Пецо . . . . . 1.000,00 денари
2. Костовски Тоде . . . . . 500,00 денари
3. Кочалевски Зоран . . . . . 500,00 денари
4. Трапановски Панде . . . . . 500,00 денари
5. Илковски Раде . . . . . 500,00 денари
6. Чавдаровски Борче . . . . . 500,00 денари
7. Панџовски Димче . . . . . 500,00 денари
8. Митревски Димко . . . . . 500,00 денари
9. Јанушевска Елена . . . . . 500,00 денари
10. Илковски Вело . . . . . 500,00 денари
11. Чавдаровски Пецо . . . . . 1.000,00 денари
12. Кокаловски Митко . . . . . 500,00 денари
13. Гроздановски Томе . . . . . 500,00 денари
14. Чавдаровски Цане . . . . . 500,00 денари
15. Гроздановски Љупчо . . . . . 500,00 денари
16. Талевски Панде . . . . . 500,00 денари
17. Солевски Васко . . . . . 500,00 денари
18. Палашовски Јосиф . . . . . 500,00 денари
19. Талевски Зоран . . . . . 500,00 денари
20. Гроздановски Благој . . . . . 500,00 денари
21. Стефановски Сотир (Скопје) . . . 500,00 денари
22. Ивановски Томе . . . . . 500,00 денари
23. Спасевски Димче . . . . . 500,00 денари
24. Сташковски Васко . . . . . 500,00 денари
25. Уљчевски Ѓорѓи . . . . . 500,00 денари

ОПШТЕСТВЕНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА И ДРУГИ

1. ОП „Континентал“ – Битола 3.000 ден. 2. Педагошка академија – Битола 5.000 ден. 3. ОП „Југо-Тутун“ – Битола 15.000 ден. 4. Здружение на возачите – Битола 10.000 ден. 5. АД за осигурување „Македонија“ – Битола . . . . . 50.000 ден.	6. „Гоце Радосавлевик“ – Битола 10.000 ден. 7. ОП Водостопанство „Пелагоонија“ – Битола . . . . . 10.000 ден. 8. Министерство за наука на Р. Маке- донија . . . . . 150.000 ден. 9. Министерство за култура на Р. Ма- кедонија . . . . . 150.000 ден. 10. Путник – МАК, деловна единица – Битола . . . . . 5.000 ден.

БРУСНИЧАНИ НА ПРИВРЕМЕНА РАБОТА ВО СТРАНСТВО И ДРУГИ

КАНАДА – ТОРОНТО

1. Црковната општина „Св. Климент
Охридски“ . . . . . кан.\$...100,00
2. Прота Илче Миовски . . кан.\$...20,00
3. Прота Јован Босевски . кан.\$...20,00
4. Петре Кокаловски . . . . кан.\$...50,00
5. Вело Кокаловски . . . . . кан.\$...50,00
6. Ристо Шутаровски . . . . кан.\$...50,00
7. Томе Шутаровски . . . . . кан.\$...20,00
8. Никола Стојановски . . . . кан.\$...20,00
9. Прота Стеван Груевски . кан.\$...10,00
10. Сотир Кокаловски . . . . . кан.\$...20,00
11. Васил Гламчевски . . . . . кан.\$...10,00
12. Васил Лазареvски . . . . . кан.\$...10,00
13. Коста Николовски . . . . . кан.\$...20,00
14. Бранко Кушарија . . . . . кан.\$...20,00
15. Димитр Волкан . . . . . кан.\$...20,00
16. Дорче Савевски . . . . . кан.\$...20,00
17. Љубе Георгиевски . . . . . кан.\$...20,00
18. Мендо Бакаловски . . . . . кан.\$...10,00
19. Дени Ристевски . . . . . кан.\$...10,00
20. Цане Каравфиловски . . кан.\$...20,00
21. Татас Јовановски . . . . . кан.\$...10,00
22. Борче Видиновски . . . . . кан.\$...20,00
23. Анастас Зунгуро . . . . . кан.\$...10,00
24. Ристо Стојановски . . . . кан.\$...20,00
25. Тели Маршовче . . . . . кан.\$...20,00

26. Димче Белчевски . . . . . кан.\$...20,00
27. Георги Срезов . . . . . кан.\$...20,00
28. Кире Блажевски . . . . . кан.\$...20,00
29. Славица Елкова . . . . . кан.\$...10,00
30. Георги Калузевски . . . . кан.\$...20,00
31. Јан Кузев . . . . . кан.\$...20,00
32. Мица и Цветко
Кочовски . . . . . кан.\$...30,00

ШВЕДСКА

1. Коле Кежовски . . Швед.круни 350,00
2. Лилјана Куновска . . Гер.марки 20,00

ШВАЈЦАРИЈА

1. Чавдаровска Вера . Швај. фран. 50,00

АВСТРАЛИЈА – МЕНЕБУРН

1. Огнесовски Јосиф . . . . . Ав.\$ 50,00
2. Поповски Лилјана
и Алеко . . . . . Ав.\$ 30,00

ФРАНЦИЈА – ПАРИЗ

1. Тодоровски Мирјана
и Владе . . . . . Фран.франка 300,00
2. Куновски Бориз . Фран.франка 300,00
3. Куновски Драги . Фран.франка 300,00

БЕЛГИЈА

1. Љубе и Снежана
Јошевски . . . . . 5.000,00 ден.
- Гроздановски Васил 3.500 BFR

Содржина

ПРВИ ПОДАТОЦИ

Местоположба	7
Преданија	8
Брусник – преттурска населба	10
Името Брусник	12

НАСЕЛЕНИЕ

Населеност	14
Маали	16
Родови	17
Типови живеалишта	19
Исхрана	20
Смртност	22
Поделби	23
Брусничани во турскиот суд	25
Иселувања	27
Управно место	28
Брусничанецот и општополезните акции	28

ОБИЧАИ И ВЕРУВАЊА

Задруга	30
Денот на селото	31
Семејна слава	32
Обичаи при раѓање	33
Свадбени обичаи	35
Обичаи при смрт	37
Брусничките вампири	39

СТОПАНСТВО

Брусник како посед	41
Земјоделие и сточарство	42
Брусничката цреша и брусничкиот костен	44
Занаетчиство	46
Воденичарство и мелничарство	47
Печалбарство	49
Задругарство	50

ЕКСПЛОАТАЦИЈА И ТЕРОР

Даноци	52
Заеми	54
Турски терор	55
Арамиско – ајдутски терор	57
Терор од војници и туѓински власти	58
Рушење на селото	59

ОТПОР

Антиробски	61
Илинден и илинденци	62
Востаничко село	62
Ангел Брусничанец	63
Велјо Водејчаро и други илинденци	64
Отпор против воената регрутација	65
НОБ	66
Подготовки	66
Акции и репресии	67
Отпор против колективизацијата	68

УЧИЛИШТА

Грчко – патријаршиско	69
Бугарско – егзархиско	70
Српско	71
Бугарско – окупаторско	72
Македонско	75

ЦРКВИ

Св. Димитрија	77
Св. Спас	78

Други цркви	80
Свештеници	80

КУЛТУРНО – УМЕТНИЧКИ И СПОРТСКИ АКТИВНОСТИ

Брусничкото читалиште	84
Аматерски групи	85
Фудбалски екипи	85

ЗАПИСИ

Битолскиот управител	91
Собирање деца за јаничари	91
Киднапирање еврејски деца	91
Цени на прехранбени продукти	92
Цени на крупи и костења	92
Бруснички долг	92
Продажба лозје	93
Полномошно	93
Предавање данок	93
Скакулци, облаци скакулци	93
Писмо до султанот	94
Судско решение	95
Болести и блага зима	95
Скапија, голема скапија	95
Рана зима, скапија, глад	95
Подјак во Брусник	96
Тежина на сортите пченица	96
Испасени бруснички ливади	96
Оштра зима, скапија	97
Чума	97
Чума и колера	97
Повторно чума	97
Пушки во Брусник	97
Голема скапија	97
Драгорот дотече	98
Продажба воденица и лозје	98
Суша, глад	98
Умирање од глад	98
Брусничката цреша и костени	98
Комити во Брусник	99
Палење на брусничкото училиште	99
Тарафски судир во Брусник	99

Излет во Брусник	100
Малтретирање на брусничани	100
Сопственик и датум на подигање брусничка куќа	101
Плаќање за одземениот добиток	101
Напуштено и запустено село	101
Типови брашна	105
Брусничките цркви во војната	105
Годишен школски испит во Брусник	105
Брусничкото читалиште	106
Доброволни акции на брусничани	107
Предизборен митинг	108
Сите на избори	108
Жители на Брусник	109
Венчани во храмот Св. Димитрија во с. Брусник	
/1860 – 1900/	117
Умрени /1919 – 1935/	126
Занаетчии	135
Бруснички родови	136
Борци во НОВ од село Брусник	137
Загинати борци во НОВ	138
Summary	139
Спонзори	141

ИЗДАВА:
ОДБОР ЗА ОДБЕЛЕЖУВАЊЕ НА ЈУБИЛЕЈОТ НА С. БРУСНИК

ДРУШТВО ЗА НАУКА И УМЕТНОСТ – БИТОЛА

АЛЕКСАНДАР СТЕРЈОВСКИ
БРУСНИК

Одговорен уредник
ПАНДЕ ПЕТРОВСКИ

Идејно и графичко решение
ТРАЈКО ОГНЕНОВСКИ

Коректура
НИП „НОВА МАКЕДОНИЈА“ РЕ ПЕЧАТНИЦА – СКОПЈЕ

Превод
ЛИДИЈА ПОПОВСКА

Корица
ПАНДЕ ПЕТРОВСКИ

Фотографин
ПЕТАР СТАВРЕВ

Печати:
НИП НОВА МАКЕДОНИЈА
РЕ ПЕЧАТНИЦА – СКОПЈЕ

Тираж: 1.000 примероци
1992

Со мислење на Министерството за култура изданието е ослободено од
основен и посебен данок за промет.

CIP – Каталогизација во публикација, Матична и универзитетска библиотека „Климент Охридски“, Битола

908.497.17

СТЕРЈОВСКИ, Александар

Брусник : (600 години од основањето) / Александар Стерјовски ; /превод Лидија Поповска ; фотографии Петар Ставрев/. – Брусник ; Битола : Одбор за одбележување на јубилејот : Друштво за наука и уметност, 1992 (Скопје : Нова Македонија). – 146 стр. : илустр. (делумно во боја) ; 20 см

На наспор.насл.стр. : Brusnik : (on the 600 th anniversary of establishment / Aleksandar Sterjovski. – Тираж 1000. – Жители на Брусник : стр. 109–138. – Summary.

